

**Vesa Mutttilainen, Pirjo Jukarainen, Anni Limnell,
Emma Villman & Markus Kaakinen**

Järjestäytyneen rikollisuuden torjunta Tanskassa ja Ruotsissa

Havaintoja toimenpiteistä ja niiden vaikutuksista

Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 147

Järjestäytyneen rikollisuuden torjunta Tanskassa ja Ruotsissa

Havaintoja toimenpiteistä ja niiden vaikutuksista

Vesa Muttilainen, Pirjo Jukarainen, Anni Limnell, Emma Villman
& Markus Kaakinen

© Poliisiammattikorkeakoulu
Tampere, 2025

Vesa Mutttilainen, Pirjo Jukarainen, Anni Limnell, Emma Villman
& Markus Kaakinen

Järjestäytyneen rikollisuuden torjunta Tanskassa ja Ruotsissa
Havaintoja toimenpiteistä ja niiden vaikutuksista

Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 147
ISBN 978-951-815-444-3
ISSN 1797-5743

Grano Oy, 2025

Tiivistelmä

Tämä raportti kuvaa järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia lähestymistapoja Tanskassa ja Ruotsissa. Tarkastelu kohdistui erityisesti valikoitujen ohjelmien, projektien ja toimenpiteiden vaikutuksiin ja vaikuttavuuteen. Selvitys valmistettiin Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoittamassa ”Tackling Organized Crime: Viewpoints on Nordic Policies and Practices (TOC24)” -hankkeessa.

Raportin aineistot kerättiin avoimista lähteistä, ja ne koostuivat tutkimuskirjallisuudesta sekä viranomaisdokumenteista. Lisäksi hyödynnettiin kohdemaihin tehtyjen opintovierailujen havaintoja sekä tilastotietoa järjestäytyneestä rikollisuudesta. Raportin tiedot ovat palvelleet Suomen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen strategian päivittämistä.

Tuoreiden ja monipuolisten sisältöjensä vuoksi Tanskan ja Ruotsin uusia järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia strategisia ohjelmia voidaan pitää hyvinä esimerkkeinä muille maille. Kovenevan kriminaalipolitiikan piirteet ovat rantautuneet Tanskasta vahvasti myös Ruotsiin. Järjestäytyneen rikollisuuden vastaisiin toimiin sisältyy runsaasti myös erilaisia tuki- ja suojelutoimia eri kohderyhmille.

Kirjallisuuskatsauksessa löytyi vain vähän vahvoihin asetelmiin perustuvaa näyttöä eri toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Viranomaisilla oli lupauksia herättäviä kokemuksia laajasti erilaisista toimenpiteistä. Jos järjestäytyneen rikollisuuden vastaiset toimenpiteet halutaan perustaa vahvaan tutkimusnäyttöön, kaventuu mahdollisten toimenpiteiden valikoima olennaisesti. Siksi myös erilaisilla ketterillä kokeiluilla on tärkeä osansa järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen toimenpiteiden kehittämisessä.

Projektissa tunnistettiin myös keskeisiä strategisesti tärkeitä kohdealueita järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa työssä. Ne koskevat lapsia ja nuoria, aseita ja väkivaltaa, rikollista taloutta sekä kansainvälistä ulottuvuutta.

Asiasanat: järjestäytynyt rikollisuus, rikostorjunta, arviointi, tutkimus, vaikutukset, Tanska, Ruotsi

Sammandrag

Denna rapport beskriver olika sätt att bekämpa organiserad brottslighet i Danmark och Sverige. Granskningen fokuserade särskilt på effekten och verkningsfullheten hos utvalda program, projekt och åtgärder. Utredningen genomfördes i projektet "Tackling Organized Crime: Viewpoints on Nordic Policies and Practices (TOC24)", som finansierades av Nordiska ministerrådet.

Rapportens datamaterial samlades in från öppna källor och bestod av forskningslitteratur och myndighetsdokument. Dessutom utnyttjades observationer från studiebesök till målländerna och statistikuppgifter om organiserad brottslighet. Innehållet i denna rapport har tjänat uppdaterandet av strategin för bekämpning av organiserad brottslighet i Finland.

På grund av det fräscha och mångsidiga innehållet i Danmarks och Sveriges nya strategiska program mot organiserad brottslighet kan de betraktas som goda exempel för andra länder. Inslag av den hårda kriminalpolitiken i Danmark har också fått ett starkt genomslag i Sverige. Åtgärderna mot organiserad brottslighet omfattar även ett stort antal stöd- och skyddsåtgärder för olika målgrupper.

I litteraturöversikten påträffades endast ett fåtal studier med starka forskningsupplägg som ger evidens för effektfullheten hos olika åtgärder. Myndigheterna hade lovande erfarenheter av ett brett urval av åtgärder. Om man vill tillämpa evidensbaserad forskning i åtgärder mot organiserad brottslighet blir urvalet av möjliga åtgärder mycket begränsat. Av denna anledning spelar olika utforskande försök en viktig roll i utvecklingen av åtgärder mot organiserad brottslighet.

Utifrån det material som sammanställts för rapporten har viktiga strategiska fokusområden identifierats i verksamheten för att bekämpa organiserad brottslighet. Dessa gäller barn och ungdomar, vapen och våld, kriminell ekonomi och den organiserade brottslighetens internationella räckvidd.

Nyckelord: organiserad brottslighet, brottsförebyggande, utvärdering, forskning, påverkan, Danmark, Sverige

Abstract

This report describes different ways of combating organized crime in Denmark and Sweden. It focused in particular on the impacts and effectiveness of selected programs, projects and measures. The report was carried out in the “Tackling Organized Crime: Viewpoints on Nordic Policies and Practices (TOC24)” project, funded by the Nordic Council of Ministers.

The data materials for the report were collected from open sources and consisted of research literature and official documents. In addition, observations from study visits to the target countries and statistical data on organized crime were used. This report has served the updating of the strategy against organized crime in Finland.

Due to their fresh and diverse content, the new strategic programs against organized crime in Denmark and Sweden can be considered as good examples for other countries. Elements of the tough criminal policy in Denmark have been strongly adopted in Sweden. However, the measures against organized crime also include a wide range of social support and protection measures for different target groups.

The literature review found little evidence of the effectiveness of different measures based on strong set-ups. The authorities had promising experiences of a wide range of measures. If the measures against organized crime are to be based on strong research evidence, the range of possible measures becomes very limited. For this reason, various agile experiments also play an important role in the development of measures against organized crime.

Based on the material compiled for the report, strategically important policy themes in the fight against organized crime were identified. They are related to children and young people, weapons and violence, the criminal economy and the international dimension.

Keywords: organized crime, crime prevention, evaluation, research, impact, Denmark, Sweden

Sisällys

Tiivistelmä	4
Sammandrag	5
Abstract	6
Esipuhe	9
1 Johdanto	10
2 Tarkastelun taustaa	13
2.1 Järjestäytyneen rikollisuuden peruspäiiteitä	13
2.2 Global Organized Crime Index -tutkimuksen havaintoja	14
2.3 Järjestäytyneen rikollisuuden ja jengirikollisuuden torjunnasta	17
3 Järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia strategisia ohjelmia	
Tanskassa ja Ruotsissa	19
3.1 Strategisten ohjelmien painopisteet	19
3.2 Strategisten ohjelmien toimenpiteet	21
4 Tutkimusnäyttö järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten	
toimenpiteiden vaikuttavuudesta	29
4.1 Rikollisryhmiin rekrytointi	30
4.2 Rangaistusten koventaminen	30
4.3 Rikollisryhmien toimintaan vaikuttaminen	31
4.4 Viranomaisten välinen yhteistyö	33
4.5 Rikoshyötyyn puuttuminen	34
4.6 Rikollisryhmistä irtautumisen tehostaminen	36
4.7 Haavoittuvien alueiden suojeleminen	39
4.8 Keskeisiä havaintoja	43
5 Tanskan jengipakettien toimenpiteiden toteutumisesta	45
5.1 Rangaistukset ja aseisiin liittyvät toimenpiteet	45
5.2 Jengien tapaamisiin puuttuminen	47
5.3 Rikosten torjunnan ja tutkinnan näkökulmia	49
5.4 Vankien poistumisehdot ja rikollisuudesta irtautuminen	52
5.5 Muita aloitteita	54
5.6 Keskeisiä havaintoja	55

6	Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten toimien toteutumisesta	57
6.1	Monipuolista viranomaisyhteistyötä	57
6.2	Uusia keinoja lasten ja nuorten rekrytoitumisen estämiseen	59
6.3	Rikolliseen talouteen liittyviä toimenpiteitä	61
6.4	Keskeisiä havaintoja	63
7	Opintovierailujen näkökulmia järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan ..	65
7.1	Tanskan tilanteesta	65
7.2	Ruotsin tilanteesta	69
7.3	Arvioita tulevasta kehityksestä Ruotsissa ja Tanskassa	73
8	Johtopäätöksiä ja pohdintaa	76
8.1	Strategiset ohjelmat ja keinovalikoima	76
8.2	Toimenpiteiden vaikutukset ja vaikuttavuus	78
8.3	Keskeisiä teemoja ja poikkileikkaavia näkökulmia	82
8.4	Suomea koskevia huomioita	84
	Lähteet	87
	Liitteet	104
	Liite 1: Kirjallisuuskatsauksen hakustrategia	104
	Liite 2: Näyttötason luokittelu	106

Esipuhe

Suomen järjestäytyneen rikollisuuden torjuntastrategian ja toimenpideohjelman päivittämisen yhteydessä oli hyödyllistä selvittää, kuinka Ruotsissa ja Tanskassa torjutaan järjestäytyneitä rikollisuutta. Pohjoismaiset yhteiskunnat ovat monilta osin samankaltaisia, ja Ruotsissa sekä Tanskassa järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa on tehty systemaattisemmin Suomea kauemmin. Selvitystyön lähtökohta oli oppia ja hyödyntää näiden maiden parhaita keinoja sekä kerätä kokemuksia uusista toimivista toimenpiteistä järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa.

Suomen strategia ja toimenpiteet ovat useissa kohdin Tanskassa ja Ruotsissa harkittujen ja toteutettujen kaltaisia. Vastaavuutta on yksittäisten toimenpiteiden sisällön ohella myös torjuntatoimien kestossa ja monipuolisuudessa. Yhteneväisen toimintamallin taustalla on vaikuttavuuden tavoittelu, joka saavutetaan parhaiten, kun rikollisuuden torjuntatoimet ovat pitkäaikaisia ja monipuolisia ja kohdistuvat laajaan kirjoon rikoksia.

Poliisiammattikorkeakoulun ja Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tekemä selvitys ”Järjestäytyneen rikollisuuden torjunta Tanskassa ja Ruotsissa. Havaintoja toimenpiteistä ja niiden vaikutuksista” on tiivis yhteenveto Ruotsin ja Tanskan järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan toimenpiteistä. Selvitys on tehty hyvässä pohjoismaisessa yhteistyössä. Hankkeen rahoitus saatiin Pohjoismaiden ministerineuvostolta. Opintovierailut Tanskan ja Ruotsin oikeusministeriössä sekä poliisin luona ja Ruotsin rikosentorjuntaneuvosto Brå:ssa olivat onnistuneita. Vierailujen yhteydessä saimme arvokasta ensikäden käytännön tietoa järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta ja sen haasteista sekä uusia yhteistyötahoja tulevaisuuden varalle.

Selvityksen julkaiseminen englanniksi ja yhteispohjoismainen loppuseminaari edesauttavat tulosten laajempaa hyödynnettävyyttä Pohjoismaissa ja laajemminkin. Suuret kiitokset tutkimuksen mahdollistaneille tahoille ja tekijöille.

Mika Junninen

erityisasiantuntija, oikeusministeriö

puheenjohtaja järjestäytyneen rikollisuuden vastaista strategiaa valmisteleavassa työryhmässä

1 Johdanto

Järjestäytynyt rikollisuus muuttuu jatkuvasti ja nopeasti, ja on yhä monimutkaisempaa ja kansainvälisempää.¹ Se uhkaa rikosten kohteeksi joutuvia henkilöitä, organisaatioita yhteiskunnan eri osa-alueilla ja jopa yhteiskunnan kriittisiä toimintoja. Järjestäytyneen rikollisuuden vastaiset toimet edellyttävät selkeää strategista suuntaa ja monipuolista keinovalikoimaa.

Vuonna 2023 Suomen ensimmäinen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen strategia täytti 10 vuotta. Se ei enää vastannut muuttuneen toimintaympäristön vaatimuksia, joten sen päivittäminen oli tullut ajankohtaiseksi.² Kesällä 2023 vahvistetussa Suomen hallitusohjelmassa on mainittu tarve selvittää Tanskan toimintamallia järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa.³ Suomessa strategiapäivitystä valmistelevan työryhmän toimeksiannossa viitataan Tanskan ja muiden Pohjoismaiden käytäntöjen selvittämiseen.⁴ Strategian poikkihallinnollista päivitystyötä koordinoi oikeusministeriö.

Suomen strategian päivittämisen taustaksi tässä raportissa selvitetään Tanskan ja Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia lähestymistapoja sekä toimenpiteiden vaikutuksia ja vaikuttavuutta. Näiden toimenpiteiden yhteydessä viitataan sekä järjestäytyneeseen rikollisuuteen että jengirikollisuuteen. Molemmille on runsaasti erilaisia hallinnollisia ja akateemisia määritelmiä, jotka ovat pääosin päällekkäisiä. Luvussa 2 eritellään lyhyesti näitä käsitteitä.

Selvitys on valmisteltu Poliisiammattikorkeakoulun (Polamk) koordinoimassa ”Tackling Organized Crime: Viewpoints on Nordic Policies and Practises” (TOC24) -hankkeessa.⁵ Hanke toteutettiin 1.6.2024–31.1.2025 ja sitä rahoitti Pohjoismaiden ministerineuvosto. Selvityksen tiedonkeruuseen, analysointiin ja raportointiin osallistui Polamkin ohella Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti Krimo Helsingin yliopistosta.⁶ Hankkeen ohjausryhmässä olivat edustettuina

¹ COM(2021) 170 final; Europol, 2024.

² OM, 2013.

³ VN 2023:58.

⁴ VN/24163/2023; OM080:00/2023.

⁵ Ks. hankekuvaus Polamkin verkkosivuilla: <https://polamk.fi/en/tackling-organized-crime-en>.

⁶ Ks. <https://www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti>.

oikeusministeriö, sisäministeriö, Poliisihallitus ja keskusrikospoliisi.⁷ Tanskan ja Ruotsin viranomaiset ja muut toimijat ovat olleet hyödyksi hankkeen toteutamisessa.

Hankesuunnitelmassa luvattiin selvittää järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan ja kontrollin parhaita käytäntöjä 20–30 keskeisimmän dokumentin avulla. Suunnitelman mukaan tutkimusnäyttöä olisi tarkoitus koota valikoidusti olemassa olevien kokoavien katsausten ja muiden raporttien avulla. Lisäksi suunnitelmaan sisältyivät opintovierailut Tanskaan ja Ruotsiin. Käytännössä hanke on toteutunut jossain määrin suunniteltua laajempaan.

Selvitys perustuu useampaan tietoaaineistoon. Tarkastelun taustoittamisessa hyödynnetään kirjallisuuslähteitä ja Global Organized Crime Index -tutkimuksen tilastotietoja.⁸ Järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten lähestymistapojen piirteitä kuvataan Tanskan ja Ruotsin keskeisten strategisten ohjelmien ja lainsäädännön sekä niihin liittyvien valmistelu- ja seuranta-aineistojen tiedoilla.⁹ Arvioitujen toimenpiteiden vaikuttavuutta esitellään systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla.¹⁰ Viranomaisten arvioita toimenpiteiden toteutumisesta tarkastellaan valikoitujen dokumenttien perusteella.¹¹ Kirjallisia aineistoja täydentävät opintovierailuilla kummastakin maasta loka-marraskuussa 2024 kootut tiedot.¹²

Selvityksessä keskitytään valikoituihin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisiin strategisiin ohjelmiin, toimenpiteiden vaikutuksiin ja vaikuttavuuteen sekä osin myös järjestäytyneen rikollisuuden piirteisiin. Selvityksessä ei ole mahdollista seurata järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten toimenpiteiden elinkaarta.

⁷ Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Mika Junninen (OM) ja jäsenenä Sami Nevalainen (SM), Tuomas Pöyhönen (Poha) ja Markus Terenius (KRP).

⁸ GI-TOC, 2023. Ks. lähemmin tämän raportin luku 2.

⁹ Tältä osin hyödynnetään Polamkin valmistelemaa käsikirjoitusta kohdemaiden järjestäytyneen rikollisuuden vastaisista strategisista ohjelmista (Mutttilainen ym., 2024). Ks. lähemmin tämän raportin luku 3.

¹⁰ Tätä varten täydennettiin aiemmin laadittua katsausta nuorten jengirikollisuuden vastaisten toimien arvioinneista (Villman & Kaakinen, 2024). Ks. lähemmin tämän raportin luku 4.

¹¹ Ks. lähemmin tämän raportin luvut 5–6.

¹² Tanskassa tavattiin oikeusministeriön ja kansallisen poliisin edustajia. Ruotsissa vierailukohteita olivat oikeusministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto (Brottsförebyggande rådet, Brå), ja lisäksi keskusteltiin etäyhteydellä poliisin järjestäytyneen rikollisuuden asiantuntijoiden kanssa. Opintovierailuilta raportoidaan yleisiä havaintoja keskusteluista tehtyjen muistiinpanojen perusteella. Ks. lähemmin tämän raportin luku 7.

Tarkastelua taustoittavassa luvussa 3 esiteltävään keinovalikoimaan voi siis sisältyä toimenpiteitä, jotka eivät ole toteutuneet. Toisaalta kaikki järjestäytyneen rikollisuuden torjunta ei suoraan heijasta kansallisia strategia ohjelmia. Tutkimus- ja viranomaistietoihin perustuvissa arvioissa onkin mukana ohjelmia, projekteja ja pilotteja, jotka eivät sisälly luvussa 3 esiteltäviin strategisiin ohjelmiin.

Loppuraportti julkaistaan suomeksi ja englanniksi keväällä 2025.¹³ Tuloksia esiteltiin loppuwebinaarissa jo ennen loppuraportin julkaisemista. Webinaariin kutsuttiin esiintyjä Suomesta ja molemmista kohdemaista. Selvityksen tuloksia viestitään eri kanavilla eri kohderyhmille.

Selvityksen tiedot palvelevat Suomen hallitusohjelman toteuttamista. Tieto- ja jaettiin hankkeen kuluessa järjestäytyneen rikollisuuden vastaista strategiaa päivittävän työryhmän käyttöön. Tämä on tukenut strategian painopisteiden ja toimenpiteiden hahmottelua sekä lainvalmistelutyötä.¹⁴ Selvityksestä on hyötyä viranomaistoiminnan kehittämisessä, julkisessa keskustelussa, tiedeyhteisössä ja aihepiiriin liittyvässä koulutuksessa. Tiedot voivat tukea myös järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten toimenpiteiden suunnittelua muissa Pohjoismaissa ja niiden ulkopuolella.

Tämän johdannon jälkeen raportissa esitellään joitakin perustietoja järjestäytyneestä rikollisuudesta ja sen torjunnasta (luku 2). Raportti jatkuu Tanskan ja Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten strategisten ohjelmien ja toimenpiteiden tarkastelulla (luku 3). Sen jälkeen esitellään toimenpiteiden vaikutuksia ja vaikuttavuutta tutkimustiedon (luku 4), viranomaisdokumenttien (luvut 5–6) ja opintovierailuilla koottujen tietojen (luku 7) perusteella. Loppuun on koottu raportin johtopäätökset (luku 8).

¹³ Tämän selvityksen tiedot perustuvat pääosin 16.12.2024 tilanteeseen. Englanninkielinen versio on julkaistu Pohjoismaiden ministerineuvoston julkaisusarjassa maaliskuussa 2025, ja kyseisen julkaisun tiedot on lisätty tämän raportin lähdeluetteloon (Mutttilainen ym., 2025).

¹⁴ Suomen päivitetty järjestäytyneen rikollisuuden torjuntastrategia julkaistiin helmikuussa 2025 (Junninen 2025).

2 Tarkastelun taustaa

Tässä luvussa tarkastellaan lyhyesti järjestäytyneen rikollisuuden piirteitä, kohdemaiden tilannetta kansainvälisessä vertailussa sekä järjestäytyneen rikollisuuden ja jengirikollisuuden käsitteitä. Nämä tiedot taustoittavat tämän raportin jatkotarkasteluja.

2.1 Järjestäytyneen rikollisuuden peruspiirteitä

Järjestäytyneen rikollisuuden rakenne ja toiminnan sisältö vaihtelevat muun muassa sen mukaan, kuka tekee rikoksia, miten niitä tehdään ja mihin rikollinen toiminta kohdistuu. Järjestäytyntä rikollisuutta luonnehtivat esimerkiksi ryhmä- tai verkostotoiminta, jonkinasteinen pysyvyys, operointi fyysisissä ja virtuaalisissa ympäristöissä, kansallinen ja kansainvälinen ulottuvuus, suunnitelmallisuus, muuntautumiskyky, vakavat rikokset, taloudellisen hyödyn tavoittelu, epäasiallinen vaikuttaminen, kytkeytyminen laillisiin organisaatioihin sekä teknologioiden ja alihankintapalvelujen hyödyntäminen.¹⁵

Euroopan unionin uhkakuva-arvion mukaan järjestäytyneet rikollisryhmät toimivat kaikissa jäsenmaissa. Rikollisten tuottojen määräksi on arvioitu 1 % unionin bruttokansantuotteesta.¹⁶ EU:n alueella on tunnistettu 821 rikollisverkostoa, jotka toimivat aktiivisesti tai aiheuttavat uhkaa alueen sisäiselle turvallisuudelle. Verkostoihin kuuluu yli 25 000 jäsentä. Niiden keskeisimpiä toimintamuotoja ovat huumeiden salakuljetus, petokset ja omaisuusrikokset. Valtaosa verkostoista on erikoistunut tiettyyn rikoslajiin ja hyödyntää laillisia yritysra-kenteita. Ne ovat soluttautuneet myös julkiselle sektorille ja hyödyntävät julkisia varoja.¹⁷

Suomen järjestäytynyt rikollisuus ja sen torjuntaan liittyvät toimenpiteet eivät ole tämän selvityksen kohteena. Tanskan ja Ruotsin toimintamallien selvittäminen palvelee kuitenkin Suomen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen strategian päivittämistä, minkä vuoksi tässä yhteydessä esitellään muutama Suomea koskeva huomio.

¹⁵ COM(2021) 170final; EU Socta, 2021; EUCPN, 2021.

¹⁶ COM(2021) 170final.

¹⁷ Europol, 2024; GI-TOC, 2023. Ks. myös Korsell & Larsson, 2011.

Vuonna 2023 tehdyn selvityksen mukaan Suomessa on tunnistettu yhteensä 90–100 rikollisryhmää, joissa toimii vajaat 1 000 jäsentä.¹⁸ Selvityksessä suomalainen järjestäytynyt rikollisuus näyttäytyi useammassa muodossa, joita ovat verkostomainen rikollisuus, tunnukselliset rikollisryhmät, ulkomailta johdetut ryhmät ja rikollisuutta mahdollistavat toimijat. Perhe- ja sukulaissuhteisiin perustuvista rikollisryhmistä tai -verkostoista on toistaiseksi vain vähän viitteitä.

Järjestäytynyt rikollisuus on kytkeytynyt suomalaiseen yritystoimintaan ja sillä on huomattava taloudellinen merkitys.¹⁹ Poliisin tietoon tulleissa tapauksissa järjestäytynyt rikollisuus hyödyntää esimerkiksi huumausaine- ja omaisuusrikollisuutta.²⁰ Selvityksessä järjestäytyneen rikollisuuden torjunnasta painotettiin laaja-alaista tilannekuvaa ja yhteistyötä sekä hallinnollisen rikostorjunnan keinojen parempaa hyödyntämistä.²¹

2.2 Global Organized Crime Index -tutkimuksen havaintoja

Global Organized Crime Index -tutkimus sisältää tietoja järjestäytyneen rikollisuuden markkinoista ja toimijoista sekä yhteiskunnan resilienssistä tällaista rikollisuutta vastaan.²² Rikollisuutta arvioidaan 15 indikaattorilla markkinois-

¹⁸ Jukarainen, Juutinen & Laitinen, 2023a. Suomen luvut eivät ole suoraan verrattavissa edellä EU:n alueesta esitettyihin lukuihin. Tämä johtunee ainakin osittain erilaisista määritelmistä. Suomessa järjestäytyneen rikollisuuden luokittelu poliisissa perustuu lakisääteiseen melko rajattuun määritelmään, kun taas EU:n käyttämä määritelmä on laveampi.

¹⁹ Harmaan talouden selvitysyksikön tuoreen selvityksen mukaan (HTSY 2024) poliisin tiedustelutiedot osoittavat, että Suomessa 1 872 henkilöä on kytkeytynyt järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Heillä oli kytkentöjä 2 407 yritykseen, joista noin 2 000 oli toiminnassa vuonna 2022. Yrityksillä oli vuonna 2022 noin 1,5 miljardin euron liikevaihto, ja ne maksoivat palkkoja lähes 17 000 henkilölle. Niiden aiheuttama vuosittainen verovaje on noin 65 miljoonaa euroa.

²⁰ Poliisin tulostietojärjestelmän mukaan (PolStat, 2024) järjestäytyneeksi rikollisuudeksi vuonna 2023 esitutkinnassa luokiteltuihin 279 juttuun sisältyi 960 rikosta. Näin ollen näissä jutuissa oli keskimäärin 3,4 rikosta. Yleisimpiä rikoksia olivat huumausainerikokset (57 %) ja omaisuusrikokset (29 %). Henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten osuus jäi vähäiseksi (1,3 %). Nämä tilastot eivät kuitenkaan kuvaa poliisin tietoon tullutta järjestäytyntä rikollisuutta koko laajuudessaan, koska esitutkinnassa osa jutuista jää mahdollisesti luokittelematta tällä koodilla.

²¹ Jukarainen, Juutinen & Laitinen, 2023b.

²² Ks. myös Kaysser, 2023. Järjestäytyneestä rikollisuudesta Ruotsissa ks. esim. Rostami, 2016; Mondani & Rostami, 2022; Brå, 2023a; Gunnarsson, 2023 ja SBU, 2023 sekä Tanskassa esim. Cornils & Greve, 2004; Pedersen, 2014a ja Onsberg Hansen, Mulvad-Reinhardt & Øland Ribe, 2018.

ta ja viidellä indikaattorilla toimijoista.²³ Resilienssin analyysi perustuu neljään kokonaisuuteen sisältyvistä 12 indikaattorista.²⁴ Nämä samalla menetelmällä maailmanlaajuisesti asiantuntijoilta kerättävä tiedot muodostavat hyvän pohjan ilmiön yleisluontoiselle tarkastelulle ja vertailulle (Taulukko 1).

Taulukko 1. Järjestäytynyt rikollisuus ja yhteiskunnan resilienssi Global Organized Crime Index -tutkimuksen mukaan vuonna 2023.

	Ruotsi	Tanska	Suomi	Eurooppa	Maailma
Rikollisuus	4,70	4,02	2,98	4,74	5,03
– rikolliset markkinat	4,60	4,33	3,27	4,60	4,88
– rikolliset toimijat	4,80	3,70	2,70	4,88	5,19
Resilienssi	7,46	8,13	8,63	6,27	4,81

Indeksiluvun skaala on kaikissa muuttujissa 1–10. Rikollisuustilanne heikkenee ja resilienssi vahvistuu lukuarvon kasvaessa. Lähde: GI-TOC, 2023; GI-TOC Denmark, 2023; GI-TOC Finland, 2023; GI-TOC Sweden, 2023.

Näiden tietojen perusteella Euroopassa on koko maailmaan verrattuna vähemmän järjestäytyntä rikollisuutta. Tarkasteltavista Pohjoismaista Ruotsi sijoittuu heikoimmin, ja sen indeksiluku vastaa eurooppalaista keskitasoa. Tanska on jonkin verran ja Suomi selvästi Ruotsia paremmassa asemassa. Järjestys on sama sekä rikollisten markkinoiden että toimijoiden tarkastelussa. Suomessa tilanne on neljänneksi paras koko Euroopassa.

²³ Rikollisten markkinoiden osatekijät Global Organized Crime Index -tutkimuksessa ovat ihmiskauppa, ihmissalakuljetus, kiristys ja suojelurahat, laiton asekauppa, väärennettyjen tuotteiden kauppa, valmisteveronalaisten tuotteiden laiton kauppa, kasveihin liittyvät rikokset, eläimiin liittyvät rikokset, uusiutumattomiin resursseihin liittyvät rikokset, heroiinin kauppa, kokaiinin kauppa, kannabiksen kauppa, synteettisten huumausaineiden kauppa, kyberrikokset ja talousrikokset. Rikollisia toimijoita voivat olla mafiatyyppiset ryhmät, rikollisverkostot, valtioon soluttautuneet toimijat, ulkomaiset toimijat sekä yksityisen sektorin toimijat. (GI-TOC, 2023.)

²⁴ Resilienssiä kuvaavia kokonaisuuksia ovat johtaminen ja hallinnointi, rikosoikeus ja turvallisuus, talous ja rahoitus sekä kansalaisyhteiskunta ja sosiaalinen suojele.

Tanskassa järjestäytyneet rikollisuus on aktiivisinta kyberrikollisuuden alueella.²⁵ Seuraavaksi tärkeimpiä rikollisuuden muotoja ovat huumausainekauppa, asekauppa ja ihmiskuljetus. Ruotsin järjestäytyneet rikollisuus toimii vahvasti useimmilla rikollisuuden osa-alueilla. Keskeisiä rikollisuuden muotoja ovat kyber-, talous- ja huumausainerikollisuus sekä asekauppa ja ihmiskuljetus.²⁶

Yleiskuva resilienssistä järjestäytyneitä rikollisuutta vastaan on samansuuntainen kuin kuva järjestäytyneestä rikollisuudesta. Toisin sanoen koko maailman tulokset ovat Eurooppaa heikommat. Tarkasteltavat Pohjoismaat ovat koko Eurooppaa paremmassa tilanteessa, ja niiden järjestys on sama kuin edellä rikollisuuden tarkastelussa. Resilienssi järjestäytyneitä rikollisuutta vastaan on varsin hyvä kaikissa näissä Pohjoismaissa.

Resilienssiä koskevien pisteytysten mukaan Tanskassa rahanpesun estäminen on yksi tärkeimmistä kehittämisen kohteista. Laadullisessa maa-arviossa nostetaan Tanskan haasteiksi myös alati kasvava kyberrikollisuus, laittomien aseiden välittäminen Pohjoismaihin sekä vankiloiden ahtauden lisääntyminen. Ruotsissa eräitä keskeisiä kehittämisen kohteita ovat uhrien ja todistajien suojelu sekä etuuksien väärinkäytön, korruption ja epäasiallisen vaikuttamisen estäminen.²⁷

²⁵ Kyberrikokset ovat kaikissa tässä yhteydessä mainituissa Pohjoismaissa järjestäytyneen rikollisuuden keskeistä toimintaa. Ne määritellään järjestäytyneiksi rikoksiksi, jotka ovat riippuvaisia tietokoneen, tietoverkon tai muun tieto- ja viestintätekniikan käytöstä. Näihin kuuluvat virusten tai muiden haittaohjelmien levittäminen, hakkerointi, DDoS-hyökkäykset (distributed denial of service), lunnasohjelmat ja kryptovaluuttapetokset. Näitä toimia suoritetaan rahallisen tai aineellisen hyödyn hankkimiseksi (poliittisen tai ideologisen tavoitteen sijasta). https://ocindex.net/crime/cyber-dependent_crimes.

²⁶ Suomen järjestäytyneen rikollisuuden toiminnassa korostuvat eniten kyberrikollisuus ja synteettisten huumeiden kauppa. Seuraavaksi tärkeimpiä markkinoita ovat talousrikollisuus sekä kannabiksen ja kokaiinin kauppa. (GI-TOC Finland, 2023.)

²⁷ Suomessa resilienssi on tasaisen hyvällä tasolla kaikilla mittareilla arvioituna. Global Organized Crime Index -tutkimus nostaa Suomen kontekstissa haasteiksi esimerkiksi rahanpesun ja talousrikosten estämisen, vankiloiden turvallisuuden, mediaan kohdistuvan vihapuheen verkossa sekä Venäjän vastaisen rajan yli tapahtuvan hybridivaikuttamisen (GI-TOC Finland, 2023).

2.3 Järjestäytyneen rikollisuuden ja jengirikollisuuden torjunnasta

Vaikka Suomen tilanne on edellä esitetystä vertailussa Tanskaa ja Ruotsia parempi, on näiden maiden lähestymistapojen selvittäminen erittäin relevanttia. Tanska ja Ruotsi ovat monessa suhteessa Suomen kaltaisia yhteiskuntia, ja myös rikollisuudessa ja rikostorjunnassa on yhteneviä piirteitä. Lisäksi kummankin maan uusimmat järjestäytyneen rikollisuuden vastaiset strategiset ohjelmat on julkaistu vasta äskettäin. Niiden tuore ja monipuolinen keinovalikoima voi tarjota suuntaviivoja Suomen järjestäytyneen rikollisuuden vastaiseen työhön.²⁸

Tämän selvityksen keskeisissä osioissa puhutaan yhtäältä järjestäytyneestä rikollisuudesta ja toisaalta jengirikollisuudesta. Tämä koskee tutkimustietoa, viranomaisdokumenteja ja opintovierailuun perustuvia havaintoja. Molemmissa kohdemaissa järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa on käytetty kumpaakin termiä.

Tanskalaisessa keskustelussa on painottunut jengirikollisuus. Tämä näkyy myös siitä, että järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia strategisia ohjelmia on nimetty jengipaketeiksi.²⁹ Jengipaketit koskevat sekä uudempia alueellisia jengejä että perinteistä järjestäytyntä rikollisuutta eli moottoripyöräjengejä. Ruotsissa vuonna 2009 aloitettu viranomaisyhteistyön malli ja viimeisin strateginen ohjelma vuodelta 2024 kohdistuvat dokumenttien nimien perusteella järjestäytyneeseen rikollisuuteen mutta 34-kohtainen ohjelma vuodelta 2019 jengirikollisuuteen.³⁰

Järjestäytyneen rikollisuuden ja jengirikollisuuden käsitteissä on paljon päällekkäisyyttä.³¹ Kaikki jengirikollisuus ei kuitenkaan ole järjestäytyntä, ja toisaalta jengien lisäksi järjestäytyntä rikollisuus sisältää muitakin toimijoita. Jengillä on usein paikallisiin ryhmiin viittaava merkitys, oli kyse sitten moottoripyöräjeng-

²⁸ Bandepakke IV, 2023; Regeringens skrivelse 2023/24:67. Ks. myös Jukarainen, Juutinen & Laitinen, 2023b. Jengirikollisuuden vastaisia tavoitteita on kirjattu Suomessa jengirikollisuuden vastaiseen tuoreeseen toimenpideohjelmaan (OMo83:00/2023; Järvinen, Alanko & Piispa, 2024).

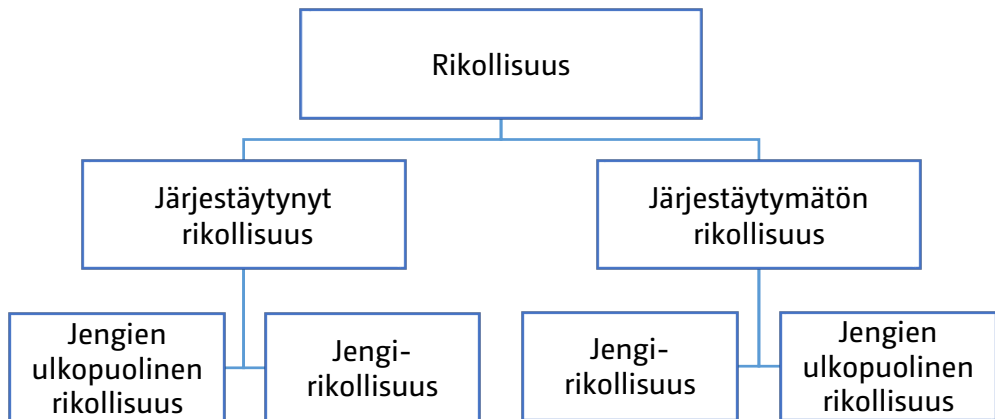
²⁹ 2008/1 SF. L L 211; Justitsministeriet, 2009; 2013/1 SF. L L 112; Bandepakke III, 2017; Bandepakke IV, 2023.

³⁰ Ds 2008:38; 34-punktsprogrammet, 2019; Regeringens skrivelse 2023/24:67.

³¹ Decker, Pyrooz, & Densley, 2022; Forss, 2023. Ks. myös Helsingin hovioikeuden tuore päätös R 23/1629, joka sisältää jengirikollisuuden ja järjestäytyneen rikollisuuden välisen rajapinnan tulkintaa (HelHO, 2024).

gistä tai muusta rikollisjengistä. Suomessa usein käytetty katujengi-termi ei kuitenkaan juuri esiinny kohdemaiden keskusteluissa ja dokumenteissa. Katujengi-termillä viitataan yleisesti hyvin erilaisiin ryhmiin ja lähinnä nuorten rikollisuuteen, mutta se voidaan joissakin tapauksissa lukea osaksi järjestäytyntä rikollisuutta ja jengirikollisuutta³². Nuoret voivat olla muutenkin suoraan tai epäsuorasti mukana järjestäytyneen rikollisuuden tai jengien toiminnassa.

Myös järjestäytyntä rikollisuutta ja jengirikollisuutta koskevissa keskeisissä strategisissa ohjelmissa on paljon päällekkäisyyttä. On mahdollista, että tavoitteet ja toimenpiteet on ollut helpompi viestiä julkisuuteen ja saada niille kannatusta puhumalla mieluummin jengirikollisuudesta kuin järjestäytyneestä rikollisuudesta. Järjestäytyntä rikollisuutta ja jengirikollisuutta voidaan eritellä yleisesti esimerkiksi kuvion 1 kuvaamalla tavalla.

Kuvio 1. Järjestäytyneen rikollisuuden ja jengirikollisuuden erittelyä.

Kuviossa 1 rikollisuus jaetaan järjestäytyneeseen ja järjestäytymättömään rikollisuuteen. Järjestäytynyt rikollisuus viittaa ryhmässä tapahtuvaan ja suunnitelmalliseen toimintaan aiemmin kuvattuun tapaan. Muu osa rikollisuudesta on järjestäytymätöntä rikollisuutta. Molemmat edellä mainitut voidaan jakaa jengirikollisuuteen ja jengien ulkopuoliseen rikollisuuteen. Osa järjestäytyneestä rikollisuudesta on jengirikollisuutta ja osa jengien ulkopuolista toimintaa. Jengirikollisuus voi olla joko järjestäytyntä tai järjestäytymätöntä toimintaa, mutta tämä selvitys kohdentuu järjestäytyneisiin rikollisuuden muotoihin.

³² Decker ym., 2022; Forss, 2023.

3 Järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia strategisia ohjelmia Tanskassa ja Ruotsissa

Tässä luvussa koostetaan tietoja Tanskan jengipaketeista sekä Ruotsin kahdesta keskeisestä järjestäytyneen rikollisuuden ja jengirikollisuuden vastaisesta strategisesta ohjelmasta.³³ Niistä kuvataan erityisesti painopistealueita ja toimenpiteitä. Monet näistä toimenpiteistä ovat arvioinnin kohteena luvuissa 4–7. Tiedot perustuvat avoimista lähteistä koottuihin dokumentteihin.³⁴

3.1 Strategisten ohjelmien painopisteet

Tanskan ensimmäinen jengipaketti vuodelta 2009 keskittyi rangaistusten tiukentamiseen jengi- ja asetapauksissa, tutkintavälineiden kehittämiseen sekä turvallisuuden lisäämiseen etenkin sosiaalisesti haavoittuvilla alueilla. Vuonna 2014 julkaistu toinen jengipaketti painotti rangaistusten koventamista, valvonnan ja täytäntöönpanon tehostamista, viranomaisten työvälineitä, rikosten ennaltaehkäisyä ja jengeistä irtautumista. Kolmas jengipaketti vuodelta 2017 pyrki parantamaan kansalaisten turvallisuutta, koventamaan jengirikosten seuraamuksia ja lisäämään painetta jengeihin. Vuonna 2023 esitellyssä neljännessä jengipaketissa painottuivat rikollinen ura, tiukempi ote ja parempi oikeudenmukaisuus, laittomat aseet, rikollinen liiketoiminta, viranomaisten työvälineet sekä rajat ylittävä rikollisuus.

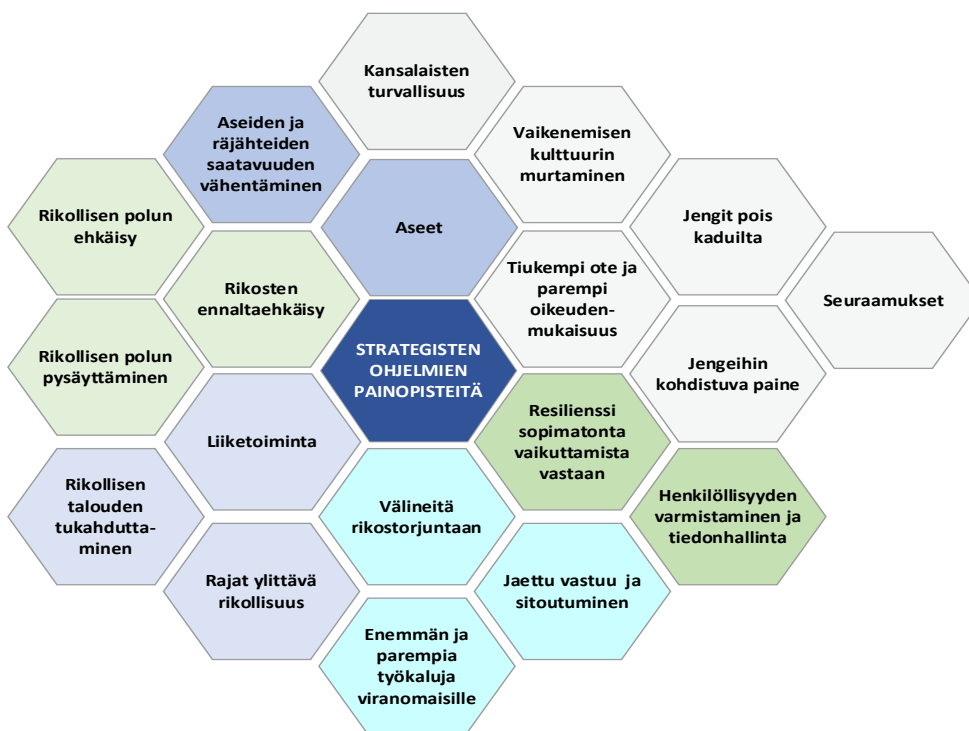
Ruotsissa vuonna 2019 esitelty 34-kohtainen jengirikollisuuden vastainen strateginen ohjelma tarjosi laajasti välineitä rikostorjuntaan, tiukennuksia rikosseuraamuksiin, keinoja vaikenemisen kulttuurin murtamiseksi ja laajempaa yhteiskunnallista näkökulmaa rikostorjuntaan. Uusin järjestäytyneen rikollisuu-

³³ Nämä tiedot on tiivistetty käsikirjoituksesta, joka koskee Tanskan ja Ruotsin keskeisten strategisten ohjelmien sisältöä (Mutttilainen ym., 2024). Ks. alkuperäisistä lähteistä esim. 2008/1 S.F.L L 211; Justitsministeriet, 2009; 2013/1 S.F.L L 112; Bandepakke III, 2017; Bandepakke IV, 2023, 34-punktsprogrammet, 2019; Regeringens skrivelse 2023/24:67.

³⁴ Järjestäytyneen rikollisuuden ja jengirikollisuuden vastaiset toimet ovat näkyvästi esillä monissa muissakin tuoreissa yhteiskuntapolitiittisissa ohjelmissa. Esimerkiksi Ruotsissa aihe sisältyy muun muassa kansalliseen turvallisuusstrategiaan (Regeringens skrivelse 2023/24:163) ja kansalliseen rikostorjuntaohjelmaan (Regeringens skrivelse 2020/21:63).

den vastainen strateginen ohjelma vuodelta 2024 keskittyy rikollisen uran pysäyttämiseen, laittomien aseiden ja räjähteiden saatavuuden vähentämiseen, rikollisen talouden tukahduttamiseen, epäasiallisen vaikuttamisen estämiseen sekä tiedonhallintaa koskeviin asioihin. Ruotsissa järjestäytyneen rikollisuuden vastaista työtä oli toki tehty aiemminkin. Esimerkiksi vuonna 2009 julkaistu ja 2010-luvun puolivälin jälkeen päivitetty viranomaisyhteistyön malli tarkoittaa järjestäytyneen rikollisuuden ilmiöihin, verkostoihin ja henkilöihin kohdistuvaa tiedustelua ja operatiivisia toimia.³⁵

Kuvioon 2 on tiivistetty painopistealueita edellä mainituista Tanskan ja Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisista viimeisimmistä strategisista ohjelmista vuosilta 2017–2024.

Kuvio 2. Tanskan ja Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen strategisten ohjelmien painopistealueita vuosina 2017–2024.

Lähteet: 2008/1 S.F.L L 211; 2013/1 S.F.L L 112; Bandepakke III, 2017; Bandepakke IV, 2023, 34-punktsprogrammet, 2019; Regeringens skrivelse 2023/24:67.

³⁵ Ds 2008:38. Viranomaisyhteistyön mallia tarkastellaan erikseen luvussa 6.

Tanskan ja Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaiset strategiset ohjelmat ovat kehittyneet sisällöltään laaja-alaisiksi kokonaisuuksiksi. Niiden avulla yhtäältä vaikeutetaan rikollista toimintaa ja tiukennetaan rikosten seuraamuksia sekä toisaalta kehitetään viranomaisten toimintaa ja suojataan eri tavoin haavoittuvaan asemaan joutuneita. Rangaistusten koventaminen ja muut repressiiviset keinot eri muodoissaan ovat olleet Tanskan mallin ydintä mutta ne näkyvät yhä vahvemmin Ruotsissakin. Ruotsin viimeisimmän strategisen ohjelman teemoista epäasiallisen vaikuttamisen torjunta sekä henkilöllisyyksien ja tiedon hallintaan liittyvät asiat sisältävät uudenlaisia painotuksia.

3.2 Strategisten ohjelmien toimenpiteet

Tanskan ja Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisissa strategisissa ohjelmissa on huomattavan laaja valikoima yksittäisiä toimenpiteitä. Tanskan neljä jengipakettia ja Ruotsin kaksi uusinta strategista ohjelmaa sisältävät yhteensä noin 170 toimenpidettä siinä muodossa, kun ne on kuvattu tässä raportissa käytetyissä lähteissä. Tosin osa toimenpiteistä on samantyyppisiä näissä maissa tai samassakin maassa eri ajankohtina.

Strategisten ohjelmien toimenpiteet liittyvät esimerkiksi erilaisten kieltojen ja rajoitusten määrittämiseen, riskien hallintaan ja viranomaisvalvonnan tehostamiseen, rikosseuraamusten koventamiseen sekä viranomaisyhteistyön ja viranomaisten välisen tiedonvaihdon kehittämiseen. Lisäksi keinovalikoima sisältää erilaisia rikollisuuteen rekrytoitumista estäviä ja jengistä irtautumista tukevia palveluita.

Seuraavaksi tarkastellaan tarkemmin edellä mainituissa strategisissa ohjelmissa ehdotettuja toimenpiteitä. Niitä ei kuitenkaan kuvata alkuperäisessä muodossaan vaan kokoavasti ja tiiviimmin. Taulukko 2 kuvaa rangaistusten koventamista, taulukko 3 kieltoja, rajoituksia ja valvontakeinoja, taulukko 4 viranomaistoiminnan ja rikostorjunnan tehostamista sekä taulukko 5 erilaisia sosiaalisia tukija suojelutoimia. Tanskan toimenpidevalikoima on tässä tarkastelussa hieman laajempi mutta tarkasteltavia ohjelmiakin on enemmän kuin Ruotsissa.

Taulukko 2. Tanskan ja Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisiin strategisiin ohjelmiin sisältyviä ehdotuksia kovemmista rangaistuksista

Tanska	Ruotsi
<ul style="list-style-type: none"> – jengisäännös rangaistusten kaksinkertaistamisesta ja säännöksen laajentaminen – jengien välienselvittelyihin liittyvät rikokset – laittomien aseiden hallussapito, käyttö ja varastointi – veitsien hallussapito ja puukotukset – talousrikokset – lasten ja nuorten värvääminen rikollisuuteen – nöyryyttävän tyyppinen väkivalta, laitton pakottaminen, systemaattinen kiristys – todistajiin kohdistuva väkivalta ja uhkailu – eräiden viranomaisten estäminen hoitamasta tehtäviä – oleskelukiellon rikkominen ja kokoon-tumistilan käyttökiellon rikkominen 	<ul style="list-style-type: none"> – rikollisten välienselvittelyihin liittyvä rikollisuus – ase- ja räjähdერიkokset – nuorten värvääminen rikollisuuteen – rangaistusasteikon lieventämisen poisto nuorilta aikuisilta – huumausaineiden välittäminen – oikeusprosessin vaikeuttaminen – perätön lausuma ja rikoksenteijän suojele

Lähteet: 2008/1 S.F.L L 211; 2013/1 S.F.L L 112; Bandepakke III, 2017; Bandepakke IV, 2023, 34-punktsprogrammet, 2019; Regeringens skrivelse 2023/24:67.

Tanskan mallia koskevassa keskustelussa on viitattu jatkuvasti koviin repressiivisiin keinoihin järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Tällä on tarkoitettu erityisesti niin sanottua ”jengisäännöstä”, joka merkitsee kaksinkertaisia rangaistuksia jengitoimintaan liittyvistä rikoksista tietyin edellytyksin.

Sääntelytiheys rangaistusten koventamisen keinojen alueella on kasvanut huomattavasti. Jengisäännöksen soveltamisalaa on laajennettu, ja muita rangaistuksia, kieltoja, rajoituksia ja tiukempaa valvontaa on otettu käyttöön uusilla kohdealueilla. Lisäksi joitakin toimia on tiukennettu tai niiden soveltamisalaa on laajennettu myöhemmin. Nykyisin sekä Tanskan että Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaiset strategiset ohjelmat sisältävät runsaasti esimerkkejä erilaisista repressiivisistä keinoista.

Taulukko 3. Tanskan ja Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisiin strategisiin ohjelmiin sisältyviä ehdotuksia kielloista, rajoituksista ja valvontatoimista

Tanska	Ruotsi
<ul style="list-style-type: none"> – rikosrekisterimerkintä aselain rikkomuksesta – tutkintavankeuden laajempi käyttö asetapauksissa – oleskelukiello jengirikoksista tuomituille ja jengivartijoille, oleskelukiellon alueen laajentaminen – kiello olla yhteydessä muihin jengiläisiin – jengien kokoontumistilojen käyttökielto tai sulkeminen – yöelämäkiellot huumekaupan estämiseksi – matkustuskiello vakavista rajat ylittävästä rikoksista, laajemmat mahdollisuudet karkottaa jengien jäseniä – tehostettu valvonta ampumayhdistysten kanssa – poliisin tarkempi valvonta järjestyksenvalvojen hyväksynnässä – lapsi- ja nuorisolisien epääminen ja uhrikorvausten alentaminen tuomituilta jengiläisiltä – jengirikollisten ehdollisen vankeuden, ehdonlaisehtojen ja vapauttamisen tiukennus – ehdonalaisen kytkentä exit-prosessiin ja sähköiseen seurantaan – poistumiskiello vankilasta jengikonfliktien aikana jengiläisille ja löyhemmin jengeihin liittyville – jengijohtajien eristäminen vankiloissa ja tiukempi kuri – jengirikollisille vankiloissa tiukempi kirje- ja vierailuvalvonta 	<ul style="list-style-type: none"> – laittomiin aseisiin ja räjähteisiin liittyvien rikosten paljastumisen ja syytteen nostamisen riskin lisääminen – aseiden ja räjähteiden käsittelyn ja kaupan valvonta – aseiden ja räjähteiden tuonnin ja salakuljetuksen estäminen – jengiläisten oleskelun ja tapaamisen rajoittaminen tietyillä alueilla – kameravalvonta rajoilla ja kaupungeissa – rikossyytteiden nopeuttaminen ja niiden lisääminen vakavista rikoksista rikollisissa ympäristöissä – nuorisovalvonnan seuraamus – pakollinen vangitseminen useammalle rikostyypille – ehdonalaisen vapauden kytkentä exit-ohjelmaan ja uusintarikollisuuden ehkäisyyn

Lähteet: 2008/1 S.F.L L 211; 2013/1 S.F.L L 112; Bandepakke III, 2017; Bandepakke IV, 2023, 34-punktsprogrammet, 2019; Regeringens skrivelse 2023/24:67.

Tarkasteltavat strategiset ohjelmat sisältävät runsaasti keinoja rikostorjunnan ja -tutinnan kehittämiseksi. Ne koskevat monia viranomaistoiminnan perusasioita, kuten resursseja, toimintavaltuuksia, työvälineitä, tilannekuvaa, yhteistyötä ja tietojenvaihtoa. Osa toimenpiteistä on hyvin kohdennettuja, kuten eri rikoslajeihin, kohderyhmiin ja tutkintamenetelmiin kohdistuvat keinot. Strategiset ohjelmat sisältävät runsaasti myös asioita, jotka edellyttävät lisätutkimusta.

Taulukko 4. Tanskan ja Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisiin strategisiin ohjelmiin sisältyviä ehdotuksia rikostorjunnan ja tutkinnan edellytysten kehittämiseksi

Tanska	Ruotsi
<ul style="list-style-type: none"> – poliisin näkyvyys yleisesti ja jengikoontumisissa – tutkintakeinojen laajentaminen: puhe-linkuuntelu, salaiset etsinnät, salauspurku, kryptovaluuttojen tutkinta, omaisuuden konfiskaatio, kameravalvonta, vihjepalkkiot – viranomaisten tietojenvaihdon tehostaminen ja ohjeistus, alle 18-vuotiaan luottamuksellisten tietojen välittäminen lähipiirille – rekisteritunnistietojen välittäminen muille viranomaisille – resurssit: operatiivisen tutkinnan vahvistaminen, rikostekninen kapasiteetti ampumatapauksissa, siviilitoimijoiden käyttö – rikostorjunnan kohteita: rajat ylittävä rikollisuus, haavoittuvat alueet, jengien statussymbolit, leasing-alan hyväksikäyttö, kaasu- ja merkinantoaseet – Al Capone yhteistyö etuuskien väärinkäytön estämiseksi – lisätutkimusta edellyttäviä asioita: jengiläisten profiili ja rikosten kustannukset, kameravalvonta, turvakiellon henkilöpiiri, savukkeiden salakuljetus, sakkotuomiot vandalismin torjunnassa, leasing-yhtiöiden lupajärjestelmän tarve, julkisten palvelujen ja etuuskien väärinkäyttö, ulkomaalaisten jengirikollisten karkottaminen, moottoripyöräjengiläisten kypärän käyttö – yksityisen asesäilytyksen ja ampumayhdistysten turvallisuus – tehostettu tiedustelukuva vankeinhoitolaitoksessa ja tietojenvaihto jengiläisen vapautuessa 	<ul style="list-style-type: none"> – Turvallisuuskomitea – yhteiskunnan varautuminen rikollisyyteen, viranomaisyhteistyön vahvistaminen, kansainvälinen yhteistyö – teknologioiden hyödyntäminen yleisesti, automaattinen kameravalvonta raja-alueilla – tutkintamahdollisuuksien laajentaminen: salattu viestintä, salaiset pakkokeinot, kotietsintä, lasten rikosepäilyjen tutkinta – julkisen päätöksenteon integriteetti, tiedonhallinta, biometriset tiedot, tiedonsaanti digiympäristöissä – sisäpiiri- ja soluttautumisuuhkien torjunta, julkisten varojen ja yritysten hyväksikäytön estäminen, rahanpesun torjunta, huumeisiin liittyvien rikosten torjunta – hallinnollisten keinojen hyödyntäminen, rikoshyödyn takaisinsaannin tehostaminen – selvitykset väärin tietojen antamisesta poliisikuulustelussa, nimettömästä todistamisesta ja kruununtodistajajärjestelmästä – järjestyksenvalvojat helpottamaan poliisityötä – viranomaisten rikostorjuntatehtävien tarkistaminen, kuntien rikostorjuntavelvoite

Lähteet: 2008/1 S.F.L L 211; 2013/1 S.F.L L 112; Bandepakke III, 2017; Bandepakke IV, 2023, 34-punktsprogrammet, 2019; Regeringens skrivelse 2023/24:67.

Pohjoismaisessa hyvinvointi- ja kriminaalipolitiikassa erilaisilla sosiaalisen tuen ja palvelun muodoilla on pitkät perinteet, mikä näkyy myös järjestäytyneen rikollisuuden vastaisissa strategisissa ohjelmissa. Niihin sisältyvillä toimenpiteillä tuetaan ja suojellaan erityisesti lapsia ja nuoria, haavoittuvia alueita sekä henkilöitä, jotka tarvitsevat erityistä suojaa oikeusprosessissa, vankiloissa ja exit-ohjelmissa. Sosiaalisia tukimuotoja ja muita suojatoimia voivat tarjota niin viranomaiset kuin myös muut toimijat, ja ne voivat koskea esimerkiksi henkilöryhmää, aluetta tai organisaatiota.

Taulukko 5. Tanskan ja Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisiin strategisiin ohjelmiin sisältyviä ehdotuksia sosiaalisen tuen ja muiden suojelutoimien kehittämiseksi

Tanska	Ruotsi
<ul style="list-style-type: none"> – Rikoksantorjuntatoimikunta – SSP-yhteistyöneuvoston (koulu, sosiaalitoimi, poliisi) rahoitus, ohjeet kuntien ja poliisin SSP-yhteistyöstä, kohdennettu SSP-yhteistyö jengiläisten veljien suojelemiseksi – haavoittuvien alueiden ja ryhmien suojeleminen jengeiltä, jengineuvostot haavoittuvilla alueilla, knock-knock -strategia, nuorisorikollisuuslautakunnat, taskurahatyöt – ohjeet kunnille ei-toivotuista kokoon-tumistiloista ja niiden käytön torjunnasta – enemmän haastatteluja huolenaiheista nuorten kanssa, työryhmä tukemaan kuntien työtä riskiryhmien parissa – järjestyksenvalvojen koulutuksen ja pääsykriteerien kehittäminen – kuulemisten nopeuttaminen, todisteiden turvaaminen, puolustusasianajaja voi käsitellä asiaa kauemmin – ilmoittajille ja todistajille hyökkäyshälyttimet ja turvallinen oikeusprosessi – suojatut osastot vankiloissa ja tutkintavankeudessa, vankien suojeleminen siirtämisen avulla – exit-ohjelman tehostaminen ja kohderyhmän laajennus, exit-yhteyspiste poliisiin, viranomaisyhteistyö, erityisten irtautumistoimien rahasto – aseiden valtakunnallinen palautuskampanja ilman seuraamuksia, aseiden palauttaminen exit-ohjelmassa ilman seuraamuksia – joustavuus nuorille suunnatuissa rikosseuraamuspalveluissa (valvonta, ohjelmien noudattaminen) 	<ul style="list-style-type: none"> – koulujen ja sosiaaliviranomaisten pitkäjänteinen toiminta haavoittuvilla alueilla – sosiaaliviranomaisten varhainen puuttuminen ongelmiin, ilta- ja viikonloppupäivystys haavoittuvilla alueilla, sosiaaliset valmiusryhmät – koordinoitujen toimenpiteiden riskiryhmiin, ehkäistä nuorten sosiaalistumista rikollisuuteen – nuorten sijoittaminen kodin ulkopuolelle, laadukkaammat sijoituspaikat näille nuorille – uusintarikollisuuden riskien vähentäminen – todistajien ja heidän perheidensä suojeleminen ja tuki, todistajansuojeluohjelma – kansallinen exit-ohjelma

Lähteet: 2008/1 S.F.L. L 211; 2013/1 S.F.L. L 112; Bandepakke III, 2017; Bandepakke IV, 2023, 34-punktsprogrammet, 2019; Regeringens skrivelse 2023/24:67.

Tanskan ja Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisista strategisista ohjelmista näkyy myös laaja kirjo järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan osallistuvia organisaatioita. Niihin kuuluu valtion viranomaisia, alue- ja kuntatason viranomaisia sekä yksityisen sektorin, kolmannen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan toimijoita. Lisäksi lukuisat selvitystehtävät ja yhteistyöelimet osoittavat, että järjestäytyneen rikollisuuden vastainen työ on nykyisin moniulotteista ja edellyttää laaja-alaista tietopohjaa ja vuoropuhelua.

Järjestäytyneen rikollisuuden vastaiset ohjelmat ovat laajentuneet kummasakin maassa ajan myötä monipuolisiksi yhteiskunnallisiksi ohjelmiksi. Niihin sisältyy laaja valikoima preventiivisiä, repressiivisiä ja hallinnollisia keinoja. Toimenpiteiden kirjo ulottuu tarkasti kohdennetuista toimenpiteistä (esim. alueet, riskiryhmät) laajasti vaikuttaviin toimenpiteisiin (esim. rekisteritietojen laatu, kansainvälinen yhteistyö). Näillä strategisilla ohjelmilla on runsaasti linkkejä moniin muihin yhteiskuntapoliittisiin ohjelmiin, joissa järjestäytyneen rikollisuuden torjunta on jollakin tavalla esillä. Tämä kuvaa samalla järjestäytyneen rikollisuuden ja siihen liittyvien erillisilmiöiden laajuutta sekä siitä johtuvia torjuntapolitiikan moninaisia tarpeita.

4 Tutkimusnäyttö järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten toimenpiteiden vaikuttavuudesta

Ruotsin ja Tanskan järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten arvioitujen toimenpiteiden kartoittamiseksi toteutettiin systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Katsaus tehtiin täydentämällä aiemmin laadittua katsausta, joka käsitteli nuorten jengirikollisuuden torjumiseksi toteutettuja toimenpiteitä Ruotsissa ja Tanskassa.³⁶ Aiemmin tehtyyn katsaukseen lisättiin järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyviä hakusanoja. Lisätietoa kirjallisuuskatsauksen hakutermeistä, hakustrategiasta ja löydöksistä löytyy liitteessä 1.

Olemme sisällyttäneet systemaattiseen katsaukseen sekä vaikuttavuus- että prosessiarviointit: arviointit siitä, toimivatko toimenpiteet ja miten ne toimivat.³⁷ Pidämme molempia toimenpiteiden toimivuuden arviointiasetelmia tärkeinä. Vaikuttavuusarviointia ei ollut useimmiten toteutettu sellaisella menetelmällisellä asetelmalla, että sen perusteella voitaisiin tehdä vahvoja päätelmiä arvioitujen toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Tekstissä huomioidaan vaikutusarviointien tutkimusasetelmat luokittelemalla ne satunnaistettuihin koeasetelmiin (vahvin näyttö), kvasikokeellisiin asetelmiin (heikompi näyttö), korrelatiivisiin asetelmiin (heikoin näyttö), sekä kuvaileviin asetelmiin, joita emme tässä yhteydessä pidä varsinaisina vaikutusten arviointeina. Luokittelun tarkempi kuvaus löytyy liitteestä 2.

Käymme seuraavaksi läpi tutkimusnäyttöä arvioitujen toimenpiteiden vaikuttavuudesta ja toimivuudesta. Nostamme tutkimuksesta esiin esimerkkejä toimenpiteistä, joiden vaikutuksia on arvioitu tai jotka prosessiarviointien perusteella tarjoavat alalle strategisesti keskeistä tietoa. Nämä esitetään temaattisesti, keskittyen rikollisryhmiin rekrytointiin, rangaistusten koventamiseen, rikollisryhmien toimintaan vaikuttamiseen, viranomaisten väliseen yhteistyöhön, rikoshyötyyn puuttumiseen, rikollisryhmistä irtautumisen tehostamiseen sekä haavoittuvien alueiden suojelemiseen.

³⁶ Villman & Kaakinen, 2024.

³⁷ Rummens, 2016.

4.1 Rikollisryhmiin rekrytointi

Katsauksen kaikki rikollisryhmiin rekrytointiin estämiseen tähtäävät arvioidut toimenpiteet kohdistuvat nuoriin. Keskeisin työmuoto Ruotsissa on ollut Sociala insatsgrupper (SIG), jossa poliisi, koulut ja muut viranomaiset tekevät yhteistyötä kartoittaakseen niiden nuorten tilannetta ja mahdollisia palvelutarpeita, joiden rikoskäyttäytyminen on vaarassa päätyä pysyväksi tai jotka haluavat irtautua rikollisverkostoista. Korrelatiivisissa arviointitutkimuksissa SIG:lla ei ole havaittu rikoksia ennaltaehkäisevää vaikutusta.³⁸ Laadullisen prosessiarvioinnin perusteella toimintamalli on kuitenkin mahdollisesti tärkeä vahvistettaessa osallistujien suhdetta viranomaisiin ja osallisuutta koulutuksessa tai työmarkkinoilla.³⁹

Tanskassa on kehitetty menetelmä, En vej ind, joka koostuu neljän kuukauden mittaisesta ryhmäpohjaisesta interventiosta nuorille, jotka ovat vaarassa tulla värväytyksi rikollisverkostoihin. Prosessiarvioinnin ja kuvailevan analyysin perusteella nuoret kokivat yleensä hyötyneensä ohjelmasta monin tavoin: vähentyneen riskikäyttäytymisen vuoksi sekä työn, koulutuksen ja tulevaisuutta koskevan luottamuksen suhteen. Ohjelman omissa arvioinneissa positiivista kehitystä nähtiin erityisesti riskikäyttäytymisessä. Nuoret tekivät vähemmän rikoksia ja heidän arvioitiin olevan vähemmän vaarassa.⁴⁰

4.2 Rangaistusten koventaminen

Vaikka rikollisryhmille kohdistetut rangaistusten koventamiset ovat herättäneet paljon huomiota, näiden lakimuutosten vaikutuksia on tutkittu hyvin vähän. Kuitenkin kaksi esimerkkiä löytyi, molemmat Tanskasta ja liittyen nuorisoriikollisuuteen. Ensimmäinen koskee rikosoikeudellisen vastuun ikärajan alentamista 15 vuodesta 14 vuoteen vuosina 2010–2012. Kvasikokeellisessa vaikuttavuusarvioinnissa todettiin, että uudistus ei alentanut 14-vuotiaiden todennäköisyyttä syyllistyä rikoksiin.⁴¹ Sen sijaan niillä rikoksista epäillyillä nuorilla, joita ikärajan alentaminen koski, oli jopa suurempi todennäköisyys syyllistyä uuteen rikokseen. Näillä nuorilla oli myös heikompi koulumenestys.

³⁸ Roxell, 2016; Socialstyrelsen, 2017; Socialstyrelsen, 2020.

³⁹ Brönnert & Ekholm, 2022; Zamparutti, 2016.

⁴⁰ Oxford Research, 2018.

⁴¹ Damm ym., 2017.

Tanskassa otettiin vuonna 2019 käyttöön uusi nuorille tarkoitettu rangaistusmuoto nuorisorikoslautakunta (ungdomskriminalitetsnævnet). Sen tavoitteena on ennaltaehkäistä nuorisorikollisuutta määräämällä kohdennettuja yksilöllisiä ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä 10–17-vuotiaille nuorille, joita epäillään (10–14-vuotiaat) tai jotka ovat saaneet vapausrangaistuksen (15–17-vuotiaat) väkivaltarikoksista tai muista vakavista rikoksista. Rangaistusmuodon kvasikokeellisen arvioinnin tulokset viittaavat positiiviseen rikosten ennaltaehkäisyvaikutukseen 10–14-vuotiailla. Yhteys oli samansuuntainen mutta ei merkitsevä 15–17-vuotiailla. Tuloksiin liittyy kuitenkin useita varauksia, erityisesti koska uusintarikollisuutta seurattiin vain yhden vuoden ajan.⁴²

4.3 Rikollisryhmien toimintaan vaikuttaminen

Ruotsissa on viime vuosina otettu käyttöön Gang Violence Intervention -malli (GVI) rikollisryhmien vakavan väkivallan vähentämiseksi. GVI-malli noudattaa niin sanottua kohdennetun pelotteen toimintatapaa, ja sen puitteissa poliisi, kunta ja vankeinhoitolaitos yhdessä välittävät selkeän viestin paikallisille väkivaltaisimmille ryhmille. Mallin mukaan 1) Väkivaltaa ei suvaita. Välitämme teistä, emmekä halua, että teille sattuu mitään tai että satutatte muita; 2) Tulvilla väkivallanteoilla on oikeudellisia seurauksia jokaiselle ryhmän jäsenelle eikä vain tapahtumaan suoraan osallistuville henkilöille; 3) Apua on saatavilla niille, jotka haluavat muuttaa elämäntilannettaan ja jättää rikollisen elämäntavan.

GVI-mallin vaikutuksia ampuma-aseväkivaltaan Malmössä on tutkittu korrelatiivisella asetelmalla. Ammuskelutapausten määrän muutosta verrattiin muihin kaupunkeihin ennen ja jälkeen intervention aloittamisen. Keskimääräinen ampumisten määrä kuukaudessa laski noin 25 prosenttia, 4,4 ampumisesta 3,3 ampumiseen. Muutos ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä. GVI-pilotti toteutettiin aikana, jolloin ampumisten määrä oli jo vähenemässä Malmössä, ja siksi laskua ei voida varmasti yhdistää juuri interventioon.⁴³ Pari vuotta myöhemmin todettiin kuvailevassa analyysissä, että ampumisten määrä väheni vuosittain vuoteen 2021 saakka ja nousi hieman vuonna 2022. Tarkastelujakson aikana myös ampumisiin liittyvien loukkaantuneiden tai kuolleiden ihmisten

⁴² Fuglsang, Hansen & Hjarsen, 2023.

⁴³ Ivert & Mellgren, 2021.

määrä oli vähentynyt. On kuitenkin vaikeaa päätellä, missä määrin GVI-malli oli vaikuttanut rikollisuustrendeihin.⁴⁴

Prosessiarviointien mukaan GVI on ollut mahdollista organisoida Ruotsiin Yhdysvalloista omaksutun mallin mukaisesti mukauttamalla sitä paikallisiin olosuhteisiin ja lainsäädäntöön. GVI-mallin toteuttaminen on kuitenkin työllistävä ja pitkäkestoinen prosessi.⁴⁵ Suurimpana haasteena on ollut tunnistaa rajat väkivaltaan syyllistyvien ryhmien välillä kaupungissa, koska yksilöt liikkuvat eri ryhmien välillä ja uskollisuus ja sidokset eri jengeihin voivat vaihdella nopeasti. Tämä voi johtaa epäselvyyteen siitä, mihin ryhmiin seuraamuksia olisi kohdistettava. Toinen haaste on ollut hahmottaa kansalaisyhteiskunnan rooli GVI-mallissa. Hankkeet ovat suurelta osin olleet viranomaisten toteuttamia, mutta kansalaisyhteiskunnan osallistumista on pyritty lisäämään.⁴⁶ Myös tietojen vaihtoa ja vaitiolovelvollisuutta koskeva lainsäädäntö ja sen tulkinta on ollut haasteena yhteistyössä.⁴⁷

Myös Tanskassa on hyödynnetty kohdennettuja pelotestratégioita. Tanskan lähestymistavassa poliisi tekee yhteistyötä esimerkiksi paikallisten baarien omistajien tai ovimiesten kanssa varmistaakseen, että jengiläisiltä evätään mahdollisuus asioida paikallisissa baareissa ja yökerhoissa. Strategian vaikuttavuudesta ei löydetty kirjallisuuskatsauksessa arviointitutkimusta. Prosessiarviointien mukaan tämä epävirallinen yhteistyö on merkittävästi lisännyt poliisin vaikutusvaltaa yksityisissä yöelämän ympäristöissä, mutta strategia on myös herättänyt huolta kaksinkertaisesta rangaistuksesta ja kontrollin irtautumisen vaikeuksista.⁴⁸ Kerran ohjelmaan mukaan joutuneet henkilöt yleensä jäivät erilaisten ulkopuolisten toimien kohteeksi, vaikka poliisi olisikin todennut heidän jengiyhteyksiensä päättyneen.⁴⁹

Osana Tanskan ensimmäisen jengipaketin toimenpidekokonaisuutta Tanskan poliisille annettiin valtuudet määrätä aluekieltoja (zoneforbud). Aluekielloilla voidaan estää nimetyn henkilön oleskelu tietyllä alueella enintään kolmen

⁴⁴ Ivert & Mellgren, 2023.

⁴⁵ Brottsförebyggande rådet, Polismyndigheten & Kriminalvården, 2024; Gustafsson ym., 2023; Hellfeldt ym., 2023.

⁴⁶ Ivert, Mellgren & Nilsson, 2020.

⁴⁷ Starke & Larsson, 2023.

⁴⁸ Sjøgaard, Houborg & Tutenges, 2016; Rowe & Sjøgaard, 2020.

⁴⁹ Rowe & Sjøgaard, 2020.

kuukauden ajaksi kerrallaan. Poliisi voi määrätä aluekiellon, jos henkilö on todistettavasti toiminut erityisen uhkaavalla tavalla ja aiheuttanut pelkoa määrittelyllä alueella. Kuvailevan aikasarja-analyysin mukaan rikollisuus väheni seurannan aikana aluekiellon piiriin kuuluneilla alueilla. Seitsemästä kohdealueesta kuudella ilmoitettujen rikosten määrä väheni kohtalaisesti aluekieltomääräysten ollessa voimassa. Rikosten siirtymisestä aluekieltoalueiden ulkopuolelle ei ollut merkkejä (Nielsen ym., 2018).⁵⁰

Myös vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden tutkintaprosessien tehokkuutta on Ruotsissa arvioitu. Prosessiarvioinnin mukaan poliisin erityisten tilanneorganisaatioiden käyttö voi olla tarkoituksenmukaista vakavien rikosten jälkeisinä ensimmäisinä tunteina tai päivinä. Pidemmällä aikavälillä tällaiseen resurssien käyttöön liittyvät haitat kuitenkin ylittävät saavutettavat hyödyt.⁵¹

Ruotsissa on myös tarkasteltu prosessiarvioinnin ja kuvailevan analyysin avulla tutkintahenkilöstön määrän lisäämisen vaikutuksia. Vuosina 2018–2023 työntekijöiden määrää lisättiin 8 000:sta noin 10 900:een eli lisäys oli 2 900 henkilöä tai 36 %. Samalla vakavien rikosten kokonaismäärä Ruotsissa kasvoi lähes 30 %. Vakavat rikokset ovat myös entistä monimutkaisempia. Vakavien rikosten selvitysprosentti ei kuitenkaan muuttunut, vaan pysyi noin 19 %:ssa. Rikosten selvitysprosentti vaihteli rikostyyppin mukaan. Järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien vakavien rikosten selvittäminen tehostui. Uudet ja parantuneet työtavat ovat prosessiarvioinnin mukaan todennäköisesti hieman edistäneet järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien vakavien rikosten selvittämistä.⁵²

4.4 Viranomaisten välinen yhteistyö

Ruotsissa viranomaiset ovat tehneet systemaattista yhteistyötä järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi vuodesta 2009. Ruotsin valtiontalouden tarkastusviraston (Riksrevisionen) prosessiarvioinnin mukaan hallituksen ja kahdentoista yhteistyöviranomaisen työ on toteutettu siten, että operatiiviset tavoitteet voidaan saavuttaa. Arvioinnissa todettiin kuitenkin, ettei hallitus ole tarkentanut, mitä viranomaisten yhteistyöllä tulisi saavuttaa tai miten yksittäisten viranomaisten osallistumista tulisi priorisoida suhteessa niiden muihin toimintoi-

⁵⁰ Nielsen, Slothower & Sherman, 2018.

⁵¹ Riksrevisionen, 2023.

⁵² Brå, 2024.

hin. Tämä on jäänyt viranomaisten päätettäväksi, mikä antaa niille merkittävää liikkumavaraa tulkita tehtävää ja päättää sen laajuudesta.⁵³

Yhteistyötä järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi tehdään Ruotsissa myös paikallisesti. Vuonna 2011 käynnistettiin Södertäljessä laaja viranomaisten yhteisoperaatio Tore 2 rikollista rinnakkaisrakennetta vastaan. Tavoitteena oli tutkia, nostaa syytteitä ja ryhtyä muihin toimenpiteisiin rikollista toimintaa vastaan. Yhteistyöhön osallistuivat poliisi, työvoimaviranomainen, turvallisuuspoliisi, verohallinto, kansaneläkelaitos, merivartiosto, ulosottovirasto, tullit, rikosseuraamuslaitos, syyttäjävirasto ja talousrikostorjunnan viranomainen.

Viranomaisten toimenpiteet kohdistuivat hieman yli puoleen niistä 82 henkilöstä, joiden uskottiin olevan merkittävässä roolissa järjestäytyneessä rikollisuudessa Södertäljessä. Prosessiarvioinnin mukaan operaation onnistumiset johtuivat osittain hyvästä suunnittelusta ja järjestelmällisestä toteutuksesta sekä merkittävistä kohdennetuista resursseista. Toinen tärkeä tekijä oli virastojen välille kehitetyt yhteistyömenetelmät. Esimerkiksi viikoittaiset kokoukset, selkeä ongelmakartoitus ja päätöksenteon hajauttaminen virastojen koordinaattoreille edistivät sitoutumista yhteistyöhön.⁵⁴

Korrelatiivisessa vaikuttavuusarvioinnissa Tore 2 -projektista todettiin, että ilmoitetun rikollisuuden taso sekä koettu pelko ja haavoittuvuus olivat vähentyneet Södertäljessä enemmän kuin vertailuryhmässä, joka koostui muista keskikokoisista kaupungeista. Mitattuja vaikutuksia ei kuitenkaan voida rajata tai suoraan yhdistää juuri Tore 2 -projektiin. Projekti pyrki myös heikentämään rikollista rinnakkaisrakennetta Södertäljessä. Arvioinnin tulokset eivät tue sitä, että toteutetut toimenpiteet olisivat merkittävästi vaikuttaneet vaihtoehdoisen oikeuden, korruption tai epävirallisten velkajärjestelmien rakenteellisiin edellytyksiin.⁵⁵

4.5 Rikoshyötyyn puuttuminen

Kirjallisuuskatsauksessa löydetyt arvioidut hankkeet, jotka liittyvät rikoshyödyn jäljittämiseen, käsittelevät kaikki rahanpesua. Rahanpesussa pyritään usein

⁵³ Riksrevisionen, 2019.

⁵⁴ Brå, 2022.

⁵⁵ Brå, 2022.

vaikkeuttamaan rikoshyödyn jäljittämistä, ja siksi rahanpesuun puuttuminen on keskeinen lähestymistapa järjestäytyntä rikollisuutta vastaan. Prosessiarvioinnissa Ruotsin rahanpesulain muutoksesta havaittiin, että oikeusketjussa seuloutuvat esiin pääasiassa yksinkertaisemmat petokset. Järjestäytyntä rikollisuus ja kehittyneet rahanpesujärjestelyt puolestaan eivät johda tuomioihin samassa määrin. Ilmoitettujen rahanpesurikosten määrä on kuitenkin kasvanut merkittävästi lakimuutoksen jälkeen. Vuosina 2010–2013 niitä raportoitiin keskimäärin 500 vuodessa, kun taas vuonna 2018 määrä nousi lähes 7 000 tapaukseen. Verkostoanalyysi viittaa siihen, että noin 15 prosenttia rahanpesuepäilyistä liittyy tapauksiin, joissa oli viitteitä järjestäytyneestä rikollisuudesta. Suhteellisen pieni osa tapauksista ja tuomioista koski kehittyneitä rahanpesujärjestelyjä. Arvioinnin mukaan näiden onnistunut syyttäminen vaatii strategisempaa tapausten koordinoitua. ⁵⁶

Myöskään Ruotsin valtiontalouden tarkastusviraston arvioinnin mukaan rahanpesun valvonta ei ole riittävän tehokasta tai kattavaa, jotta toteutetut toimenpiteet muodostaisivat merkittävän esteen rikollisten rahanpesulle. ⁵⁷ On myös todettu, ettei Ruotsin talousrikos- ja rikospoliisin viranomaiselle (Ekobrottsmyndigheten, EBM) ole annettu mahdollisuutta toimia tehokkaasti järjestäytyntä talousrikollisuutta vastaan eikä sillä ole ollut riittäviä resursseja. Esimerkiksi tiedusteluosastolla ei ole suoraa pääsyä taloudellisiin tietoihin, joita tarvitaan järjestäytyneen talousrikollisuuden havaitsemiseksi ja estämiseksi. ⁵⁸

Tanskassa on viime vuosina tehty muutoksia rahapesulakiin. Rahanpesun vastainen työryhmä (FATF) totesi vuonna 2017, ettei Tanska täyttänyt riittävällä tavalla voimassa olevia kansainvälisiä standardeja rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunnassa. Tämän jälkeen tanskalaisista toimenpiteistä on pyritty tekemään tehokkaampia erilaisten poliittisten sopimusten ja useiden rahanpesulain muutosten avulla. Tanskan valtiontalouden tarkastusvirasto (Rigsrevisionen) on kuitenkin arvioinut, että ministeriöiden ja verohallinnon yhteiset rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntapyrkimykset ovat olleet tehottomia, ja erityisesti oikeusministeriön panostus on ollut riittämätön. ⁵⁹

⁵⁶ Brå, 2019.

⁵⁷ Riksrevisionen, 2024.

⁵⁸ Riksrevisionen, 2021.

⁵⁹ Rigsrevisionen, 2020.

4.6 Rikollisryhmistä irtautumisen tehostaminen

Rikollisryhmistä irtautumista tukeva työ on järjestetty eri tavoin Ruotsissa ja Tanskassa. Tanskassa kansallinen exit-strategia ohjaa vahvasti irtautumistyötä, kun taas Ruotsissa irtautumistyö vaikuttaa hajanaisemmalta.

Irtautumistyö Ruotsissa

Ruotsissa irtautumistyössä ovat mukana poliisi ja sosiaalipalvelut, mutta myös rikosseuraamuslaitos sekä muut viranomaiset ja järjestöt voivat toteuttaa irtautumisohjelmia. Kuntien irtautumisohjelmat eivät itse toteuta käytännön työtä, vaan sosiaalipalveluiden perustoiminnot tai ulkoiset toimijat vastaavat toimenpiteiden toteutuksesta. SIG-malli sisältää irtautumistyötä nuorten parissa, mutta se on harvoin SIG:n ensisijainen tavoite.⁶⁰ Malmössä toimiva Konsultationsteamet on esimerkki kunnallisesti toimivasta moniammatillisesta irtautumisohjelmasta⁶¹. Kuvaileva analyysi ei kuitenkaan anna vastauksia sen tehokkuudesta.

Prosessiarvioinnin mukaan kuntien irtautumistyötä vaikeuttavat epäselvät määritelmät irtautumistyöhön oikeutetuista henkilöistä, byrokratia sekä kunnalliseen autonomiaan, sosiaalipalvelulainsäädäntöön ja muihin säästöihin liittyvät rakenteelliset haasteet. Irtautumistyölle aiheuttavat haasteita myös apua tarvitsevien henkilöiden määrän kasvu, asuntopula, pitkät odotusajat traumahoitoon ja psykiatrisiin palveluihin sekä irtautumispalveluita tarjoavien järjestöjen määrän kasvu. Kuntien ja poliisin on myös huolehdittava rikollisryhmien entisten jäsenten turvallisuudesta ja suojelusta. Prosessiarviointi ehdottaa kansallisen irtautumistyön rakenteen luomista, kansallisen rekisterin perustamista sekä kansallisen rakenteen kehittämistä vakavien uhkien kohteena olevien irtautujien sijoittamiseksi.⁶²

Ruotsissa on myös kuntoutuskeskuksia, kuten arvioitu Passus, jonka tavoitteena on tukea jengiläisiä muokkaamaan elämäänsä ja identiteettiään uuden elämäntilanteen saavuttamiseksi. Passuksen asiakastoimeksiannot tulevat pääasiassa sosiaalitoimesta tai poliisista, ja ne rahoitetaan valtion erityisvaroilla

⁶⁰ Johansson & Kangasvieri, 2015; Socialstyrelsen, 2016; Wollter, Kassman, & Oscarsson, 2013.

⁶¹ Andersson, 2015.

⁶² Hedlund, 2023.

irtautumisen tukemiseksi. Prosessiarvioinnin mukaan tärkeä menestystekijä Passuksessa on tiivis yhteys osallistujaan. Passuksen tarjoama ympärivuorokautinen tuki mainitaan ratkaisevana etenkin hoidon alussa. Passus-ohjelmalla on suuri uskottavuus osallistujilleen verrattuna muihin tukimuotoihin. Tämä johtuu osittain vertaistukityöntekijöistä, jotka jakavat osallistujien kokemuksia rikollisesta elämäntavasta ja joita ei siksi ole helppo huijata. Passuksen valtiosta riippumaton hallinto tekee siitä joustavamman ja lisää sen legitimitettiin osallistujien keskuudessa. Passuksen osallistujista ei ole tehty uusintarikollisuustutkimusta, mutta prosessitutkimuksen mukaan haastatelluilla ei vaikuta enää olevan jengiyhteyksiä.⁶³

Irtautumistyö Tanskassa

Tanskan irtautumistyö keskittyy kansalliseen exit-strategiaan vuodelta 2011, jolloin perustettiin alueellisia moniammatillisia exit-yksiköitä ympäri maata. Niiden moniammatilliseen työhön osallistuvat poliisi, paikallisviranomaiset ja vankeinhoitolaitos. Yksiköt arvioivat jengiläisten motivaatiota ja sopivuutta exit-ohjelmaan. Osallistujien kanssa tehdään yksilölliset sopimukset, joissa on konkreettiset suunnitelmat ja vastuut sekä osallistujalle että viranomaisille.

Exit-yksiköistä ei ole tehty vaikuttavuusarviointia, mutta prosessiarviointien mukaan monet osallistujat kokevat ohjelman auttavan heitä pysymään erossa rikollisuudesta ja turvaamaan työ- tai opiskelupaikan.⁶⁴ Exit-ohjelmaan osallistuminen vankeusrangaistuksen aikana voi olla erityisen toimivaa, koska silloin osallistujat ovat hyvin motivoituneita.⁶⁵ Suurin osa osallistujista on rikollisjärjestöjensä tavallisia tai keskeisiä jäseniä, kun taas johtajia ja perifeerisiä jäseniä oli vähemmän. Tullessaan ohjelmaan osallistujat olivat kuitenkin jo alkaneet etäännyttävä jengeistään.⁶⁶ Kohderyhmällä on usein monimutkaisia ongelmia, ja irtautumistyö vaatii räätälöityä, konkreettista ja yksilöllistä yhteistyötä ohjelmaan osallistuvien kanssa. Jengistä irtautumisprosessissa työntekijöistä tulee luotettuja ja merkittäviä henkilöitä irtautujille. He voivat väliaikaisesti korvata vanhoja sosiaalisia suhteita ja toimia siltanrakentajina kohti uutta elämäntapaa.⁶⁷

⁶³ Alstam, Forkby & Holm, 2021.

⁶⁴ Pedersen, 2016.

⁶⁵ Pedersen, 2014b.

⁶⁶ Pedersen, 2015.

⁶⁷ Johansen, 2021; 2022; 2024.

Tanskassa on kansallisen exit-ohjelman lisäksi paikallisia toimintamalleja ja kuntoutusohjelmia, jotka vahvistavat tai ovat osa kansallista exit-strategiaa. Yksi esimerkki on Ny Fremtid, yksityinen irtautumishanke Fredensborgin kaupungissa ja ympäröivissä kunnissa. Projekti koostuu vähintään 20 viikon pituisesta jaksosta, joka sisältää motivoivaa työtä, työn tai koulutuksen etsimistä ja irtautumistukea. Hankkeen tavoitteena on, että puolet osallistujista olisi työssä tai koulutuksessa ja vetäytynyt rikollisryhmän sisäpiiristä puolen vuoden kuluessa. Kuvailevan analyysin mukaan 71 % hankkeen osallistujista oli työssä tai koulutuksessa kuusi kuukautta ohjelmaan liittymisen jälkeen. Osallistujat, jotka eivät aloittaneet koulutusta tai työtä, osallistuivat joko psykologiseen hoitoon tai huumehoitoon tai suorittivat vankeusrangaistusta.⁶⁸

Toinen tanskalainen irtautumisohjelma, Breathe SMART -joogakurssi on suunnattu henkilöille, joilla on taustalla rikollisuutta, huumeiden käyttöä ja jengiyhteyksiä. Joogan, meditaation ja hengitystekniikoiden lisäksi Breathe SMART -kurssi koostuu joogafilosofian inspiroimista luennoista. Breathe SMART -ohjelma koostuu viiden päivän kurssista, jonka jälkeen osallistujat voivat liittyä viikoittaisiin kahden tunnin ryhmäistuntoihin. Breathe SMART on tarjolla myös useissa vankiloissa ja huume kuntoutuskeskuksissa, ja ohjelmaan voi saada lähetteen esimerkiksi kunnilta, rikosseuraamuslaitokselta sekä kansallisesta exit-ohjelmasta. Prosessiarvioinnin mukaan alle 25-vuotiaiden osallistujien mielestä silmiinpistävin muutos oli se, että kurssin jälkeen he reagoivat vähemmän aggressiivisesti ja väkivaltaisesti tilanteissa, joissa he normaalisti olisivat väkivaltaisia.⁶⁹ Holistinen henkinen sitoutuminen johti heidän mukaansa lisääntyneeseen sisäiseen tietoisuuteen ja pehmeämpien tunteiden omaksumiseen.⁷⁰

Myös Kööpenhaminan huono-osaisella asuinalueella toimivaa nyrkkeilyyn perustuvaa kuntoutusohjelmaa ”New Start” (pseudonyymi nimi) on tutkittu. Kansallisen exit-ohjelman tavoin New Start -ohjelmaan ilmoittautuminen ja siihen osallistuminen estää nuorten jengiläisten sosiaalietuuksien leikkaamisen. Ohjelman onnistunut loppuun saattaminen voi myös mahdollistaa heidän nimensä poistamisen kansalliselta jengirikollisten listalta. Prosessiarvioinnissa ohjelmasta todettiin, että sen rakenne ja rutiinit, sosiaaliset siteet sekä merki-

⁶⁸ Als Research, 2017.

⁶⁹ Ahlmark, 2015.

⁷⁰ Deuchar, 2020.

tyksellinen toiminta edistivät optimismia New Start -ohjelman aikana. Paluu omiin ympäristöihin ohjelman jälkeen aiheutti osallistujien mukaan kuitenkin leimautumista, vertaispainetta ja turhautumista.⁷¹

4.7 Haavoittuvien alueiden suojeleminen

Haavoittuville alueille suunnatut toimenpiteet ovat olleet strateginen painopiste sekä Ruotsin että Tanskan toimenpiteissä järjestäytyntä rikollisuutta vastaan. Tässä osiossa esitetään arvioinnit poliisin toiminnasta, kameravalvonnan vaikuttavuudesta sekä asumisyhteiskunnallisista toimenpiteistä haavoittuvilla alueilla.

Poliisin toiminta haavoittuvilla alueilla

”Ordning och säkerhet” oli vuonna 2020 käynnistetty alueellinen hanke, jossa Malmön poliisi sai lisäresursseja haavoittuvien alueiden, rikollisverkostojen ja jengiväkivallan parissa työskentelyyn. Malmön poliisilla oli aloitteen ansiosta iltavuorojen aikana vahvuudessa jopa 20 poliisia, jotka olivat keskittyneet haavoittuviin alueisiin, avoimeen huumekauppaan ja rikollisverkostojen konfliktteihin. Hankkeessa kohdennetut alueet määritettiin viikoittaisilla päätöksillä. Korrelatiivisen vaikuttavuusanalyysin mukaan poliisin kohonneen läsnäolon aikana poliisi otti kiinni enemmän ihmisiä ase- ja huumerikoksista epäiltyinä, mikä viittaa tehostettuun rikollisverkostojen vastaiseen työhön. Sen sijaan väkivalta- tai varkausrikokset eivät vähentyneet merkitsevästi kohonneen läsnäolon aikana.⁷²

Fenix oli vuonna 2014 käynnistetty alueellinen poliisioperaatio, joka kohdistui Rinkebyn, Tenstan ja Husbyn alueille. Tavoitteena oli vähentää paikallisesti rikollisuutta ja lisätä alueilla asuvien turvallisuutta. Hankkeen tavoitteena oli myös lisätä luottamusta poliisiin ja parantaa siellä työskentelevien poliisien työympäristöä. Operaatioon sisältyi erityisen tutkintaryhmän perustaminen alueelle ja lähipoliisitoiminnan vahvistaminen. Kuvailevan analyysin mukaan poliisiin rekisteröimät ryöstöt, julkisilla paikoilla tapahtuneet pahoinpitelyt, poliisiin kohdistunut väkivalta, murrot ja tuhopoltot olivat vähentyneet projektin

⁷¹ Deuchar ym., 2016.

⁷² Gerell & Ellberg, 2021.

alkamisen jälkeen verrattuna lähialueisiin. Muutos oli tilastollisesti merkitsevä ryöstöjen ja murtojen kohdalla. Rekisteröidyt huumausainerikokset ja liikenerikokset taas lisääntyivät kohdealueilla. Kasvu oli tilastollisesti merkitsevää huumausainerikosten kohdalla. Kasvu kertonee siitä, että poliisi on operaation tavoitteiden mukaisesti onnistunut puuttumaan näihin rikostyyppeihin. Vaikka operaatio vaikutti joihinkin rikostyyppeihin, väestö ei kokenut yleisen järjestyksen, turvallisuuden tunteen tai luottamuksen poliisiin parantuneen alueella. ⁷³

Ruotsin valtionalouden tarkastusviraston tekemän kokonaisarvion mukaan poliisin toiminta haavoittuvilla alueilla ei ole täysin tarkoituksenmukaista. Ensinnäkin poliisin on tehtävä haavoittuvien alueiden tunnistamisen menetelmästä luotettavampi. Toiseksi haavoittuvilla alueilla ei ole riittävästi lähipoliiseja. Arvioinnissa myös todetaan, että kun paikallinen poliisipiiri on saanut enemmän resursseja haavoittuvien alueiden työhön, tilanne näillä alueilla on parantunut. Haavoituville alueille myönnettävien varojen on kuitenkin oltava pitkäaikaisia. ⁷⁴

Myös poliisin ja kunnan yhteistyötä erityisen haavoittuvilla alueilla on tutkittu. Prosessiarvioinnin mukaan yhteisellä rikosentorjunnalla oli vaikeuksia löytää sopivaa kohdetta, kun käsiteltiin törkeän väkivallan riskiä tai kun toiminta kohdistui järjestäytyneempään rikollisuuteen. Nämä molemmat elementit ovat osa erityisen haavoittuvien alueiden määritelmää. Työskentely oli tehokkaampaa sellaisten nuorten kanssa, jotka olivat vaarassa käyttää huumeita tai syyllistyä lievään rikollisuuteen. ⁷⁵

Kameravalvonta haavoittuvilla alueilla

Poliisin ja muiden toimijoiden valvontakameroiden käyttö on yleistynyt viime vuosikymmeninä, ja erityistä huomiota on kiinnitetty haavoittuviin alueisiin. Ruotsissa kameravalvonnan vaikutusta rikollisuuteen ja rikosten selvittämiseen on analysoitu korrelatiivisella asetelmalla. ⁷⁶ Analyysissa verrattiin rikollisuuden ja rikosten selvittämisen kehitystä kohdealueilla ja mahdollisimman vertailukelpoisilla kontrollialueilla ennen ja jälkeen valvonnan aloittamisen. Tutkimuk-

⁷³ Brå, 2016.

⁷⁴ Riksrevisionen, 2020.

⁷⁵ Alstam & Forkby, 2022.

⁷⁶ Gerell, 2021.

nessä havaittiin, että valvontakameroiden käyttöönotto oli yhteydessä väkivaltarikosten vähenemiseen, mutta ei merkittävään muutokseen omaisuusrikoksissa tai rikosten selvittämistäasteessa.

Toisessa korrelatiivisessa tutkimuksessa arvioitiin rikollisuuskehitystä valvonta-alueilla ja vertailukelpoisilla kontrollialueilla ennen ja jälkeen kameravalvonnan aloittamisen.⁷⁷ Tutkimuksessa havaittiin joitakin viitteitä parannuksista tutkitulla alueella: väkivaltarikokset vähenivät, mutta omaisuusrikokset eivät. Huumerikokset lisääntyivät, mikä johtui todennäköisesti poliisin lisäresursseista huumerikosten selvittämiseen. Prosessiarvioinnin tulokset samalta alueelta viittaavat siihen, että avoin huumekauppa ja muut ongelmat ovat vähentyneet valvotulla alueella. Huumekauppa on siirtynyt osittain suojaisempiin paikkoihin valvonta-alueella ja osittain muille alueille.

Vuodesta 2018 lähtien Tanskan parlamentti on rahoittanut 450 valvontakamerajärjestelmän asentamista. Tavoitteena oli lisätä turvallisuuden tunnetta, ehkäistä rikollisuutta ja tukea rikosten tutkintaa. Tanskan valtiontalouden tarkastusviraston korrelatiivisen analyysin mukaan valvontakameroilla ei ollut rikollisuutta ennaltaehkäisevää vaikutusta. Päinvastoin kamerat johtivat rikosilmoitusten määrän kasvuun. Rikosten selvittäminen kuitenkin parani alueilla, joihin asennettiin valvontakameroita. Tämä koski erityisesti aseisiin, väkivaltaan, häiriökäyttäytymiseen ja huumeaineisiin liittyviä rikoksia. Arvioinnin mukaan oikeusministeriö ei ole varmistunut siitä, että poliisi on sijoittanut valvontakamerat paikkoihin, missä ne tehokkaimmin ehkäisisivät katurikollisuutta.⁷⁸

Asumisyhteiskunnalliset toimenpiteet

Myös useiden asuinalueiden myönteisempää kehitystä edistäviä paikallisia hankkeita on arvioitu.⁷⁹ Yksi perusteellisemmin arvioidusta aloitteista käsittelee Malmön Sofielundin alueita, joita on jo pitkään pidetty turvattomina ja rikollisuuden vaivaamina. Noin 20 kiinteistönomistajaa perusti vuonna 2014 BID Sofielund -järjestön. Perustajat tunnistivat tarpeen uudelle yhteistyömallille alueen haasteiden ratkaisemiseksi. Mallin puitteissa on toteutettu esimer-

⁷⁷ Kronkvist, Nordqvist & Ivert, 2019.

⁷⁸ Rigsrevisionen, 2021.

⁷⁹ Ekholm & Dahlstedt, 2021; Höglund, 2020; Nilsson & Karström, 2020; Pilemalm, Grahn & Källgården, 2020.

kiksi julkisten ympäristöjen puhtaanapitoa, viljelyprojekteja, pyöräilyn alkeiskursseja, lasten luku- ja kirjoitustyöpajoja sekä turvallisuuskävelyjä. Korrelatiivisen analyysin mukaan alueella ilmoitetut rikokset ovat vähentyneet BID Sofielundin perustamisen jälkeen. Tämä ei kuitenkaan koske huumausainerikoksia, joiden määrä on kehittynyt vaihtelevasti seurannan aikana. Arvioinnin kyselytutkimusten ja haastattelujen mukaan asukkaat kokevat, että useat häiriötekijät ovat vähentyneet ajan myötä. Myös tietyt turvattomuuden tunteen muodot, kuten pelko liikkua yksin ulkona myöhään illalla, ovat vähentyneet. On kuitenkin mahdotonta yhdistää yksittäisiä toimenpiteitä havaittuihin muutoksiin tai määrittää tarkasti, mikä rooli kiinteistönomistajien järjestö BID Sofielundilla on ollut alueen myönteisessä kehityksessä.⁸⁰

Tanskassa on vuodesta 2014 lähtien pyritty tietoisesti kehittämään haavoittuvien alueiden yhteisöjä asumisyhteiskunnallisilla kehittämishankkeilla (Bolligsociale indsatser). Kansallinen rakennusrahasto (Landsbyggefonden) on jakanut vuosittain varoja haavoittuville asuinalueille. Varat on käytetty vuokratukeen ja asumisyhteiskunnallisiin toimenpiteisiin, kuten vapaa-ajan töihin, nuorisoneuvostoihin, urheilu- ja liikuntatoimintaan, palokuntanuoriin, vanhempien verkostoihin sekä äitiryhmiin. Tällaisten kehittämishankkeiden ensisijainen tavoite ei ole ollut suoraan rikollisuuden ratkaiseminen. Ne voivat kuitenkin mahdollisesti epäsuorasti ehkäistä rikollisuutta kohdistamalla toimia riskiryhmiin kuuluviin lapsiin ja nuoriin. Näiden hankkeiden korrelatiivisissa vaikuttavuusarvioinneissa ei löydetty välittömiä rikollisuutta ehkäiseviä vaikutuksia.⁸¹ Kuitenkin esimerkiksi 10–14-vuotiaiden rikollisuus on vähentynyt haavoittuvilla alueilla projektien aikana.⁸²

⁸⁰ Ivert, Di Rocco, & Kronkvist, 2023; Kronkvist & Ivert, 2020; Kronkvist & Ivert, 2017.

⁸¹ Christensen ym., 2021; 2022.

⁸² Christensen ym., 2019.

4.8 Keskeisiä havaintoja

Yllä kuvatussa arviointitutkimuskatsauksessa löytyi vain vähän vahvoin aselmiin perustuvaa näyttöä eri toimenpiteiden vaikuttavuudesta. Sen perusteella voidaan kuitenkin nostaa esiin joitakin lupaavia toimenpiteitä koskevia tuloksia seuraavista aiheista:

- Tanskan nuorille tarkoitetusta nuorisorikoslautakunta: Tulokset viittaavat positiiviseen rikosten ennaltaehkäisyvaikutukseen, vaikka tuloksiin liittyy useita varauksia.⁸³
- Viranomaisten rinnakkaisrakennetta vastaan suunnattu Tore 2 -projekti: Ilmoitetun rikollisuuden taso sekä koettu pelko ja haavoittuvuus vähenivät projektin aikana. Mitattuja vaikutuksia ei kuitenkaan voida helposti eristää tai suoraan liittää operaatioon.⁸⁴
- Poliisin kohonnut läsnäolo haavoittuvilla alueilla: Sen seurauksena poliisi pidätti enemmän henkilöitä ase- ja huumerikoksista epäiltyinä⁸⁵ ja havaittiin vähennystä raportoiduissa ryöstöissä ja murroissa⁸⁶. Myös kiinteistönomistajien yhteistyön on havaittu vähentävän rikosten määrää haavoittuvilla alueilla.⁸⁷
- Valvontakameroiden käyttö: Ruotsissa valvontakameroiden käyttöönotto liittyi väkivallan vähenemiseen, mutta ei merkittävään muutokseen omaisuusrikoksissa tai rikosten selvittämisessä.⁸⁸ Tanskassa kameravalvonnan ei havaittu ennaltaehkäisevän rikollisuutta, mutta rikosten selvittäminen parani alueilla, joille valvontakamerajärjestelmät asennettiin.⁸⁹

⁸³ Fuglsang ym. 2023.

⁸⁴ Brå, 2022.

⁸⁵ Gerell & Ellberg, 2021.

⁸⁶ Brå, 2016.

⁸⁷ Ivert, Di Rocco, & Kronkvist, 2023; Kronkvist & Ivert, 2020; Kronkvist & Ivert, 2017.

⁸⁸ Gerell, 2021; Kronkvist, Nordqvist & Ivert, 2019.

⁸⁹ Rigsrevisionen, 2021.

Prosessiarvioinnit ovat tuoneet esiin joitakin tärkeitä huomioita toimenpiteiden toimivuudesta:

- Resurssien kohdentaminen tiettyyn ongelmaan on oltava pitkäaikaista. Esimerkiksi alueellisilla poliisioperaatioilla haavoittuvilla alueilla on nähty hyviä tuloksia, mutta väliaikaisilla operaatioilla on ollut ennen kaikkea lyhytaikainen vaikutus.⁹⁰
- Järjestäytynyt rikollisuus vaatii usein erityisiä toimenpiteitä. Useat arvioinnit osoittavat, että jos toimenpiteet oli suunniteltu kohdistumaan laajaan kirjoon rikosongelmia, mukaan lukien rikollisryhmien rikollisuus, nämä toimenpiteet olivat usein tehokkaampia torjumaan vähemmän järjestäytyntä ja vähemmän vakavaa rikollisuutta.⁹¹
- Irtautumistyön organisoiminen kansallisella tasolla voi helpottaa järjestelmällisen työn organisointia, moniammatillista työtettä sekä vakavien uhkien kohteena olevien irtautujien sijoittamista.⁹²

⁹⁰ Riksrevisionen, 2020.

⁹¹ Alstam & Forkby, 2022; Wollter & Oscarsson, 2018.

⁹² Hedlund, 2023; Johansen, 2021.

5 Tanskan jengipakettien toimenpiteiden toteutumisesta

Tanskan hallitus ja eri puolueet päättivät vuoden 2020 lopulla toteuttaa arvioinnin jengipaketeista. Oikeusministeriö pyysi Tanskan kansallisen poliisin koordinoimaan arviointiraportin kokoamista. Raportti kuvaa poliisin, valtakunnansyyttäjän ja vankeinhoitolaitoksen arvioita sekä osin myös veroministeriön ja eräiden kuntien näkemyksiä. Arviointi ”Serviceeftersyn af bandepakkerne” julkaistiin helmikuussa 2022.⁹³ Se kattaa jengipaketit I, II ja III sekä jengipaketin III jälkeen tehdyt 12 uutta aloitetta.⁹⁴ Arviot koskevat toimenpiteiden vaikutuksia mutta myös haasteita ja kehittämisehdotuksia.

Arviointiraportin laajasta sisällöstä on tässä yhteydessä mahdollista esitellä vain joitakin keskeisiä havaintoja. Edellä tutkimusnäyttöä koskevilla kriteereillä arvioituna kyse on lähinnä kuvailevista asetelmista. Arviot eivät ole yhdenmukaisesti dokumentoituja, joten vaikutusten tai vaikuttavuuden arviointi on paikoin vaikeaa. Viranomaiset toivat usein esille, että toimenpiteen arviointi on hankalaa puutteellisten tietojen vuoksi.

5.1 Rangaistukset ja aseisiin liittyvät toimenpiteet

Rangaistusten koventaminen

Rikoslain 81 a §:n jengisäännös rangaistusten kaksinkertaistamisesta on osoittautunut poliisin keskeiseksi välineeksi jengirikollisuuden torjunnassa.⁹⁵ Sillä on nähty yleisesti olevan ennalta estävää vaikutusta ja pelotevaikutusta jengien väkivaltaisiin konflikteihin. Poliisin mukaan tämä vaikutus voimistuu, kun poliisi aloittaa massiiviset tutkintaoperaatiot ja muut vastatoimet jengikonfliktien hillitsemiseksi. Osa rikoksentehtävistä harkitsee seurauksia tarkemmin, jengi-

⁹³ Serviceeftersyn af bandepakkerne, 2022.

⁹⁴ Ks. ensimmäisestä jengipaketista LOV nr 501 af 12/06/2009 ja 2008/1 SF.L L 211; toisesta jengipaketista LOV nr 733 af 25/06/2014 ja 2013/1 SF.L L 112; kolmannesta jengipaketista Bandepakke III, 2017 ja Hvad handler bandepakken om? (2017) sekä kolmannen jengipaketin jälkeen julkaistuista ylimääräisistä 12 aloitteesta Justitsministeriet, 2017. Neljäs jengipaketti vuodelta 2023 ei ole mukana arvioinnissa (Bandepakke IV, 2023).

⁹⁵ Rangaistusten koventamisesta ks. Serviceeftersyn af bandepakkerne, 2022, 9–13.

konfliktit ratkeavat nopeammin ja pidemmät tuomiot rauhoittavat rikollisympäristöjä. Toisaalta jengisäännöksen vuoksi jengit hyödyntävät nuoria ja löyhemmin jengeihin sidoksissa olevia henkilöitä rikosten tekemisessä. Löyhempiä jengiyhteyksiä voi olla vaikea todistaa.

Valtakunnansyyttäjä arvioi melko myönteisesti jengisäännöksen soveltamista. Rangaistusten kaksinkertaistamiseen on viitattu oikeuskäytännössä. Esimerkiksi vuoden 2018 puolivälistä vuoden 2021 loppuun yhteensä 89 henkilöä sai lopullisen kovemman rangaistuksen rikoslain 81 a §:n mukaisesti. Haasteita on aiheuttanut näytön hankkiminen kaikkien säännöksen osatekijöiden täytymisestä.

Rangaistuksia järjestelmällisestä kiristyksestä tiukennettiin kolmannen jengipaketin jatkotoimena. Poliisin mukaan se ei ole todennäköisesti vaikuttanut kiristyksen laajuuteen rikollispiireissä. Osa tapauksista jää ilmoittamatta, koska niissä on maksettu suojelurahaa tai pelätään kostotoimia. Valtakunnansyyttäjän mukaan vain vähän tapauksia on edennyt syytteeseen saakka.

Rangaistuksia todistajan uhkailusta jengiympäristöissä kovennettiin vuonna 2018 mutta poliisi pitää uhkailua edelleen ongelmana. Ilmoituksia jätetään tekemättä, ja lausuntoja perutaan tai muutetaan oikeuskäsittelyssä. Rangaistusten koventaminen ei todennäköisesti lisää halukkuutta todistaa eikä suojaa todistajia uhkailulta. Vankeusrangaistukset todistajien uhkailusta ovat pidentyneet.

Aseita koskevat aloitteet

Rangaistuksia vakavista ampuma-aserikoksista on tiukennettu merkittävästi ensimmäisestä jengipaketista lähtien.⁹⁶ Poliisin mukaan rikollisryhmiin kytkeytyvillä henkilöillä on harvemmin ampuma-aseita julkisessa tilassa, ellei kyseessä ole esimerkiksi jengikonflikti tai suunniteltu hyökkäys. Aseita piilotellaan esimerkiksi henkilön kotona. Vankeusrangaistukset vakavista aserikoksista ovat pidentyneet. Syyttäjä arvioi aselain kiristysten näkyvän oikeuskäytännössä. Veitsien hallussapito ja käyttö on yleistynyt.

⁹⁶ Aseita koskevista aloitteista ks. Serviceeftersyn af bandepakkerne, 2022, 13–18.

Rikoslain 81 b § koskee julkisella paikalla ampuma-asetta, muuta asetta tai räjähteitä käyttäen tehtyjä rikoksia. Säännöksen käyttö on jäänyt vähäiseksi jengirikossäännöksen laajan soveltamisen vuoksi.

Aseiden yksityisen säilyttämisen turvallisuutta pohtinut työryhmä on suositellut selkeämpiä ehtoja aseiden säilyttämiselle, tiedotuskampanjaa ja sakkojen korottamista rikkeistä. Tiedotuskampanja ja muitakin työryhmän suosituksia on toteutettu. Poliisi ei pysty arvioimaan toimenpiteiden vaikutuksia aseiden saatavuuteen rikollispiireissä. Aseiden vapaaehtoinen palautuskampanja on vähentänyt laittomien aseiden kokonaismäärää mutta rikollisilla on omat kanavansa hankkia aseita. Ampumayhdistysten jäseniltä on edellytetty vuodesta 2018 lähtien lupa jättää ampuma-aseita yhdistyksen haltuun. Poliisi käsittelee ampumaseurojen jäseniä koskevat hyvämaineisuushakemukset. Ensimmäisten vajaan kolmen vuoden aikana 15 000 hakemuksesta hylättiin noin 1 %.

5.2 Jengien tapaamisiin puuttuminen

Jengien tiloja koskevat aloitteet

Jengien kokoontumistilojen tai niissä oleskelun kieltäminen ovat poliisin mukaan hyödyllisiä välineitä jengikonfliktien torjunnassa.⁹⁷ Tilapäisten oleskelukieltojen määräämisen ehtoja on lievennetty ja seuraamuksia kiellon rikomisesta tiukennettu. Poliisin mahdollisuutta asettaa väliaikainen oleskelukiello jengitiloihin on perusteltu vaaran aiheutumisella lähiympäristölle. Poliisin mukaan kieltoja voidaan nykyisin soveltaa entistä pienempiin konflikteihin, jolloin esimerkiksi vain toinen osapuoli on syyllistynyt väkivaltaisiin tekoihin. Tilojen sulkemisella halutaan lähettää vahva viesti sekä rikollisryhmälle että paikallisille asukkaille rikolliseen toimintaan puuttumisesta.

Kunta voi kokoontumiskieltoa koskevan lainsäädännön nojalla sulkea jengin kokoontumistilan, jos lähiympäristölle aiheutuu merkittävää haittaa. Kunnilla on vain vähän kokemusta tämän lainsäädännön soveltamisesta. Joidenkin kuntien mukaan lain soveltamisesta tarvittaisiin opas. Poliisi pitää myönteisenä, että kunnilla on matalampi kynnyks sulkea jengien kokoontumistiloja.

⁹⁷ Jengien tiloja koskevista aloitteista ks. Serviceeftersyn af bandepakkerne, 2022, 18–20.

Edellä mainitut kiellot vaikeuttavat arvioinnin mukaan jengitapaamisten järjestämistä konfliktien aikana ja hyökkäämistä toista rikollisryhmää vastaan. Ne voivat myös auttaa rauhoittamaan ympäröivää aluetta, koska konfliktit eivät tyypillisesti siirry muualle. Tilan sulkeminen voi lisätä riskiä jengikonflikteista julkisilla paikoilla. Muilla kuin moottoripyöräjengeillä ei yleensä ole kiinteitä kokoontumistiloja, joten heihin nämä rajoitukset vaikuttavat vähemmän.

Alue- ja oleskelukiellot

Ensimmäisestä jengipaketista lähtien poliisi on voinut asettaa aluekiellon, joka estää erityisen uhkaavasti käyttäytyvää henkilöä liikkumasta tai oleskelemasta määrätyllä alueella.⁹⁸ Kielto on tarkoitettu muun muassa ns. jengivartijoille, jotka vahtivat jengien reviiriä asuinalueella. Toisessa jengipaketissa aluekieltojen sädettä laajennettiin 500 metristä 1000 metriin ja rangaistuksia niiden rikkomisesta kovennettiin.

Poliisilla ei ole juurikaan tietoa aluekieltojen vaikutusten arvioimiseksi. Jotkut poliisiyksiköt ovat käyttäneet tätä keinoa yleistä turvallisuutta uhkaavan käytöksen ja jengirikollisuuden torjuntaan. Laajennettua aluekieltoa on sovellettu vain yksittäisissä tapauksissa. Kiellon rikkomisissa ovat haasteena pitkät käsittelyajat tuomioistuimissa.

Vuonna 2017 voimaan tullut oleskelukielto estää jengirikoksista vankeuteen tai muuhun vapaudenmenetykseen tuomittua henkilöä oleskelemasta tietyllä alueella. Kiellon rikkominen on rangaistavaa. Noin puolet poliisiyksiköistä on soveltanut oleskelukieltoa. Poliisin mukaan se on tehokas keino pitää henkilö poissa tavanomaisesta ympäristöstään. Oleskelukielto on johtanut toisinaan jengin heikkenemiseen mutta jotkut jengit ovat siirtyneet kieltoalueen ulkopuolelle. Viranomaisten arvion mukaan oleskelukieltoa olisi perusteltua soveltaa myös veitsirikoksiin, koska niiden arvioidaan yleistyneen aseisiin liittyvän tiukemman sääntelyn seurauksena.

Syyttäjän mukaan jengirikosten todistamisessa on haasteita, koska tuomioistuimet voivat arvioida eri tavoin rikosentekijän jengikytkenän ajankohtaa. Tuomioistuimet eivät mielellään määrää oleskelukielloja koko kuntaan vaan rajatummalle alueelle.

⁹⁸ Alue- ja oleskelukielloista ks. Serviceeftersyn af bandepakkerne, 2022, 37–41.

5.3 Rikosten torjunnan ja tutkinnan näkökulmia

Ennaltaehkäisevän työn muotoja

Poliisiyksiköihin relevanteille alueille on perustettu paikallisia jengineuvostoja.⁹⁹ Ne tuovat eri tahot yhteen keskustelemaan säännöllisesti keskeisistä turvallisuutta vaarantavista haasteista ja niiden torjunnasta. Nykyisin kaikilla poliisiyksiköillä on yhteistyöfoorumia, joissa käsitellään myös jengirikollisuutta. Poliisin mukaan poikkihallinnollinen yhteistyö on toimivaa rikosten ennaltaehkäisyssä, ja etenkin yhteistyö kuntien kanssa on tärkeää.

Paikalliset rikostorjunnan toimenpiteet ovat kohdistuneet erityisesti lapsiin ja nuoriin, jotka ovat vaarassa joutua jengien vaikutuspiiriin. Riskien tunnistamiseen on kiinnitetty erityistä huomiota. Poliisi pitää riskiryhmään kuuluvien nuorten kanssa käytäviä huolikeskusteluja toimivana käytäntönä. Poliisioppilaitos tarjoaa koulutusta keskustelujen toteuttamisesta.

Poliisi voi tietyin edellytyksin jakaa luottamuksellisia tietoja 18 vuotta täyttäneistä henkilöistä heidän vanhemmilleen tai läheisilleen rikosten estämiseksi. Poliisin mukaan tämä on ollut hyödyllinen työkalu jengien vastaisessa poikkihallinnollisessa yhteistyössä. Osa poliisiyksiköistä on käyttänyt tätä mahdollisuutta.

Poliisi on palkannut siviilityöntekijöitä ennaltaehkäisevään työhön erityisesti haavoittuvilla alueilla. Työntekijät rakentavat suhteita riskiryhmään kuuluviin nuoriin sekä tukevat yhteistyötä paikallisten toimijoiden, kuten koulujen, kuntien ja asukkaiden kanssa. Poliisin mukaan tämä toimintamalli on parantanut yhteistyötä kuntien kanssa. Siviilit ovat tuoneet uusia näkökulmia sekä yhteistyöhön että toimintaan nuorten kanssa.

⁹⁹ Ennaltaehkäisevästä työstä ks. Serviceeftersyn af bandepakkerne, 2022, 35–37.

Esimerkkejä yhteistyöstä rikollisen talouden torjunnassa

Jengipaketeissa on aloitteita, joiden yhtenä tavoitteena on hillitä julkisten palvelujen ja etuuksien väärinkäyttöä.¹⁰⁰ Niitä ovat esimerkiksi kansallinen jengineuvosto (Banderådet) sekä ns. Al Capone -yhteistyö.

Kansallinen jengineuvosto sitouttaa useita ministeriöitä ja eri tasoilla toimivia viranomaisia jengirikollisuuden vastaiseen työhön. Se toimii strategisena foorumina edistäen koordinaatiota ja vuoropuhelua. Rikolliseen talouteen liittyvät asiat sisältyvät neuvoston tehtäväkenttään. Jengineuvosto on tyytyväinen toimintaansa, joka on edistänyt tietojenvaihtoa ja keskustelua ajankohtaisista poikkihallinnollisista haasteista.

Al Capone -yhteistyössä monialaiset työryhmät tutkivat jengirikollisten epäiltyä julkisten varojen väärinkäytöksiä ja jäljittävät rikosshyötyä. Poliisi, verottaja ja monet kunnat pitävät yhteistyötä hyödyllisenä. Viranomaisten mukaan rikollisten toiminta on muuttunut, ja etuuksien väärinkäytöstä ilmoitetaan harvemmin.

Viranomaisten mukaan jengirikolliset ovat yhä kiinnostuneempia taloudellisesta hyödystä. Jengirikollisilla on yhteyksiä yritystoimintaan, ja he hyödyntävät helppoja mahdollisuuksia perustaa yrityksiä ja avata pankkitilejä. He käyttävät myös eri alojen ammattilaisten palveluja rikollisessa toiminnassaan.

Vuosina 2019–2020 Al Capone -yhteistyössä käsiteltiin yhteensä yli 1 600 henkilön asioita. Arvioinnin mukaan poliisi ja verottaja suosittelevat toimintamallin laajentamista. Toimintaan pitäisi ottaa mukaan enemmän viranomaisia ja sen sisällöllistä kohdealaa pitäisi laajentaa myös muuhun talousrikollisuuteen kuin etuuksien väärinkäyttöön.

¹⁰⁰Etuuksien väärinkäyttöä koskevista aloitteista ks. Serviceeftersyn af bandepakkerne, 2022, 20–22.

Tutkinnan työkalut

Jengirikosten oikeudenkäynneissä on nopeutettu kuulemisia ennen jutun pääkäsittelyä.¹⁰¹ Näin estetään todistajia muuttamasta kertomuksiaan väkivallan, uhkailun tai painostuksen vuoksi. Syyttäjän mukaan tämän sääntelyn soveltaminen on ollut harvinaista.

Puhelinten kuuntelun mahdollisuuksia tietyistä vakavista rikoksista laajennettiin ensimmäisen jengipaketin yhteydessä. Kuunteluoikeus kohdistuu henkilöön, eikä rajoitu vain yhteen puhelinliittymään. Syyttäjän mukaan tämä on vaikuttanut positiivisesti huumerekosten ja vakavien aserikosten tutkintaan. Kuuntelu on entistä joustavampaa, yksinkertaisempaa ja tehokkaampaa. Poliisi näkee tälle käyttöä laajemminkin esimerkiksi talousrikostutkinnassa.

Yksityishenkilöille voidaan maksaa vihjepalkkioita vihjeistä poliisille. Toisen jengipaketin yhteydessä vihjepalkkioiden määrää korotettiin merkittävästi. Niiden maksaminen keskitettiin poliisille, mikä on yhdenmukaistanut käytäntöjä. Palkkioiden korottaminen lisäsi vihjeiden määrää sekä hyödyllisiä vihjeitä vaikeasti arvioitavassa toimintaympäristössä.

Poliisi on palkannut lisää asiantuntijoita digitaalisten jälkien prosessointiin. Tämä on vahvistanut tieto- ja analyysipohjaista lähestymistapaa rikostutkinnassa sekä parantanut tutkintasuunnitelmien laatua ja tutkinnan tukea. Poliisin alueelliset yksiköt ovat arvioineet tätä kehitystä myönteisesti. Jengirikosten tutkinnassa on hyödynnetty esimerkiksi teledataa, kryptattua dataa ja avoimia lähteitä. Toisinaan nämä tiedot ovat johtaneet tavallista kovempiin rangaistuksiin.

Uuden teknologiapoolin avulla poliisi on voinut hankkia uutta teknologiaa käytettäväksi valvonnassa, rikostorjunnassa ja rikosten tutkinnassa. Kansallinen erityisten rikosten yksikkö vastaa rahoituksen kohdentamisesta toimintaan. Teknologiat ovat käytössä valtakunnallisesti. Poliisin mukaan teknologiapooli on edistänyt syytteiden nostamista jengirikoksista, poliisin tietämystä uudesta teknologiasta ja yksiköiden keskinäistä tukea teknologia-asioissa.

¹⁰¹Tutkinnan työkaluista ks. Serviceeftersyn af bandepakkerne, 2022, 31–35.

5.4 Vankien poistumisehdot ja rikollisuudesta irtautuminen

Vangitsemista ja vapauttamista koskevat aloitteet

Jengien jäsenet, jotka voivat aiheuttaa erityisiä riskejä, on sijoitettu erityisen suojatuille osastoille vankiloissa ja tutkintavankeudessa.¹⁰² Vankeinhoitolaitos arvioi tämän parantaneen vankiloiden yleistä järjestystä sekä vankien ja henkilökunnan turvallisuutta. Jengikonfliktit ovat vähentyneet etenkin pienissä yksiköissä. Voimakkaan negatiivisesti käyttäytyvän vangin siirtämisen vaikutuksista jengikonflikteihin ei ole tietoa.

Jengien johtavia jäseniä estetään suorittamasta vankeusrangaistusta muiden jengin jäsenten kanssa. Kurinpitotoimia voimakkaan negatiivisesta käyttäytymisestä on tiukennettu. Vankeinhoitolaitoksen mukaan nämä toimenpiteet ovat heikentäneet jengien hierarkioita vankiloissa. Vankiloissa on yhä enemmän eri jengien jäseniä, joten jengien jäsenten eristäminen toisistaan on yhä vaikeampaa ja sitoo paljon resursseja.

Jengien jäsenten ehdonalaisen vapauden ja vankilasta pääsemisen ehtoja on tiukennettu merkittävästi. Ehdonalainen ei ole mahdollinen, jos poliisi arvioi vangin kytkeytyvän ryhmään, jolla on menossa aktiivinen jengikonflikti. Lisäksi arviointiin vaikuttavat muun muassa osallistuminen exit-ohjelmaan, rikoshistoria ja käyttäytyminen vankila-aikana. Vankilassa on rajoitettu oleskelua muiden jengin jäsenten kanssa.

Vankeinhoitolaitoksen mukaan näillä tiukennuksilla on saavutettu toivottuja tuloksia. Poliisi arvio, että ne ovat vähentäneet jengikonflikteja ja kannustaneet irtautumaan rikollisuudesta. Vankeuden jälkeen on kuitenkin olemassa riski paluusta aikaisempaan rikolliseen ympäristöön.

Tiukemmilla poistumisehdoilla on pyritty rajoittamaan vankien yhteydenpitoa jengeihin, vierailuja jengien vakituissa tapaamispaikoissa, osallistumisia erilaisiin tapahtumiin sekä muita kohtaamisia. Vankeinhoitolaitoksen mukaan nämä keinot ovat toimivia mutta niiden valvonta on hankalaa.

¹⁰²Vangitsemista ja vapauttamista koskevista aloitteista ks. Serviceeftersyn af bandepakkerne, 2022, 23–30.

Vankien seuranta GPS-jalkapannalla pilotoitiin vuosina 2014–2015, ja se tuotti tietoa vankien liikkeistä. Seuranta oli rajattu exit-ohjelmaan osallistuviin, ehdonalaiseen vankeuteen päässeisiin ja eräisiin muihin vankeihin. Seurannan edellytyksiä tarkistettiin ja laajempi pilotointi toteutettiin 2010-luvun lopulla. Vankeinhoitolaitoksen mukaan GPS-seuranta on sopiva valvontakeino mutta se sitoo runsaasti resursseja. Rajallinen data vaikeutti arviointia.

Vangeille, joilla on yhteyksiä aktiivisiin väkivaltaisiin jengikonflikteihin kytkeytyviin henkilöihin, ei sallita vieraita tällaisista jengeistä. Vankiloissa jengien johtavien jäsenten vierailuja voidaan seurata, kirjeenvaihtoa lukea ja puhelinkeskusteluja kuunnella. Vankeinhoitolaitoksen mukaan nämä keinot ovat vaikeuttaneet jengiläisten kommunikaatiota ja toiminnan koordinaatiota.

Irtautumispyrkimysten vahvistaminen

Jengipaketit ovat sisältäneet runsaasti aloitteita rikollisuudesta irtautumiseksi.¹⁰³ Kansalliseen poliisiin on perustettu exit-yhteyspiste. Se tekee yhteistyötä kuntien, poliisiyksiköiden ja vankeinhoitolaitoksen kanssa tarjoten neuvontaa ja tukea irtautumistoimissa. Nämä toimet ovat vahvistaneet viranomaistoiminnan koordinaatiota ja systemaattisuutta.

Yksi käytännön toimi on ollut rahoituksen ohjaaminen erityisiin irtautumistoiimiin, kuten uudelleensijoittamiseen, jengitatuointien poistoon ja psykologiseen tukeen. Poliisin mukaan nämä erityistoimet ovat tärkeä osa irtautumisprosessia. Joitakin toimenpiteitä voitaisiin ulottaa myös henkilön läheisiin, joilla on olennainen rooli henkilön irtautumisessa rikollisjengistä.

Exit-ohjelmien kohderyhmää on laajennettu toisessa jengipaketissa alkuperäisestä siten, että ne koskevat myös löyhemmin jengiympäristöihin liittyviä henkilöitä. Poliisin mukaan tämän vuoksi asioihin on voitu puuttua ennakoivasti ennen jengikytkentöjen muodostumista liian kiinteiksi.

Mahdollisuuksia erityiseen osoitesuojaan on laajennettu henkilöihin, jotka kokevat uhkailua jengikytkentöjen ja exit-ohjelmaan osallistumisen vuoksi. Eriytynen osoitesuoja lisättiin poliisin ohjeistukseen ja sitä on hyödynnetty irtautumistoimissa. Kööpenhaminan kaupunki arvioi osoitesuojan toimivaksi irtau-

¹⁰³Irtautumispyrkimysten vahvistamisesta ks. Serviceeftersyn af bandepakkerne, 2022, 41–43.

tumisen alkuvaiheessa mutta siitä voi olla haittaa käytännön asioissa (esim. vakuutusasiat).

5.5 Muita aloitteita

Ensimmäisen jengipaketin seurauksena laajennettiin mahdollisuuksia karkottaa vakaviin rikoksiin syyllistyneitä ulkomaalaisia.¹⁰⁴ Erillinen työryhmä ehdotti suuntaviivoja karkottamisen edellytyksistä, laajentamisesta ja parhaiden käytäntöjen levittämisestä. Poliisi on hyödyntänyt karkottamista harvaksen rajoilla ja ohjannut sisämaassa tapaamiaan henkilöitä maahanmuuttoviranomaisille. Tilastojen puutteet vaikeuttavat arviointia.

Sakkojen perinnän tehostamiseksi on toteutettu kokeilu poliisiyksiköissä sekä operaatio poliisin ja verottajan kesken. Näin on pyritty hillitsemään sakkojen välttelyä ja lisäämään tietoisuutta mahdollisuudesta takavarikoida omaisuutta velkojen maksamiseksi. Jengien jäsenet voivat olla velkaa julkisyhteisöille mutta omistaa arvotavaraa. Kokeilun jälkeen toiminta laajennettiin valtakunnalliseksi ja epäillyn rahavarojen perintää velkojen kattamiseksi tehostettiin. Poliisin mukaan uusia keinoja on hyödynnetty jonkin verran.

Osana vuoden 2017 jengialoitteita kehitettiin todistajien suojelua. Syyttäjälaitoksen mukaan joillakin poliisiyksiköillä on kokemusta kuulustelusta muutoin kuin paikan päällä tai kuultavaksi saapumisen kieltämisestä. Tuomioistuimet ovat kieltäneet henkilöiden tai ryhmien osallistumisen kuulemisiin, jos se ollut välttämätöntä totuudenmukaisten lausuntojen saamiseksi.

Todistajia ja irtautumisohjelmaan osallistuneita henkilöitä on suojeltu hyökkäyshälyttimillä. Niiden käyttö vaihtelee poliisiyksiköittäin mutta niitä annetaan eniten irtautumisohjelmiin osallistuville. Käytön perustetta ei kuitenkaan tilastoida järjestelmällisesti. Poliisin mukaan hyökkäyshälyttimet ovat vaikuttaneet positiivisesti niiden kantajien ja poliisin välisiin suhteisiin.

Vuoden 2017 jengialoitteisiin sisältyi toimenpide *Loyal to Familia* -rikollisryhmän lakkauttamisesta. Oikeusministeriö päätti syyttäjän esityksestä viedä asian oikeuteen. Asia eteni korkeimpaan oikeuteen ja ryhmän toiminta kiellettiin. Po-

¹⁰⁴Muista aloitteista ks. Serviceeftersyn af bandepakkerne, 2022, 41–43.

liisi arvioi, että kiellon seurauksena ryhmän toiminta näkyy vähemmän paikallisesti ja julkisuudessa. Jengisymbolit eivät ole esillä, yhteydenpito ulkomaille on vaikeampaa ja uusien jäsenten rekrytointi on haasteellisempaa. On kuitenkin vaikeaa arvioida kiellon vaikutuksia ryhmän jäsenten rikollisuuteen.

5.6 Keskeisiä havaintoja

Edellä esiteltyjen tietojen mukaan Tanskan jengipakettien keskeiset toimenpiteet tukevat monilta osin poliisin ja muiden lainvalvontaviranomaisten työtä. Viranomaisten itsearvioon perustuvat keskeisimmät havainnot ainakin jossain määrin lupaavista keinoista voidaan tiivistää seuraavasti:

Rangaistukset ja aseisiin liittyvät toimenpiteet

- Jengisäännös rangaistusten kaksinkertaistamisesta on osoittautunut poliisin keskeiseksi välineeksi jengirikollisuuden torjunnassa rauhoittaen rikollisympäristöjä.
- Rangaistusten kiristäminen vakavista ampuma-aserikoksista on vähentänyt aseiden kantamista julkisessa tilassa mutta veitsien käyttö on lisääntynyt.

Jengien tapaamisiin puuttuminen

- Jengien kokoontumistiloja koskevat rajoitukset ovat toimivia keinoja jengikonfliktien torjunnassa mutta eivät tehoa jengeihin, joilla ei ole vakinaisia tiloja.
- Alue- ja oleskelukiellot näyttävät pitävän jengiläiset poissa tavanomaisesta ympäristöstään, mutta poliisilla on niukasti informaatiota näiden kieltojen vaikutuksista.

Rikosprosessien parantaminen

- Nopea kuuleminen oikeudenkäynnissä, vihjepalkkioiden korottaminen, digitaalisen analyysin vahvistaminen sekä teknologiapooli ovat parantaneet jengirikosten paljastumisen ja tutkinnan edellytyksiä.
- Etäkuulustelut, hyökkäyshälyttimet sekä kiellot saapua kuultavaksi ovat suojanneet rikosten todistajia.

Vankiloiden turvallisuuden ja rikollisuudesta irtautumisen edistäminen

- Erityisen suojatut vankilaosastot, tiukempi kuri, kommunikation rajoittaminen ja poistumisehtojen tiukennukset ovat parantaneet vankiloiden turvallisuutta ja vähentäneet jengikonflikteja.
- Rikollisuudesta irtautumistoimien koordinaatio on tehostunut.
- Löyhemmin jengissä mukana olevien irtautumisen tukeminen on auttanut ehkäisemään jengikykentöjen muodostumista kiinteiksi.

Muita aloitteita

- Rikollisryhmän toiminnan kieltäminen oikeuden päätöksellä voi estää toiminnan julkisuutta ja paikallista näkyvyyttä.
- Poliisin, veroviranomaisen ja muiden viranomaisten välisellä yhteistyöllä voidaan paljastaa ja estää talousrikollisuutta ja etuuksien väärinkäyttöä.

6 Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten toimien toteutumisesta

Tässä luvussa esitellään eräitä Ruotsissa toteutettuja järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia toimenpiteitä ja niiden vaikutuksia. Ruotsissa ei ollut laadittu yhtä kokoavaa raporttia järjestäytyneen rikollisuuden ja jengirikollisuuden vastaisten toimenpiteiden toteutumisesta kuten Tanskassa. Siksi seuraava tarkastelu perustuu useampaan dokumenttiin. Niiden avulla kuvataan viranomaisten yhteistyömallia sekä valikoituja toimenpiteitä, joilla torjutaan lasten ja nuorten rekrytoitumista järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja rikollisen talouden leviämistä.

6.1 Monipuolista viranomaisyhteistyötä

Ruotsissa on pyritty torjumaan järjestäytyneitä rikollisuutta poikkihallinnollisen ja moniammatillisen yhteistyön avulla. Keskeisin järjestäytyneen rikollisuuden vastainen moniviranomaistyön rakenne on vuodesta 2009 saakka toiminut ja myöhemmin uusilla organisaatiojäsentä täydentynyt viranomaisyhteistyön aloite. Siitä käytetään myös lyhempää nimeä OB-satsningen. Ydintoiminnasta vastaa 12 viranomaista, joiden tukena on yhdeksän muun organisaation muodostama verkosto. Käytännön toiminnasta vastaavat Operatiivinen neuvosto (operativa rådet), valtakunnallinen tiedustelukeskus (Nuc) ohjausryhmineen sekä seitsemän alueellista yhteistyöneuvostoa ja seitsemän alueellista tiedustelukeskusta (Ruc).¹⁰⁵

Ruotsissa strategisen tason koordinaatiota tekee vuonna 2022 perustettu järjestäytyneen rikollisuuden vastainen neuvosto. Sen tavoitteena on vahvistaa ja virtaviivaistaa yleistä järjestäytyneen rikollisuuden vastaista työtä.¹⁰⁶ Vakavan

¹⁰⁵Regeringens skrivelse 2020/21:63. Yhteistoiminnassa ovat mukana poliisi, tullit, merivartiosto, turvallisuuspoliisi, syyttäjälaitos, verovirasto, ulosottovirasto, työvoimaviranomainen, maahanmuuttovirasto, talousrikostorjunnan viranomaisen, sosiaaliturvaviranomainen ja rikosseuraamuslaitos.

¹⁰⁶Regeringskansliet, 2024b. Neuvoston puheenjohtajana toimivan oikeusministerin lisäksi jäseninä ovat oikeus- ja valtionvarainministeriöiden valtiosihteerit, poliisiyllyjohtaja, poliisiviranomaisen kansallisen operaatio-osaston päällikkö, valtakunnansyyttäjä sekä tullin, talousrikostorjunnan viranomaisen ja veroviraston pääjohtajat.

ja järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa työssä on mukana myös useita pienempiä asiantuntijaryhmiä. Tällaisia ovat esimerkiksi talousrikollisuuden torjuntaa edistävä viranomaisten ja yritysten välinen neuvoa antava yhteistyöryhmä sekä viranomaisyhteistyö julkisten etuuksien väärinkäytösten ehkäisemiseksi. Viimeksi mainittua yhteistyötä, johon viitataan lyhenteellä Mur (Motsåndskraft hos utbetalande och rättsvårdande myndigheter) on tehty viidessä alatyöryhmässä. Nämä ovat pohtineet muun muassa viranomaisten välisen tiedonvaihdon kehittämistä, ihmisten asenteisiin vaikuttamista sekä väestörekisteritietojen luotettavuuden parantamista.¹⁰⁷

Ruotsin poliisi raportoi valtioneuvostolle vuosittain vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden vastaisesta moniviranomaisyhteistyöstä (OB-satsningen) ja sen vaikutuksista. Vuonna 2024 julkaistun raportin mukaan toimenpiteet ovat kohdistuneet erityisesti vakavan väkivallan torjuntaan, rikollisen talouden murtaamiseen ja ennalta estävään työhön. Rikoksilla saatua omaisuutta on onnistuttu takavarikoimaan ja perusteettomia etuuksia on peritty takaisin. Toimenpiteiden kohteina olivat vuonna 2023 etenkin satamat, hoiva-alan yritykset, oppilaitokset, valuutanvaihtoyritykset sekä jätteiden käsittelystä vastaavat yritykset. Selvitys avaa esimerkiksi seuraavia keinoja, joilla on onnistuttu oleellisesti heikentämään järjestäytyneen rikollisuuden toimintaedellytyksiä:

- Moniviranomaisyhteistyön yhtenä merkittävänä saavutuksena voidaan pitää yhteistä ennakoivaa tilannekuvatoimintoa. Se tuottaa kahden vuoden välein kattavan julkisen raportin järjestäytyneen rikollisuuden toimintamalleista ja tulevaisuuden haavoittuvuuksista. Raportin laadinnasta vastaa valtakunnallinen tiedustelukeskus Nuc.
- Laillisen liiketoiminnan hyödyntämistä on saatu estettyä poistamalla useita kymmeniä yrityksiä työnantaja- ja/tai ennakkoperintärekisteristä ja arvonlisävelvollisten rekisteristä.
- On tunnistettu tarve saattaa rangaistavaksi se, että yritys antaa toimipaikakseen väärän osoitteen. Väärät tiedot vaikeuttavat huomattavasti viranomaisten suorittaman valvonnan mahdollisuuksia.
- Poliisin, syyttäjälaitoksen ja kriminaalihuollon yhteistoimintaryhmät ovat tehneet pitkäjänteistä työtä rikollisten verkostojen strategisesti vastuullisessa asemassa olevien henkilöiden kiinnisaamiseksi. Kohdevalinta on

¹⁰⁷Statens servicecenter, 2023.

ollut viime vuosina yhä tuloksellisempaa. Arviolta noin puolella aiemmista järjestäytyneen rikollisuuden kohdehenkilöistä ei enää ole myöhemmin yhtä vahvaa strategista roolia rikollisuudessa.

- Toimintaa on jo pidempään kohdistettu maantieteellisille alueille, joilla järjestäytyneen rikollisuuden vaikutusvalta on merkittävää. Kohdevalinta perustuu poliisin määrittelemiін maantieteellisiin rajauksiin kohdentuen haavoittuville alueille (utsatta områden) ja riskialueille (riskområden). Työn tuloksia seurataan erillisellä tilannekuvaraportilla.
- Sosiaali- ja työttömyysturvan väärinkäyttöä on kyetty tunnistamaan paremmin, ja huomattava määrä perusteettomia etuuksia on peritty takaisin tai niiden maksu on keskeytetty. Esimerkiksi sosiaaliturvaan liittyvien epäselvyyksien selvittelyä koskevia tapauksia oli vuonna 2023 yhteensä 287 ja takaisinperittyjen sosiaalietuuksien määrä oli noin 5,7 miljoonaa euroa (66 milj. kruunua).
- Väestörekisterin asuinpaikkatietoja on tarkistettu ja havaittujen virheiden perusteella on voitu paljastaa muun muassa erilaisiin etuuksiin liittyviä väärinkäytöksiä ja henkilöitä, jotka ovat mukana järjestäytyneessä rikollisuudessa.
- Lastensuojelun ja hoiva-alan yritystoimintaan on kohdistettu tarkastuksia, joissa on havaittu niiden toiminnan kytkentöjä järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Yleisimmät tapaukset liittyvät henkilökohtaisten avustajien palkkaamiseen.¹⁰⁸

6.2 Uusia keinoja lasten ja nuorten rekrytoitumisen estämiseen

Rikoksantorjuntaneuvosto Brå:n tutkimusraportti vuodelta 2023 kuvaa lasten ja varhaisnuorten osallistumista vakavia rikoksia tekeviin rikollisverkostoihin. Tämä rikollisuus poikkeaa muusta nuorisorikollisuudesta. Toiminta on väkivaltaisesti ja hierarkkisesti mutta löyhästi johdettua. Lapset ja nuoret myös rekrytoivat toisiaan näihin verkostoihin. Verkostoon liittyneet lapset saavat usein heti mukaan lähdettyään tehtäväksi toteuttaa vakavia rikoksia. He käyvät huumausainekauppaa, säilyttävät ja käyttävät aseita sekä osallistuvat kiristämiseen, petosrikoksiin ja rahanpesuun.¹⁰⁹

¹⁰⁸Polismyndigheten, 2024.

¹⁰⁹Brå, 2023b.

Osin Brån raportin esille nostamien seikkojen vuoksi Ruotsissa päätettiin luoda koko maan kattavat moniviranomaisyhteistyön rakenteet estämään lasten nuorten ajautumista vakavaan rikollisuuteen. Vuonna 2023 käynnistettiin aloite nimeltä Bob – barn och unga i organiserad brottslighet. Työtä tehdään valtakunnallisissa, alueellisissa ja paikallisissa neuvostoissa ja työryhmissä. Ylintä valtakunnan tason neuvostoa johtaa poliisi, ja siinä ovat lisäksi edustettuina rikosentorjuntaneuvosto, sosiaali- ja terveystalouden kehittämistä vastaava viranomaisneuvosto, valtakunnallinen sosiaalihuoltoasioista vastaava viranomaisneuvosto, opetushallitus, syyttäjälaitos ja lääninhallitukset. Lisäksi kuntien ja alueiden kattojärjestö osallistuu neuvoston toimintaan tarpeen mukaan. Valtakunnalliseen työryhmytyöskentelyyn osallistetaan myös yksittäisiä kuntia, akateemisia tutkijoita, juristeja sekä elinkeinoelämän ja kansalaisjärjestöjen edustajia.¹¹⁰

Toiminta perustuu paikallisten poliisilaitosten tilannekuva-analyysiin ja sen pohjalta luotuu lasten ja nuorten muodostamien rikollisverkostojen niin sanottuun sylinterimalliin. Mallissa järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyvät nuoret on ryhmitelty neljälle portaalle sen mukaan, miten syvällä he ovat jo paikallisen rikollisverkoston rakenteissa ja toiminnassa. Mallin mukaan riskiryhmiin kuuluu jo 7–12-vuotiaita lapsia.¹¹¹

Eniten taloudellisia resursseja ja henkilöstöä tähän toimintaan ovat investoineet poliisi, lääninhallitukset, valtakunnallinen sosiaalihuoltoasioista vastaava viranomaisneuvosto ja rikosseuraamuslaitos, kukin noin 20 henkilötyövuotta ja noin 100 000–300 000 euroa vuodessa. Väliarvion mukaan uusi Bob-yhteistyö on tarpeellista, mutta sen käynnistämisessä on kohdattu monenlaisia esteitä. Vaikeuttavaa toimintaa haittaavat muun muassa seuraavat asiat:

- Riskiryhmään kuuluvien lasten ja nuorten tunnistamiseen ei vielä käytetä yhdenmukaisia menetelmiä ja työvälineitä. Alueiden koordinaation nähtiin olevan avainasemassa tilanteen parantamiseksi.
- Bob-yhteistoiminnan kohderyhmän täsmentäminen on tarpeen, kun yksittäisten asiakkaiden tilannetta ja tuen tarvetta täytyy arvioida yhdenmukaisesti. Lisäksi pidemmän aikavälin kehityksen seuranta edellyttää jaettavaa ymmärrystä ilmiöstä.

¹¹⁰Brå ym., 2024a.

¹¹¹Polisen, Socialstyrelsen, Statens institutions Styrelse SiS, 2023.

- Eri viranomaisten maantieteelliset ja hallinnolliset rajat poikkeavat toisistaan, mikä vaikeuttaa tukipalveluiden suunnittelua ja järjestämistä.
- Paikallistasolla vie paljon aikaa ja resursseja huolehtia siitä, että kaikki relevantit toimijat ovat tietoisia yhteisistä ratkaisuista.
- Kaikilla mukana olevilla toimijoilla ei ole laissa säädettyä roolia tai tehtävää rikostorjunnassa. Tästä syystä niiden on vaikeaa organisoida omaa toimintaansa osaksi Bob-yhteistyötä. Tämä koskee esimerkiksi sosiaali- ja terveysviranomaisia.
- Viranomaisten tietojen salassapitovaatimukset ja henkilötietojen jakamisen esteet vaikeuttavat käytännön työtä. Esimerkkinä mainitaan rikosseuraamuksiin ja sosiaaliturvaan liittyvät tietojenvaihdon esteet.
- Lasten ja nuorten rikollisuutta ehkäistään jo laajasti erilaisissa yhteistyörakenteissa, muun muassa poliisin ja kuntien kesken. Uusi yhteistyörakenne täytyy sovittaa yhteen olemassa olevien kanssa.¹¹²

6.3 Rikolliseen talouteen liittyviä toimenpiteitä

Rikollisen talouden laajuutta on vaikeaa arvioida. Ruotsin kansallisen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiarvion (2020/2021) mukaan järjestäytyneen rikollisuuden saama taloudellinen hyöty on saatu etenkin erityyppisistä talous- ja verorikoksista sekä petoksista, tukien väärinkäytöksistä ja etuuspetoksista ja huumausainerikoksista. Petos on yleisin esirikos sekä rahanpesurikoksista epäillyillä että oikeudessa tuomituilla. Rahanpesun riskit ja rahanpesusta aiheutuvat yhteiskunnalliset seuraukset ovat riskiarviomatriisin mukaan kaikkein suurimmat finanssisektorilla, taloushallinnon palveluissa ja kiinteistönvälityksessä. Riskiarviossa esitetään 11 erilaista keinoa riskien vähentämiseksi. Useimmat niistä liittyvät rahanpesulain mukaisten ilmoitusvelvollisten yritysten tietojen rekisteröintiin ja tehokkaamman valvonnan mahdollistamiseen lisäämällä valvojien toimivaltuuksia. Lisäksi tulee parantaa keinoja, joiden avulla asiakkaan tosiasiallisen henkilöllisyyden voi varmentaa luotettavammin.¹¹³

Uusin hyödylliseksi koettu keino rikoshyödyn takaisin saamiseksi on poliisin ja ulosottoviranomaisen yhteistyö. Elokuusta 2022 lähtien poliisi on voinut

¹¹²Brå, 2024a; 2024b.

¹¹³Polismyndigheten, 2021; Samordningsfunktionen mot penningtvätt och finansiering av terrorism, 2020.

valvonta- ja hälytystoiminnan ohessa oma-aloitteisesti selvittää tietokannasta henkilön mahdollisen ulosottovelan. Sitten poliisi voi sopia tätä vastaavan arvo-omaisuuden takavarikoinnista puhelimitse kruununvoudin kanssa, jossa työskentelevä virkahenkilö noutaa takavarikoidun omaisuuden poliisiasemalta. Omaisuus huutokaupataan myöhemmin ulosottovelan kattamiseksi. Vuonna 2023 takavarikoitujen autojen, käteisen, korujen ja muun omaisuuden arvo oli arviolta 93,3 miljoonaa kruunua eli noin 8 miljoonaa euroa. Suurin osa summasta kertyy rikollisverkostoihin kuuluvilta henkilöiltä. Ruotsin hallitus on selvittänyt, voitaisiinko poliisin lisäksi muillekin lainvalvontaviranomaisille, kuten tullille, rannikkovartiostolle ja talousrikostorjunnan viranomaiselle antaa mahdollisuus avustaa ulosottoviranomaisia etävalvonnassa.¹¹⁴

Marraskuussa 2024 tuli voimaan lakimuutos, joka antaa mahdollisuuden tuomita menetetyksi sellaistakin omaisuutta, joka vaikuttaa suhteettoman arvokkaalta henkilön laillisiin tuloihin nähden. Poliisilla on mahdollisuus käyttää pakkokeinoja tämän kaltaisen omaisuuden pois saannin turvaamiseksi. Lakimuutosta täydennettiin siten, että on mahdollista toimeenpanna tehokkaammin myös tuomio, jossa ei ole kyse omaisuudesta vaan maksuvelvollisuudesta valtiolle. Edellä mainituilla toimilla voidaan osaltaan pyrkiä vaikuttamaan yltäkyläiseltä vaikuttavan rikollisen elämän houkuttelevuuteen etenkin nuorten parissa.¹¹⁵

Tuorein järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan strategia korostaa myös hallinnollisten keinojen tärkeyttä rikollisen talouden purkamisessa ja sen kasvun ennalta estämisessä. Ruotsin kansallisen rikosentorjuntaohjelman toteutumista arvioivassa hallituksen selonteossa (2020) mainitaan yhtenä onnistuneena esimerkkinä poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistyö ulkomailta käsin organisoidun omaisuusrikollisuuden vähentämiseksi. Arvion mukaan yhteistyö on ollut tiivistä ja vaikuttavaa. Rikollisten laittomaan hotellitoimintaan on onnistuttu puuttumaan, ja rikollisten käyttämiä ajoneuvoja on takavarikoitu. Toisena esimerkkinä onnistumisesta mainitaan kymmenen rikollisten käyttämän yrityksen toiminnan lakkauttaminen vuonna 2019. Nämä tunnistettiin viranomaisten yhteisessä valvontaoperaatiossa riskianalyysin perusteella.¹¹⁶

¹¹⁴Kronofogden, 2024.

¹¹⁵Kronofogden, 2024; Sveriges riksdag, 2024; Regeringskansliet, 2024a.

¹¹⁶Regeringens skriftelse, 2020/21:63.

6.4 Keskeisiä havaintoja

Ruotsia koskevat tarkastelut koskivat järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan viranomaisyhteistyötä, lapsiin ja nuoriin suunnattuja toimenpiteitä sekä rikolliseen talouteen kohdistuneita keinoja. Niiden perusteella voidaan nostaa esille seuraavia esimerkkejä lupauksia herättävistä keinoista.

Monipuolinen viranomaisyhteistyö

- Järjestäytyneen rikollisuuden vastainen pitkäjänteinen moniviranomaisyhteistyö on tuottanut hyviä tuloksia vakavan väkivallan torjunnassa ja rikollisen talouden vähentämisessä.
- Viranomaisten yhteinen ennakoiva tilannekuvatoiminto tuottaa säännöllisesti monipuolista tietoa järjestäytyneestä rikollisuudesta sekä siihen liittyvistä uhkista ja haavoittuvuuksista.
- Yritysten ja luonnollisten henkilöiden rekisteritietojen oikeellisuuden tarkistuksilla on estetty laillisen liiketoiminnan hyödyntämistä rikoksiin.
- Onnistunut kohdevalinta on edesauttanut rikollisryhmien avainhenkilöiden kiinnisaamisessa.
- Tarkastuksissa on paljastettu lastensuojelun ja hoiva-alan yritysten yhteyshenkilöt järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja tunnistettu tarve suojata haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä.

Lasten ja nuorten rekrytoitumisen estäminen

- Bob-aloitteen ja siihen liittyvän viranomaisyhteistyön odotetaan ennalta estävän lasten ja nuorten ajautumista vakavaan rikollisuuteen. Toiminnan vaikuttavuuden lisääminen edellyttää viranomaisten toimivaltuuksien ja niiden välisen tietojenvaihdon kehittämistä.
- Lapsiin ja nuoriin kohdistuva viranomaisyhteistyö on tarpeellista, vaikka siihen liittyykin monia haasteita (esim. epäyhtenäiset menetelmät, tietojenvaihdon esteet).

Rikolliseen talouteen liittyvät toimenpiteet

- Poliisille on äskettäin annettu mahdollisuus oma-aloitteisesti selvittää ulosottovelat ja takavarikoida omaisuutta, mikä on edistänyt rikoshyödyn takaisinperintää.
- Rikollista toimintaa voidaan vaikeuttaa myös erilaisilla hallinnollisilla keinoilla (esim. yritysten toiminnan lakkauttaminen).

Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaiset toimenpiteet ovat monipuolisia ja kattavat laajasti eri sektoreita. Niiden avulla on onnistuttu heikentämään järjestäytyneen rikollisuuden toimintaedellytyksiä ja vähentämään sen kielteisiä vaikutuksia yhteiskunnassa. Järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa on silti suuria haasteita, koska rikollisverkostot ovat ulottaneet toimintansa laajasti ruotsalaiseen yhteiskuntaan.

7 Opintovierailujen näkökulmia järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan

Hankkeen opintovierailujen tarkoituksena oli täydentää ja syventää tieteellisten tutkimusten ja viranomaisten itsearviointien perusteella tehtyjä päätelmiä järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan erityispiirteistä ja vaikutuksista Ruotsissa ja Tanskassa. Vierailut ajoittuivat loka-marraskuulle 2024. Hanketiimi ja hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja tapasivat eri kokoonpanoilla Ruotsin ja Tanskan oikeusministeriön ja Ruotsin rikosentorjuntaneuvoston (Brå) asiantuntijoita. Keskustelu Ruotsin poliisin järjestäytyneen rikollisuuden asiantuntijoiden kanssa toteutettiin etäyhteydellä.

Asiantuntijoiden toimenkuvaan kuului vakavan ja ammattimaisen rikollisuuden torjunta sekä siihen liittyvä strateginen suunnittelu tai tutkimus. Monet tavatuista asiantuntijoista olivat olleet valmistelemassa kansallisia järjestäytyneen rikollisuuden ja jengirikollisuuden vastaisia strategisia ohjelmia ja niihin sisältyviä toimenpiteitä. Brå:ssa syvennyttiin rikollisverkostojen aseelliseen väkivaltaan sekä lasten ja nuorten osallisuuteen rikollisverkostoissa.

Seuraavat havainnot Tanskan ja Ruotsin tilanteesta ja tulevaisuudennäkymistä perustuvat opintovierailuilla tehtyihin muistiinpanoihin. Havainnot kuvaavat tilannetta ja kehityspiirteitä yleisesti, eivätkä yksittäisten henkilöiden kommentteja.

7.1 Tanskan tilanteesta

Järjestäytynyt rikollisuus Tanskassa

Tanskassa on tunnistettu noin 1 200 henkilön kuuluvan järjestäytyneisiin rikollisryhmiin eli moottoripyöräjengeihin tai muihin rikollisjengeihin. Näistä henkilöistä kuukausittain keskimäärin 360 on vankilassa suorittamassa rikosseuraamista. Merkittävimpinä haasteina nyt ja tulevaisuudessa nähdään rikollisverkostojen ja -jengien soluttautuminen lailliseen talouteen, lasten ja nuorten

lisääntynyt osallistuminen rikollisverkostoihin sekä rikollisuuden kasvava digitalisoituminen ja kansainvälistyminen.

Tällä hetkellä ruotsalaiset rikollisjengit eivät ole vakiinnuttaneet asemaansa Tanskassa, mutta ne toimivat silti aktiivisesti maiden välillä. Erityisenä ajankohtaisena huolena on Ruotsissa asuvien lasten värvääminen vakavien rikosten ja jopa henkirikosten toteuttamiseen Tanskassa. Kasvavaa huolta aiheuttavat myös järjestäytyneen rikollisuuden kytkökset kriittisen infrastruktuurin palveluihin ja rakenteisiin, kuten satamiin. Ruotsin ja Tanskan hallitukset ovat sopineet elokuussa 2024 tiiviimmästä rikostorjunnan yhteistyöstä, jolla puututaan muun muassa ulkomailta johdettuun rikolliseen toimintaan.

Tanskassa on ollut jo 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä lähtien vahva poliittinen yksimielisyys siitä, että järjestäytynyttä rikollisuutta on torjuttava mahdollisimman tehokkaasti. Puolueiden väliset strategiset sopimukset on koottu yhteen niin kutsutuiksi jengipaketeiksi.¹¹⁷ Asiantuntijoiden arvioiden mukaan poliittisen tahtotilan säilymiseen on vaikuttanut se, että jengien väkivallanteoista on viestitty mediassa, ja niin sanottu suuri yleisö on ollut kiinnostunut seuraamaan tätä keskustelua. Toisin sanoen poliittiset prioriteetit ovat yhteydessä laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun järjestäytyneen rikollisuuden vaikutuksista ja merkityksestä.

Jengipaketit ovat sisältäneet 125 erilaista toimenpideoitetta ja lukuisia muutosehdotuksia lainsäädäntöön. Toimenpiteiden suurta määrää ei kuitenkaan pidetä erityisenä haasteena. Toimenpiteet eivät ole erillisiä vaan ne muodostavat yhdessä laajempia kokonaisuuksia. Aiempien jengipakettien aloitteita on tarpeen mukaan täydennetty myöhemmin.

Viimeisimmällä jengipaketilla on pyritty esimerkiksi parantamaan lainvalvontaviranomaisten toimivaltuuksia verkossa, sosiaalisen median alustoilla ja salatuissa viestintävälineissä. Näin yritetään muun muassa estää tehokkaammin vankien välistä yhteydenpitoa ja antaa poliisille paremmat mahdollisuudet seurata keskustelua salatuilla viestintäkanavilla.

Lisäksi on nähty tarvetta kehittää kansainvälistä rikostorjuntayhteistyötä, erityisesti Europolin puitteissa ja Pohjoismaiden välillä. Erityisesti Ruotsista käsin

¹¹⁷Jengipakettien I–IV sisältöä tarkasteltiin luvussa 3.

toimivien rikollisryhmien toiminnan kehittymisen seuranta on Tanskassa tärkeää. Rikollisten toiminta on rajat ylittävää ja jengeillä on verkostoja useissa Pohjoismaissa. Siksi poliisien välistä pohjoismaista yhteistyötä on lisätty.

Jengipaketin IV myötä ampuma-aseiden ohella myös teräaseiden hallussapidosta seuraa ankarampi rangaistus. Uutena keinona on mahdollisuus käyttää siviilihenkilöitä esimerkiksi verkkotiedustelussa ja muutoin poliisin työn tukena. Tämä on kuitenkin ollut mahdollista vasta hiljattain, joten siitä ei ole vielä käytännön kokemusta.

Asiantuntijoiden näkemyksiä Tanskan rikostorjunnasta

Tanskan jengipakettien I–III painopiste oli erityisesti rikollisjengien aseellisen väkivallan ja kostonkierteiden ennalta estämisessä sekä huumausrikollisuuden torjunnassa. Lisäksi esitutkintaviranomaisten mahdollisuuksia pakkokeinojen käyttöön lisättiin. Näiden jengipakettien ansiosta voitiin tuomita ankarampia rikosseuraamuksia tapauksissa, jotka liittyivät rikollisjengeihin. Tanskan kriminaalipolitiikassa onkin korostettu jo kauan aikaa kovempien rikosseuraamusten tarpeellisuutta.

Jengipaketti IV perustuu viranomaisten itsearviointiin kolmen aikaisemman paketin toimivuudesta.¹¹⁸ Keskeisten tarpeiden tunnistamiseksi valmistelun aikana kuultiin laajasti eri viranomaisia, järjestöjä, akateemisia tutkijoita ja myös rikollisuudesta irtautuneita kokemusasiantuntijoita. Poliisilla on ollut valmistelussa tärkeä rooli.

Useat viranomaiset Tanskassa kokevat, että edellisten jengipakettien toimenpiteet ovat vaikuttaneet merkittävästi erityisesti rikollisten välisten väkivaltaisten konfliktien kierteiden estämiseen. Kovemmilla rangaistuksilla on saatu rikollisia toimijoita pidemmäksi aikaa pois ”markkinoilta”. Tämä näyttää vähentäneen rikollisten keskinäisiin konflikteihin liittyvää aseiden käyttöä.

Ehdonalaisen vapauden rajoittamisella sekä alue- ja oleskelukielloilla on saavutettu poliisin mukaan toivottuja tuloksia. Niiden on nähty estäneen rikollisjengien välisten konfliktien eskaloitumista väkivaltaisiksi. Oikeuden päätöksel-

¹¹⁸Serviceeftersyn af bandepakkerne, 2022. Ks. myös luku 5, johon on koottu keskeisiä havain-
toja tästä arviointiraportista.

lä on annettu rikoksista tuomitulle henkilölle pidempiaikaisia oleskelukieltöjä lähinnä Kööpenhaminan kaupunkiseudulle. Oleskelukiellot on arvioitu tehokkaaksi keinoksi saada jengin jäseniä pois heidän tavanomaisesta ympäristöstään. Poliisin määräämillä lyhytaikaisilla aluekielloilla on voitu estää jengien välisten konfliktien kierteiden jatkumista.

Kunnat ovat kieltäneet hallinnollisella päätöksellä rikollisryhmältä toimitilan käytön esimerkiksi toiminnasta aiheutuneen häiriön perusteella. Kiellon on nähty haittaavan rikollista toimintaa. Niin ikään poliisille tietyille alueelle (visitation zones) annettujen määräaikaisten tarkastusoikeuksien on koettu ehkäiseen rikollisryhmien aseellista väkivaltaa.

Jengipaketti IV:n myötä huomiota on suunnattu aikaisempaa vahvemmin rikollisryhmien yritystoimintaan sekä rikollisen talouden kasvun ja julkisten etuuksien väärinkäytön estämiseen. Talousrikollisuudesta eri muodoissaan on tullut yhä suurempi osa jengien rikoskäyttäytymistä ja tulonmuodostusta. Tähän on pyritty reagoimaan myös oikeusministeriön sisäisessä organisoinnissa purkamalla yksiköiden välisiä rajoja ja yhdistämällä eri asiantuntijatiimejä. Lisäksi poikkihallinnollisen Al Capone -yhteistyön kohdealaa laajennetaan etuuksien väärinkäytön estämisestä muunkin talousrikollisuuden estämiseen. Jengien talousrikollisuutta torjutaan myös kaksinkertaisilla rangaistuksilla.

Tanskassa on lähdetty rakentamaan osaamiskeskustyyppistä yksikköä oikeusministeriön alaisuuteen, jotta kansainvälisiin rikollisiin ”markkinoihin” voitaisiin puuttua paremmin. Rikostorjunnan kansallisen erityisyksikön (National enhed for Særlig Kriminalitet, NSK) toimenkuvaan kuuluu muun muassa järjestäytyneen rikollisuuden seuranta, ihmiskaupan ja talousrikollisuuden torjunta, rahanpesun estäminen ja kansainvälinen yhteistyö rikosten torjunnassa esimerkiksi Europolin kanssa. Yksikössä on laaja-alaista rikostorjunnan osaamista. Yhteistyötä ja tiedonvaihtoa on parannettu myös yritysten ja erityisesti finanssisektorin kanssa.

Lasten ja nuorten rekrytoitumista vakavaan rikollisuuteen pyritään Tanskassa vähentämään monin tavoin. Esimerkkeinä mainittiin jo aiemmin toimivaksi osoittautunut moniammatillinen Skole, Socialforvaltning og Politi (SSP) -yhteistyö ja sen tehokkaampi hyödyntäminen jengien vetovoiman ehkäisyssä. Tuoreempina keinoina mainittiin niin sanottu knock-knock -menetelmä ja pienimuotoisten palkkatöiden tarjoaminen nuorille.

Knock-knock -menetelmä tarkoittaa varhaista puuttumista nuorten vakaviin rikoksiin. Nuorten läheisille kerrotaan tilanteesta ja heidän kanssaan etsitään yhdessä ratkaisuja. Nuoren elämäntilanteen huolellinen analyysi vie kuitenkin paljon aikaa. Menetelmän kokeiluvaiheessa tehtiin kustannus-hyötyanalyysi, jonka mukaan resurssien kohdentaminen toimintaan on kannattavaa. Toimintaa ei ole vielä toteutettu laajasti, mutta se näyttäisi olevan lupaava keino.

Uutena lupaavana työkaluna nähdään tunnuksellisten rikollisjärjestöjen lakkauttaminen. Loyal to Familia -järjestö lakkautettiin pysyvästi vuonna 2021 oikeuden päätöksellä, ja Bandidos-järjestön lakkauttamisen oikeuskäsittely on vireillä. Vaikka poliittiset päätöksentekijät tunnustavat lakkauttamispäätöksen olevan vain osaratkaisu vaikeaan ongelmaan, sen odotetaan heikentävän järjestöjen mahdollisuutta vahvistaa brändiään ja houkutella erityisesti nuoria mukaan toimintaansa. Yhtenä haasteena on rikollisjärjestöjen toiminnan kansainvälisyys, minkä vuoksi lakkautettu toiminta saattaa jatkua muualla.

Vaikka Tanskassa ei ole katsottu mahdolliseksi selvittää luotettavasti kaikkien toimenpiteiden vaikuttavuutta, on jengipaketissa IV linjattujen toimenpiteiden toteutumisen seuranta tärkeä osa kokonaisuutta. Yksittäisille toimenpiteille on määritelty tavoitteita määräaikoineen. Toteumaa seurataan säännöllisesti ja vastuulliset virastot raportoivat edistymisestä oikeusministeriölle. Tanskassa toimenpiteiden toteuttamista on tukenut myös se, että monet tarvittavat sääntelyn muutokset on saatu voimaan varsin nopeasti. Uusi viranomaisten itsearvioon perustuva kokonaisarvio jengipakettien onnistumisesta on suunnitteilla.

7.2 Ruotsin tilanteesta

Järjestäytynyt rikollisuus Ruotsissa

Opintovierailujen perusteella järjestäytyneen rikollisuuden yhteiskunnallinen vaikutus näyttää olevan Ruotsissa Tanskaa merkittävämpi. Etenkin etuuspe- tokset ovat iso taloudellinen ja yhteiskunnallinen ongelma. Ruotsissa on tunnistettu enemmän rikollisverkostoja ja -jengejä kuin Tanskassa, ja myös niiden toiminnalliset rakenteet ovat moninaisempia. Osin näistä syistä järjestäyty- neen rikollisuuden tilannekuva on perustunut Tanskassa jossain määrin luotettavampaan tietoon kuin Ruotsissa. Tiedonvaihdon esteiden purkaminen on parantanut myös Ruotsissa tilannekuvan ajantasaisuutta.

Rikollisten liikkuvuus ja kansainvälinen yhteistyö ovat lisääntyneet. Viranomaisten arvion mukaan Ruotsissa toimivia rikollisverkostoja johdetaan lähes 60:sta eri maasta, kuten esimerkiksi Balkanin maista ja Turkista sekä Etelä-Euroopan, Pohjois-Afrikan ja Etelä-Amerikan maista. Ulkomailta käsin toimivia rikollisjohtajia pyritään saamaan tehokkaammin rikosvastuuseen. Ruotsissa tehdään yhä tiiviimpää keskinäistä yhteistyötä muun muassa Turkin, Arabiemiirattien ja Irakin sekä muiden Pohjoismaiden kanssa. Ruotsi toimii aktiivisesti muiden Pohjoismaiden viranomaisten kanssa sekä Europolin EMPACT-yhteistyön puitteissa kansainvälisten rikollisverkostojen purkamiseksi.¹¹⁹

Rikollisryhmien ja -verkostojen ikärakenne on muuttunut, ja jopa hyvin nuoret lapset osallistuvat aseelliseen väkivaltaan. Mukana rikollisuudessa on myös erityisen haavoittuvassa asemassa olevia nuoria, kuten lastensuojeluyksiköistä poistuneita ”hatkaavia” nuoria. Lapsilla ja nuorilla teetetään myös törkeitä rikoksia, kuten huumausainekauppaa sekä henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia. He esimerkiksi jakavat huumausaineita tai houkuttelevat ihmisiä väkivaltaiseen ansaan. Rikollisverkostoissa on mukana myös toimijoita, joilla ei ole yhteyttä konfliktiin ja jotka eivät välttämättä tunne verkoston muita jäseniä tai sen johtorakennetta. Tähän saakka enemmistö vakavassa rikollisuudessa mukana olleista nuorista on ollut miehiä ja poikia, mutta naisten ja tyttöjen osuus on kasvussa.

Rikollinen nuorisojengi voi kehittyä hitaasti järjestäytyneeksi rikollisryhmäksi. Toisaalta nuorten muodostamia jengejä tai osia niistä voidaan ottaa mukaan olemassa oleviin järjestäytyneen rikollisuuden verkostoihin. Toisinaan lapset tai nuoret joutuvat rikollisverkostossa nopeastikin ikään kuin lapsisotilaan asemaan. Ilmiöön puuttumista vaikeuttaa se, että lapset ja nuoret ovat alkaneet itse vapaaehtoisesti valita rikollisen elämäntavan ja näkevät sen houkuttelevana. Toimintaan rekrytoivat ja sitä johtavat henkilöt ovat usein itsekin alaikäisiä. Rekrytointi voi tapahtua joko verkossa tai paikallisesti omalla asuinalueella. Rikollisryhmien maantieteellinen sidos on usein edelleen vahva.

Aseelliset yhteydenotot olivat aiemmin muutamien pienempien ryhmien välisiä, mutta viime aikoina rikollisryhmien väliset sidokset näyttävät näiltä osin

¹¹⁹EMPACT eli European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats on EU:n jäsenmaiden turvallisuusaloite järjestäytyneen ja vakavan kansainvälisen rikollisuuden torjuntaa varten (https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/law-enforcement-cooperation/empact-fighting-crime-together_en).

kasvaneen. Väkivallan kasvu ei ole välttämättä syklistä, vaan jatkuvat koston kierteet voivat ruokkia sitä. Mukana on toimijoita yhä laajemmalta alueelta ja rikolliset liikkuvat paikasta toiseen. Väkivalta on raaistunut ja kohdistuu myös rikollisten läheisiin. Lisäksi aseiden käytössä kokemattomien lasten ja nuorten hyväksikäyttö väkivalta- ja henkirikollisuudessa aiheuttaa vaaraa myös sivullisille.

Asiantuntijoiden näkemyksiä Ruotsin rikostorjunnasta

Poliittinen tahtotila suhteessa järjestäytyneeseen rikollisuuteen nähdään Ruotsissa ja Tanskassa samankaltaisena. Kyse on erittäin vakavasta yhteiskunnallisesta ongelmasta ja sen vähentämiseksi tarvitaan laajasti erilaisia keinoja. Viranomaisten yhteistyörakenteita pidettiin onnistuneina. Kuitenkin jos samat asiantuntijat ovat mukana laajasti erilaisissa yhteistyöryhmissä, heillä voi olla haasteita osallistua täysimääräisesti kaikkeen toimintaan.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjunta kytkeytyy Ruotsissa tiiviisti muihin yhteiskunnan turvallisuutta edistäviin strategioihin ja toimenpideohjelmiin. Se menee lomittain muun muassa kansallisen turvallisuuden vahvistamisen, väkivaltaisen ekstremismin ja terrorismin torjunnan sekä erilaisten sosiaalisten tukimuotojen edistämisen kanssa. Esimerkiksi rikollisten aseellisten konfliktien vaikutukset heijastuvat laajasti yhteiskunnan eri toimintoihin.

Uusin järjestäytyneen rikollisuuden vastainen strateginen ohjelma vuodelta 2024 pohjautuu laajaan poliittiseen konsensuskseen.¹²⁰ Asiantuntijoiden arvion mukaan vielä 2020-luvun taitteessa vastaavanlaista ohjelmaa ei luultavasti olisi ollut mahdollista rakentaa. Ruotsissa viranomaisten lisäksi monet muut toimijat ovat pitäneet strategiassa mainittuja toimenpiteitä tarpeellisina ja perusteltuina.

Strategian valmistelun aikana kuultiin laajasti sidosryhmiä yhteiskunnan eri sektoreilta. Arviolta noin 150 henkilöä oli jollakin tavalla mukana prosessissa. Lisäksi hyödynnettiin erilaisia viranomaispalveluita. Strategian toteutumista seurataan ja siitä raportoidaan parlamentille. Aidon yhteiskunnallisen vaikutavuuden osoittaminen on kuitenkin tunnistettu haasteelliseksi.

¹²⁰Ruotsin keskeisiä järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia strategisia ohjelmia tarkasteltiin luvussa 3.

Erityisen huolestuttavana kehityspiirteenä pidetään yhteiskunnallisen luottamuksen rapautumista. Rikollisjengien, -ryhmien ja -verkostojen kytkökset hyvinvointivaltion rakenteisiin ovat Ruotsissa niin laaja-alaisia, että kehityksen pysäyttäminen on haasteellista. Tähän liittyvät sekä etuuksien väärinkäytökset että epäasiallinen vaikuttaminen yhteiskunnan eri tasoilla ja sektoreilla. Järjestäytyneen rikollisuuden torjunnalla on yhtymäkohtia myös korruption vastaisiin toimiin. Tämän kehityksen myötä Ruotsissa on alettu etsiä uusia rikos- torjunnan keinoja maista, joissa järjestäytynyt rikollisuus toimii yhteiskunnan kaikille elämänalueille soluttautuneen mafian tavoin ja vaarantaa demokraattista oikeusvaltiota.

Ruotsissa maahanmuuttopolitiikalla on vasta viime vuosina nähty olevan vahvemmin liityntäpintaa järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan, toisin kuin Tanskassa. Ruotsissa on omaksuttu Tanskassa vallalla olleita kriminaalipoliittisia painotuksia, kuten tiettyjen rangaistusten koventamisperusteita. Keskeisenä taustatekijänä tiukemmalle kriminaalipoliitikalle ovat molemmissa maissa olleet rikollisten aseellinen väkivalta ja räjähteiden käyttäminen pelotteena. Ampuma-asevakivallan vuoksi kuolleiden ja loukkaantuneiden määrä Ruotsissa lisääntyi huomattavasti 2010-luvun alusta 2020-luvun ensimmäisiin vuosiin. Parin viime vuoden aikana on kuitenkin näkynyt merkkejä myönteisemmästä kehityksestä, mikä voi osaltaan viitata erilaisten toimenpiteiden toimivuuteen.

Ruotsissa poliisi ja muut viranomaiset ovat saaneet lisää resursseja, mutta ne eivät ole voineet aina hyödyntää kaikkia mahdollisuuksiaan rikosten torjunnassa ja tutkinnassa. Asiantuntijat arvioivat, että kansalaiset kenties olettavat viranomaisten toimivaltuuksien olevan laajemmat kuin mitä ne tosiasiaassa ovat. Viime aikoina on osoittautunut mahdolliseksi viedä eteenpäin myös sääntelyä, joka puuttuu entistä voimakkaammin kansalaisten oikeuksiin.

Poliisin toiminta on merkittävästi uudistunut viime vuosina. Poliisi on esimerkiksi alkanut toimia ennakoivammin ja tietojohdoisemmin. Suoritteiden seurannan sijaan korostetaan vaikutusten seurannan merkitystä. Fokusta on siirretty yksittäisistä rikollisista toimijoista ja tapauksista enemmän rikollisten väliin yhteyksiin ja rikosilmioihin. Nyt myös kokeillaan aikaisempaa rohkeammin uusia rikos- torjunnan keinoja. Lisäksi operatiivinen vaste pyritään saamaan kestävämmäksi. Esimerkiksi pidätetyn nuoren vapauttamisen yhteydessä laaditaan välittömät jatkotoimet.

7.3 Arvioita tulevasta kehityksestä Ruotsissa ja Tanskassa

Rikostorjunnan strategiset painopisteet ovat Ruotsissa ja Tanskassa samankaltaisia. Tavoitteena on estää lasten ja nuorten hyväksikäyttö vakavassa rikollisuudessa, puuttua tehokkaasti rikollisjengien välisiin väkivaltaisiin kostonkierteisiin ja estää rikollisten soluttautumista lailliseen talouteen. Lisäksi on tarkoitusta lisätä viranomaisten toimivaltuuksia sekä keinoja etenkin tiedonvaihtoon ja tietojohdoiseen toimintaan. Erilaiset osaamiskeskusten tyyppiset ratkaisut ja moniammatilliset yhteistyöryhmät ovat osoittautuneet hyväksi käytännöiksi.

Tanskassa hyväksi todettujen menetelmien suora soveltaminen ei ole asiantuntijoiden mukaan kuitenkaan helppoa Ruotsissa. Esimerkiksi sääntelyn uudistaminen on ollut Ruotsissa keskimäärin hitaampi prosessi kuin Tanskassa. Rikollisuuteen liittyvien sääntelyaloitteiden määrä on kuitenkin lisääntynyt molemmissa maissa, ja sääntelyä pyritään uudistamaan aiempaa nopeammin.

Rikollisuuden kansainvälistyminen ja muuntautumiskyky edellyttää myös lainvalvontaviranomaisilta ketterämpää operatiivisen toiminnan uudistamista. Sekä Ruotsissa että Tanskassa on otettu isoja askeleita lainvalvontaviranomaisten teknologisten ratkaisujen kehittämisessä. Esimerkkeinä mainittiin viestintäjärjestelmät sekä eri järjestelmien dataa yhdistävät analytiikkatyökalut. Molemmissa maissa on nähty tarve panostaa vahvemmin toimintakykyyn verkon erilaisilla alustoilla ja rikollisten käyttämissä vahvasti suojatuissa viestintäkanavissa. Teknologisten ratkaisujen ohella viranomaisrekisterien datan eheyttä ja luotettavuutta pyritään parantamaan. Ruotsissa on kiinnitetty huomiota erityisesti asuinpaikkaa ja perhesuhteita koskevien henkilötietojen varmentamiseen.

Järjestäytyneen rikollisuuden kompleksisuus ja nopea muuntautuminen edellyttää viranomaisilta kykyä kokeilla rohkeasti sellaisiakin toimenpiteitä, joiden vaikuttavuudesta ei ole saatu vahvaa tieteellistä näyttöä. Tämän lisäksi on tärkeää seurata kehitystä ja muuttaa toimintaa, jos sen vaikutukset eivät ole odotetun kaltaisia.

Sekä Ruotsissa että Tanskassa on nähty tarpeelliseksi tehostaa ja nopeuttaa rikoshyödyn poisottamista useista syistä. Yksi syy on, ettei rikollisuus näyttäytyisi niin houkuttelevana ”uravaihtoehtona” lapsille ja nuorille. Ruotsissa on pidetty lupaavana erityisesti lakia, joka antaa mahdollisuuden ottaa pois ilman rikospäilyäkin sellaista varallisuutta, jonka laillisuus ei ole perusteltavissa.

Asiantuntijat Ruotsissa ja Tanskassa olivat yksimielisiä siitä, on tärkeää estää lasten ja nuorten hyväksikäyttö rikollisuudessa. Lasten ja nuorten osallisuudesta rikollisverkostoissa on saatu merkittävästi uutta tietoa. Isona haasteena on onnistua löytämään parhaat keinot varhaiseen puuttumiseen ja rikollisen uran katkaisemiseen jo alkuvaiheessa. Niin sanottu "porttiteoria" siitä, että rikollinen ura alkaisi lievemmistä rikoksista ei enää aina päde vaan lapsilla ja nuorilla teetetään rikollisverkostoissa jopa henkirikoksia.

Sekä Ruotsissa että Tanskassa on pyritty etsimään tehokkaampia keinoja ulkomailla asuvien rikollisten saamiseksi oikeuteen. Ruotsin poliisin arvion mukaan noin 600 rikollisryhmien ylimpään johtoon tai keskijohtoon kuuluvaa henkilöä organisoivat toimintaa ulkomailta käsin. Näillä toimijoilla on vahva side Ruotsiin joko kansalaisuuden tai pitkäaikaisen maassa asumisen vuoksi.¹²¹

Toimenpiteet aseellisen väkivallan kierteiden katkaisemiseksi ovat alkaneet tuottaa tulosta ja henkirikosten määrän vuotuinen kasvu on saatu taittumaan. Lupaavina toimintamalleina on nähty esimerkiksi menetelmät, jotka tähtäävät avaintoimijoiden asennemuutokseen, ryhmätason interventioihin ja yhteisöjen väliseen sovitteluun. Esimerkkinä voidaan mainita edellä arvioitu Group Violence Intervention eli GVI-metodiin perustuva "Sluta Skjut" -toimintamalli, josta on saatu hyviä tuloksia Malmön kaupunkiseudulla. Tällaisilla menetelmillä voidaan mahdollisesti suojata myös rikollisiin verkostoihin kuuluvien läheisiä väkivallalta ja hengenvaaralta. Onnistuminen kuitenkin edellyttää, että toiminnassa on mukana luotettuja välittäjiä toimimassa kulttuuritulkkeina ja vertaissovittelijoina yhteisöissä. Tämän toiminnan rinnalle tarvitaan myös yksilökeskeistä rikollisuudesta irtautumisen tukea.

Rikollisten soluttautuminen yhteiskunnan eri sektoreille ja hyvinvointivaltion rakenteisiin on vakava huoli Ruotsissa. Tähän pyritään vastaamaan etenkin useiden viranomaisten yhteistyön avulla. Muiden Pohjoismaiden tilanne on tämänhetkisen tiedon valossa Ruotsia parempi. Korruption ja epäasiallisen vaikuttamisen ennalta estämiseen tulee kuitenkin määrätietoisesti panostaa kaikkialla Pohjoismaissa.

Sekä Tanskassa että Ruotsissa asiantuntijat käyttivät rinnakkain termejä järjestäytynyt rikollisuus, rikollisjengi ja rikollisverkosto. Käytännössä näiden ter-

¹²¹Polisen, 2024.

mien välillä ei osoittautunut olevan merkittävää tulkinnallista eroa. Jengeihin viitattiin kuitenkin erityisesti aserikosten torjunnan ja väkivallan vastaisen työn yhteydessä. Käsitettä katujengi (gatugäng, gadebande) ei juurikaan käytetä viranomaispuheessa. Ruotsin asiantuntijat näkivät sen liian rajaavaksi, sillä alaikäisiä henkilöitä hyväksikäyttäviin rikollisverkostoihin voi kuulua hyvin erilaisia ryhmittymiä löyhistä kaveriporukoista tunnuksellisiin jengeihin. Ruotsin lainsäädännössä ei ole tarkkaa määritelmää järjestäytyneelle rikollisuudelle, ja osa asiantuntijoista koki tämän haasteelliseksi oikeusprosesseissa.

8 Johtopäätöksiä ja pohdintaa

Tässä raportissa kuvattiin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia lähestymistapoja Tanskassa ja Ruotsissa. Tarkastelu kohdistui erityisesti valikoitujen ohjelmien, projektien ja toimenpiteiden vaikutuksiin ja vaikuttavuuteen.

Selvitys valmisteltiin Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoittamassa ”Tackling Organized Crime: Viewpoints on Nordic Policies and Practices” (TOC24) -hankkeessa. Selvityksen toteutti Poliisiammattikorkeakoulu yhteistyössä Helsingin yliopiston kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin kanssa.

Keskeiset aineistot kerättiin avoimista lähteistä, ja ne koostuivat tutkimuskirjallisuudesta sekä viranomaisdokumenteista. Lisäksi hyödynnettiin kohdemaihin tehtyjen opintovierailujen havaintoja ja tilastotietoa järjestäytyneestä rikollisuudesta.

Tiedot palvelevat Suomen hallitusohjelman toteuttamista sekä oikeusministeriön koordinoimaa järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen strategian päivittämistä. Raportti tukee myös viranomaistoiminnan kehittämistä sekä aiheesta käytävää julkista ja tieteellistä keskustelua.

8.1 Strategiset ohjelmat ja keinovalikoima

Kohti monipuolisia strategisia ohjelmia

Tanskassa ja Ruotsissa on tehty pitkäjänteistä järjestäytyneen rikollisuuden ja jengirikollisuuden vastaista työtä. Tanska jengipaketteineen on kulkenut tässä työssä Ruotsin edellä. Näiden maiden viimeisimmissä järjestäytyneen rikollisuuden vastaisissa strategisissa ohjelmissa vuosilta 2023 ja 2024 on monipuolinen keinovalikoima, ja yhteiskunnan eri osa-alueet on valjastettu laajasti toimenpiteiden toteuttamiseen.

Strategiset painopisteet ovat perinteisesti liittyneet järjestäytyneen rikollisuuden kasvun estämiseen ja rikollisjengien välisten aseellisten konfliktien ja koston kierteiden katkaisemiseen. Ruotsin ja Tanskan strategisissa ohjelmissa ovat kuitenkin alkaneet korostua myös teemat, jotka liittyvät laajemmin ja sy-

vemmin järjestäytyneen rikollisuuden yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Tällaisia teemoja ovat esimerkiksi:

- yhteiskunnallisen luottamuksen vahvistaminen
- julkisten etuuksien väärinkäytön estäminen
- rahanpesun, elinkeinoelämään soluttautumisen, korruption ja epäasiallisen vaikuttamisen estäminen
- ulkomailta käsin organisoituun ja johdettuun toimintaan vaikuttaminen kansainvälisen yhteistyön ja tiedonvaihdon avulla
- lasten ja nuorten suojelu järjestäytyneen rikollisuuden hyväksikäytöltä

Tuoreiden ja monipuolisten sisältöjensä vuoksi Tanskan ja Ruotsin uusia järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia strategisia ohjelmia voidaan pitää hyvinä esimerkkeinä muille maille. Lisäksi järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia toimenpiteitä on laajasti muissakin kuin nimenomaan järjestäytyntä rikollisuutta ja jengirikollisuutta varten räätälöidyissä ohjelmissa.

Tasapainoilua repressiivisten ja muiden keinojen kesken

Niin sanotut kovat eli repressiiviset keinot, kuten esimerkiksi rangaistusten olennainen kiristäminen, ovat yleistyneet järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa työkalupakissa. Keinovalikoimaan on sisältynyt runsaasti myös entistä vahvempia kieltoja, rajoituksia ja valvontatoimia eri muodoissaan. Järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia toimenpiteitä koskeva keskustelu on painottunut vahvasti näihin koviin keinoihin.

- Tanskan jengirikossäännös rangaistusten kaksinkertaistamisesta oli lähitölkkaus rangaistusten koventamiselle järjestäytyneen rikollisuuden yhteydessä tehdyistä rikoksista.
- Kovempia rangaistuksia on laajennettu koskemaan monia muitakin kohteita, kuten värväämistä rikollisryhmiin, uusia aseisiin liittyviä tilanteita, nöyryyttävän tyyppistä väkivaltaa, väärrien tietojen antamista viranomaiselle tai eräiden viranomaisten työn vaikeuttamista.
- Kovenevan kriminaalipolitiikan piirteet ovat rantautuneet myös Ruotsiin ja ovat yhä enemmän esillä myös Suomessa viime aikoina esitetyissä aloitteissa.

Toisaalta sekä Tanskassa että Ruotsissa on pitkä perinne lukuisten muidenkin keinojen hyödyntämisestä järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa. Niihin kuuluu esimerkiksi viranomaisten ja muiden tahojen toimintaa mahdollistavia ja kehittäviä toimenpiteitä. Järjestäytyneen rikollisuuden vastaisiin toimiin sisältyy runsaasti myös erilaisia tuki- ja suojelutoimia eri kohderyhmille.

- Viranomaistoiminnan kehittäminen on monipuolista ja koskee esimerkiksi resursseja, toimintavaltuuksia, työvälineitä, tilannekuvaa, yhteistyötä ja tietojenvaihtoa. Toimenpiteitä on suunnattu eri kohderyhmiin, rikoslajeihin ja tutkintamenetelmiin.
- Pohjoismaissa ”heikomman suojalla” on pitkät perinteet. Järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa tuetaan erityisesti lapsia ja nuoria, haavoittuvia alueita sekä henkilöitä, jotka tarvitsevat suojaa oikeusprosessissa, vankiloissa ja rikollisryhmistä irtautumisessa.
- Erilaisilla sosiaalisen tuen muodoilla ja muilla varhaista puuttumista tukevilla keinoilla on erityistä merkitystä estettäessä lasten ja nuorten värväämistä rikollisuuteen sekä rinnakkaisyhteiskunnan syntymistä.

8.2 Toimenpiteiden vaikutukset ja vaikuttavuus

Niukasti tutkimusnäyttöä toimenpiteiden vaikuttavuudesta

Järjestäytyneen rikollisuuden ja jengirikollisuuden vastaisten toimenpiteiden vaikuttavuutta Tanskassa ja Ruotsissa arvioitiin systemaattisen kirjallisuuskatsauksen avulla. Tarkastelu koski vaikuttavuusarvioita ja prosessiarvioita sekä niihin liittyvän tutkimusnäytön vahvuutta. Katsauksessa löytyi vain vähän vahvoihin asetelmiin perustuvaa näyttöä eri toimenpiteiden vaikuttavuudesta.

Lupaavia havaintoja liittyy kuitenkin seuraaviin toimenpiteisiin:

- Tanskan nuorille tarkoitettu nuorisorikoslautakunta: Tulokset viittaavat joiltain osin positiiviseen rikosten ennaltaehkäisyvaikutukseen. Järjestelmä on kuitenkin monimutkainen ja laaja, ja sen käyttöönotto on herättänyt runsaasti keskustelua Tanskassa.

- Viranomaisten rinnakkaisrakennetta vastaan suunnattu Tore 2 -yhteisoperaatio: Ilmoitetun rikollisuuden taso sekä koettu pelko ja haavoittuvuus vähenivät projektin aikana.
- Poliisin kohonnut läsnäolo haavoittuvilla alueilla: Enemmän pidätyksiä ase- ja huumerikoksista ja vähennystä rekisteröidyissä ryöstöissä ja murroissa. Myös kiinteistönomistajien yhteistyö on vähentänyt rikosten määrää haavoittuvilla alueilla.
- Valvontakameroiden käyttö: Ruotsissa se liittyi väkivallan vähenemiseen, mutta ei merkittävään muutokseen omaisuusrikoksissa tai rikosten selvittämisessä. Tanskassa ei havaittu sen ennaltaehkäisevän rikollisuutta, mutta rikosten selvittäminen parani.

Prosessiarvioinnit ovat myös tuoneet esiin joitakin tärkeitä huomioita toimenpiteiden toimivuudesta:

- Resurssien kohdentaminen tiettyyn ongelmaan: Pitkäaikaisilla alueellisilla poliisioperaatioilla haavoittuvilla alueilla on nähty hyviä tuloksia, mutta väliaikaisilla operaatioilla on lyhytaikainen vaikutus.
- Järjestäytyneen rikollisuuden vastaiset toimenpiteet: Laajaan kirjoon rikosongelmia kohdistetut toimenpiteet, mukaan lukien rikollisryhmien rikollisuus, ovat usein tehokkaampia torjumaan vähemmän järjestäytyntä ja vähemmän vakavaa rikollisuutta.
- Irtautumistyön organisoiminen kansallisella tasolla: Tämä helpottaa työn organisointia, moniammatillista työotetta sekä vakavien uhkien kohteena olevien sijoittamista.

Tutkimustietoon eri toimenpiteiden toimivuudesta sisältyy haasteita, vaikka sitä voidaan pitää luotettavampana kuin viranomaisten itsearvioihin pohjautuvaa tietoa. Tutkimustieto kuvaa kohdennetusti osaa toimenpiteistä mutta tiedossa on myös runsaasti aukkokohtia. Vaikuttavuutta on usein vaikea todentaa monien asiaan vaikuttavien tekijöiden vuoksi. Tulevaisuudessa järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen strategiatyön tueksi tarvitaan vahvempaa ja monipuolisempaa tutkimustietoa. Tutkimuksellisen arvioinnin olisikin hyvä olla osa järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen strategian kehittämistä ja toteuttamista.

Viranomaisten arvioita toimenpiteiden vaikuttavuudesta

Viranomaiset arvioivat kohtalaisen myönteisesti järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten toimenpiteiden vaikuttavuutta. Näitä arvioita kartoitettiin viranomaisdokumenttien avulla sekä täydennettiin lyhyiden opintovierailujen tiedoilla.

Tanskan viranomaisilla on lupaavia kokemuksia muun muassa seuraavista keinoista:

- Kovemmat rangaistukset: Jengisäännös rangaistusten kaksinkertaistamisesta ja osin muutkin rangaistusten kiristämiset ovat erityisesti poliisille tärkeitä työkaluja.
- Rikollisjengien toiminnan rajoittaminen: Kokoontumistiloja koskevat rajoitukset, alue- ja oleskelukiellot sekä rikollisjengin kieltäminen haittaavat jengien toimintaa.
- Moniviranomaisyhteistyö: Poikkihallinnolliset yhteistyörakenteet auttavat rikosten ja etuuskien väärinkäytön ennalta estämisessä sekä rikoshyödyn pois ottamisessa.
- Rikosten tutkinta: Nopeutetut kuulustelut, suuremmat vihjepalkkiot, digitaalisen analyysin vahvistaminen sekä poliisin teknologiapooli ovat parantaneet tutkintaa
- Todistajien suojelu: Etäkuulustelut ja todistajien suojelemiseksi annetut hyökkäyshälyttimet ovat auttaneet suojaamaan rikollisryhmissä mukana olleita todistajia.
- Vankilaturvallisuuden parantaminen: Suojatut osastot ja tiukemmat rajoitukset ovat parantaneet sekä vankien että henkilöstön turvallisuutta.
- Rikollisryhmistä irtautumisen tuki: Moniammatilliset yksiköt ja kuntoutusohjelmat ovat vähentäneet väkivaltaista käytöstä ja auttaneet yksilöitä rikollisuudesta irtautumisessa.

Ruotsin viranomaisilla on lupaavia kokemuksia muun muassa seuraavista keinoista:

- Monipuolinen viranomaisyhteistyö: Yhteinen tilannekuvatoiminto on mahdollistanut proaktiivisemman ja ennakoivamman toiminnan. Pitkäjänteinen moniviranomaistyö on tuottanut hyviä tuloksia vakavan väkivallan ja rikollisen talouden torjunnassa.
- Tehostettu valvonta ja rekisteritietojen eheyden varmistaminen: Yritysten ja luonnollisten henkilöiden rekisteritietojen oikeellisuuden tarkistuksilla on estetty laillisen liiketoiminnan hyödyntämistä rikoksiin.
- Avaintoimijoihin kohdennettu työ: Paikallisen, alueellisen, valtakunnallisen ja kansainvälisen yhteistyön avulla on pystytty paljastamaan ja torjumaan ulkomailta käsin organisoitua rikollista toimintaa.
- Haavoittuvassa asemassa olevien suojaaminen: Tarkastuksissa on paljastettu lastensuojelun ja hoiva-alan yritysten kytkentöjä järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja tunnistettu tarve suojata haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä.
- Lasten ja nuorten hyväksikäyttö rikollisuudessa: Sitä ehkäistään muun muassa Bob-aloitteen avulla. Viranomaisten toimivaltuuksia ja keskinäistä tietojenvaihtoa voitaisiin kehittää.
- Rikolliseen talouteen liittyvät toimenpiteet: Poliisille on annettu mahdollisuus oma-aloitteisesti selvittää ulosottovelat ja takavarikoida omaisuutta, mikä on edistänyt rikoshyödyn takaisinperintää.

Viranomaisten tietoihin toimenpiteiden toimivuudesta sisältyy erilaisia haasteita. Nämä tiedot kuvaavat laajasti toimenpiteitä mutta näytön luotettavuutta ja vahvuutta on vaikeaa osoittaa. Viranomaisten tiedot ja arviot tulisikin lähtökohtaisesti varmistaa vaikuttavuustutkimuksen keinoin. Tieto on usein hajanaista eikä sisällä tasapainoisesti eri tahojen näkemyksiä. Keskusteluilla viranomaisten kanssa on mahdollista tarkentaa dokumenttien tietoja, ja saada tietoa niihin sisältyvästä asioista kuten tuoreista havainnoista ja tulevaisuudennäkymistä. Viranomaistiedolla on oma täydentävä paikkansa järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten toimenpiteiden seurannassa. Viranomaisten arviot hyvistä käytännöistä tarjoavat myös lähtökohdan varsinaiselle vaikuttavuuden arvioinnille.

8.3 Keskeisiä teemoja ja poikkileikkaavia näkökulmia

Raporttia varten kootun kirjallisen materiaalin ja opintovierailujen perusteella on hahmottunut keskeisiä kohdealueita ja haasteita järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa toiminnassa. Taulukko 6 kuvaa neljää kohdealuetta, jotka koskevat lapsia ja nuoria, aseita ja väkivaltaa, rikollista taloutta sekä kansainvälistä ulottuvuutta. Näitä kohdealueita poikkileikkaavat näkökulmat liittyvät tietopohjaan, viranomaistoiminnan edellytyksiin, yhteistyöhön, keinovalikoimaan, teknologiaan, luottamukseen ja keskeisiin oikeuksiin.

Taulukko 6. Keskeisiä teemoja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa Tanskassa ja Ruotsissa

Teemat				
	Lapset ja nuoret	Aseet ja väkivalta	Rikollinen talous	Kansainvälisyys
Tavoitteet	<ul style="list-style-type: none"> • Rikollisuuden liittyminen estäminen • Rikollisuudesta irtautumisen tukeminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Aseiden ja räjähteiden käytön vähentäminen • Väkivaltaisten konfliktien ehkäiseminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Lailliseen elinkeinoelämään kytkeytymisen estäminen • Rahanpesun torjunta • Rikoshyödyn tehokas poisottaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • Rajat ylittävän rikollisuuden paljastaminen • Kansainvälisen rikollisuuden vaikutusvallan vähentäminen
Esimerkki ajan-kohtaisesta ilmiöstä	<ul style="list-style-type: none"> • Alaikäisten käyttö vakavissa rikoksissa myös ulkomailla 	<ul style="list-style-type: none"> • Rikollisten läheisiin kohdistuva väkivalta 	<ul style="list-style-type: none"> • Julkisten varojen ja palvelujen laitton hyväksikäyttö 	<ul style="list-style-type: none"> • Rikolliset palvelut rikosten valmistelussa ja toteuttamisessa
Poikkileikkaavia näkökulmia	<ul style="list-style-type: none"> • Tieto: tilastot, selvitykset, tutkimukset • Toiminta: valtuudet, resurssit, työkalut • Yhteistyö: yhteinen tilannekuva, yhteistyöfoorumit, tietojenvaihto • Keinot: preventiiviset, repressiiviset, hallinnolliset • Teknologia: rikollisten ja viranomaisten hyödyntämät viestintäalustat ja teknologiat • Luottamus: yhteiskunnan eri toimijoiden keskinäinen luottamus • Oikeudet: perus- ja ihmisoikeudet, yksityisyys, tietosuoja 			

Lasten ja nuorten suojelu rikollisuudelta on ensiarvoisen tärkeää, koska joutuminen rikollisverkostojen toimintaan tarkoittaa usein pitkäkestoisia kielteisiä sosiaalisia ja taloudellisia seurauksia. Aseiden ja räjähteiden käyttö sekä väkivalta ovat olleet perinteisesti osa järjestäytyneen rikollisuuden ydintoimintaa, joten niihin kohdistuvia uusia toimenpiteitä tarvitaan jatkuvasti. Raha on ollut järjestäytyneen rikollisuuden toiminnan keskeisiä kannustimia, ja sen merkitys on kasvanut ajan myötä. Puuttuminen rikollisiin rahavirtoihin ja yritys- ja julkiorganisaatioihin soluttautumiseen hillitsee rikollista taloutta. Kansainvälinen näkökulma on vahvasti esillä järjestäytyneen rikollisuuden johtamisessa ja toiminnassa. Tanskan ja Ruotsin järjestäytyneellä rikollisuudella on yhteyksiä ja kilpailua sekä keskenään että ulkomaisten rikollisryhmittymien kanssa.

Järjestäytyneen rikollisuuden ilmiöiden ajankohtaiset esimerkit osoittavat, että viranomaisilla tulee olla joustavuutta vastata koko ajan muuttuvaan toimintaympäristöön. On huomattava, että esiteltyihin teemoihin liittyvä rikollisuus ei toteudu pelkästään fyysisissä ympäristöissä vaan yhä enemmän myös kyberympäristöissä. Molemmat ympäristöt on tarpeen ottaa huomioon viranomaistoiminnan resursoinnissa ja suuntaamisessa. Tulevaisuudessa rikollisuus kyberympäristöissä tulee korostumaan.

Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan liittyy monia poikkileikkaavia näkökulmia, jotka koskevat kaikkia tai useimpia temaattisia alueita. Monipuolisen tiedon merkitys päätöksenteon ja toiminnan tukena painottuu jatkuvasti enemmän. Sitä tarvitaan eri muodoissaan ja erilaisiin tarkoituksiin. Erityisesti vahvoilla tutkimusasetelmilla tehtyjä vaikuttavuustutkimuksia on kuitenkin niukalti saatavilla.

Järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa työssä on keskeistä kehittää viranomaisten oman toiminnan ja eri toimijoiden välisen yhteistyön puitteita. Toiminnan edellytyksiä parantavat monet perusasiat, kuten valtuudet, resurssit ja työkalut, tilannekuva sekä tarkoituksenmukaiset yhteistyöfoorumit ja tietojenvaihdon mahdollisuudet. Monipuolinen ja tasapainoinen keinovalikoima edistää onnistunutta työtä järjestäytynyttä rikollisuutta vastaan. Viranomaisten keinovalikoimaan kuuluvat yhä useammin myös teknologiset työkalut ja niihin liittyvät pakkokeinot, jotta teknologisoituvaan järjestäytyneeseen rikollisuuteen voidaan vastata.

Teknologia kehitty nopeasti ja uudet teknologiat myös leviävät käytettäväksi pikaisesti. Rikolliset hyödyntävät monilta osin samaa teknologiaa kuin yhteiskunnan lailliset toimijat. Rikolliset käyttävät esimerkiksi salaisia viestintäohjelmia ja pimeitä verkkoja rikosten valmistelussa ja toteuttamisessa. Siksi viranomaisilla on oltava valmiutta pysyä teknologian kehityksen tahdissa, ja hyödyntää uusinta teknologiaa tehokkaasti esimerkiksi rikostiedustelun tai -tutkiminnan tarpeisiin.

Eri toimijoiden välinen luottamus yhteiskunnassa tukee laajalti järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa. Rikollisryhmät ja -verkostot pyrkivät yhä vahvemmin soluttautumaan sekä lailliseen yritystoimintaan että julkishallinnon rakenteisiin eri tasoille. Lisäksi ne hyödyntävät monipuolisesti ostopalveluja rikollisessa toiminnassaan. Luottamuksen vahvistamisella voidaan pyrkiä hillitsemään tätä kehitystä sekä estämään niin sanotun rinnakkaisyhteiskunnan syntymistä.

Kohdemaiden järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa työssä sääntelytiheys on lisääntynyt merkittävästi laajentuneen keinovalikoiman myötä. Tämä voi tehostaa järjestäytyneen rikollisuuden vastaista työtä mutta siihen voi sisältyä myös arveluttavia piirteitä liittyen kansalaisten yksityisyyteen, henkilötietojen suojaan, perusoikeuksiin tai ihmisoikeuksiin. Tasapainon etsiminen yhtäältä kansalaisten turvallisuuden ja tehokkaan rikostorjunnan sekä toisaalta toimenpiteiden kohteiden oikeuksien ja suojaamisen välillä edellyttää huolellista punnintaa.

8.4 Suomea koskevia huomioita

Tanskan ja Ruotsin toimenpiteiden soveltuvuudesta Suomeen

Yhdessä maassa rikollisuuden torjuntaan sovellettuja toimintamalleja ei voida sellaisenaan siirtää toiseen maahan. Sen voidaan kuitenkin arvioida onnistuvan paremmin keskenään kohtalaisen samankaltaisissa maissa kuten esimerkiksi Pohjoismaissa.

Tanskan ja Ruotsin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisissa strategisissa ohjelmissa on runsaasti keinoja, joita ei ole kokeiltu Suomessa. Siksi on mahdollista kopioida esimerkiksi jokin järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen toimenpiteen perusidea ja räätälöidä se Suomen oloihin sopivaksi. Suomella voi kuitenkin

kin olla ilmiön piirteiden, rikostorjunnan organisoinnin, rikollisuustilanteen tai maantieteellisen asemansa vuoksi sellaisia erityispiirteitä, joiden vuoksi Ruotsin ja Tanskan mallit eivät suoraan sovellu meille.

Mikäli järjestäytyneen rikollisuuden vastaiset toimenpiteet halutaan perustaa vahvaan tutkimusnäyttöön, kaventuu mahdollisten toimenpiteiden valikoima olennaisesti tai niitä on etsittävä myös tämän selvityksen kohdemaiden ulkopuolelta. Siksi myös esimerkiksi erilaisilla järjestäytyneen rikollisuuden vastaisilla ketterillä kokeiluilla on tärkeä osansa toimenpiteiden kehittämisessä Suomen toimintaympäristössä.

Suomessa on tärkeää varmistaa, että viranomaisten yhteistyövalmiudet ja tiedonjakomekanismit, joita on korostettu erityisesti Tanskassa ja Ruotsissa, ovat myös riittävän ketteriä ja mahdollistavat tehokkaan järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan. Realistinen ja jaettu tilannekuva on olennainen perusta torjuntatoimille, kuten myös tietoon perustuvien, kohdennettujen toimenpiteiden suunnittelu ja toteutus. Viime vuosina on korostettu kansainvälistä rikostorjunnan yhteistyötä Tanskan ja Ruotsin kesken, mutta myös laajemmin. Suomen tulee jatkossakin huolehtia siitä, että se on aktiivisesti mukana tarkoituksenmukaisessa kansainvälisessä järjestäytyneen rikollisuuden vastaisessa yhteistyössä.

Järjestäytynyt rikollisuus on erityinen rikollisuuden muoto, joka vaatii kohdennettuja toimia. Se on kuitenkin sidoksissa muuhun rikollisuuteen, kriminaalipolitiikkaan ja turvallisuuspolitiikkaan. Näin ollen myös muut kuin tässä raportissa tarkastellut keinot voivat olla tärkeä osa järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa.

Suomen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen strategian päivitys

”Tackling Organized Crime – Nordic Policies and Practices” -hanke kytkeytyy Suomen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen strategian päivittämiseen. Hankkeessa kertyneitä tietoja on toimitettu strategian päivittämistä valmistelevalle työryhmälle käyttöön kesästä 2024 alkaen. Strategia on valmisteltu pääosin vuonna 2024 ja sen sisällöstä on laadittu valtioneuvoston periaatepäätös vuoden 2025 alkupuolella.

Toimintaympäristö muuttuu nopeasti, minkä vuoksi järjestäytyneestä rikollisuudesta tarvitaan jatkuvasti ajantasaista tietoa. Tämä edellyttää monipuolista tietoa viranomaisilta ja muilta toimijoilta sekä vankkaa tutkimustietoa järjestäytyneestä rikollisuudesta ja siihen liittyvistä erillisilmiöistä. Tällaista tietoa tarvitaan myös strategian toimenpiteiden toteutumisen arviointiin ja tulevien strategiapäivitysten pohjustamiseen.

Tämän Tanskan ja Ruotsin toimintamalleja selvittäneen hankkeen tiedot antavat hyvät lähtökohdat järjestäytyneen rikollisuuden sekä sen vastaisten toimenpiteiden kehittämiseen Suomessa. Parhaimmillaan Suomeen luotavat käytännöt voivat tukea muita maita niiden järjestäytyneen rikollisuuden vastaisten strategioiden ja toimenpiteiden valmistelussa, toimeenpanossa ja seurannassa tulevaisuudessa.

Lähteet

2008/1 SF.L L 211. Skriftlig fremsættelse (29. april 2009). Justitsministeriet. Rettsinformation. <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/20081XX00685>.

2013/1 SF.L L 112. Skriftlig fremsættelse (15. januar 2014). Justitsministeriet. Rettsinformation. <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/20131XX00368>.

34-punktsprogrammet. (2019). 34-punktsprogrammet: Regeringens åtgärder mot gängkriminaliteten. Regeringen. Uppdaterad 10. Juni 2022. <https://web.archive.org/web/20220717124916/https://www.regeringen.se/regeringens-politik/ett-tryggare-sverige/34-punktsprogrammet-regeringens-atgarder-mot-gangkriminaliteten/>.

Ahlmark, N. (2015). Forandring gennem åndedræt: Breathe SMART som en vej ud af kriminalitet og misbrug. Statens Institut for Folkesundhed & Syddansk Universitet. <https://viden.sl.dk/media/5701/rapportelektronisk.pdf>

Als Research. (2017). Evaluering af beskæftigelses og bandeexit projektet NY FREMTID. Als Research ApS. https://alsresearch.dk/wp-content/uploads/2022/10/Evalueringsrapport_Ny-Fremtid.pdf.

Alstam, K. & Forkby, T. (2022). Finding a Suitable Object for Intervention: On Community-Based Violence Prevention in Sweden. *Societies*, 12(3), 75. <https://doi.org/10.3390/soc12030075>.

Alstam, K. Forkby, T. & Holm, D. (2021). Ett smörgåsbord av möjligheter: en värderande analys av Passus avhopparstöd för personer som lämnar gäng och kriminalitet. Linnéuniversitetet. <http://lnu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1524919/FULLTEXT02.pdf>.

Andersson, C. (2015). Utvärdering av Konsultationsteamet i Malmö. Malmö Högskola. <http://mau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1410161/FULLTEXT01.pdf>.

Bandepakke III. (2017). Aftale om Bandepakke III – Bander bag tremmer. Aftale mellem Regeringen (Venstre, Liberal Alliance og Det Konservative Folkeparti), Socialdemokratiet og Dansk Folkeparti. 24. marts 2017. <https://regeringen.dk/aktuelt/tidligere-publikationer/bandepakke-iii/>

Bandepakke IV. (2023). Aftale om bandepakke IV – Trygge nabolag i hele Danmark. 8. november 2023. <https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2023/11/Aftale-om-bandepakke-IV-%E2%80%93-Trygge-nabolag-i-hele-Danmark.pdf>.

Brottsförebyggande rådet, Polismyndigheten & Kriminalvården. (2024). Sprida strategin gruppvåldsintervention (GVI) i Sverige. Slutredovisning av regeringsuppdraget Ju2021/03330 Brottsförebyggande rådet, Polismyndigheten och Kriminalvården. [https://bra.se/download/18.403f39de192bd431131313e9d/1730190758731/2024_Sprida%20strategin%20gruppv%C3%A5lds-intervention%20\(GVI\)%20i%20Sverige.pdf](https://bra.se/download/18.403f39de192bd431131313e9d/1730190758731/2024_Sprida%20strategin%20gruppv%C3%A5lds-intervention%20(GVI)%20i%20Sverige.pdf).

Brå. (2016). Insats Fenix: En utvärdering av polisens särskilda satsning i Järvaområdet. Brottsförebyggande rådet. Rapport 2016:24. https://bra.se/download/18.660677dc19301da04631a89/1730977131152/2016_24_Insats_Fenix.pdf.

Brå. (2019). Penningtvåtsbrott: En uppföljning av lagens tillämpning. Brottsförebyggande rådet. Rapport 2019:17. https://bra.se/download/18.1537f1c6192bd251bfc3af2/1730202793067/2019_17_Penningtvåtsbrott.pdf.

Brå. (2022). Tore 2: En myndighetsgemensam insats mot organiserad brottslighet i Södertälje. Brottsförebyggande rådet. Rapport 2022:2. https://bra.se/download/18.366598ab19270941a1c37a8/1729254621779/2020_2_Tore2.pdf

Brå. (2023a). Utredning och uppkläring av dödligt våld i kriminell miljö. Brottsförebyggande rådet. Rapport 2023:4. https://bra.se/download/18.3808406a192bd2fob728d2d/1730800697647/2023_4_Utredning-och-uppklaering-av-dodligt-vald-i-kriminell-miljo.pdf.

Brå. (2023b). Barn och unga i kriminella nätverk. En studie av inträde, brott, villkor och utträde. Rapport 2023:13. https://bra.se/download/18.3808406a192bd2f0b723548/1730213224915/2023_13-Barn-och-unga-i-kriminella-natverk.pdf.

Brå. (2024). Polisens utredning av grova brott och brott mot särskilt utsatta brottsoffer. Brottsförebyggande rådet. Rapport 2024:9. https://bra.se/download/18.403f39de192bd4311312a49/1730111578682/2024_9_Polisens%20utredning%20av%20grova%20brott%20och%20brott%20mot%20s%C3%A4rskilt%20utsatta%20brottsoffer.pdf.

Brå, Kriminalvården, Länsstyrelserna, Polismyndigheten, Skolverket, Socialstyrelsen, Statens institutions styrelse, Åklagarmyndigheten. (2024a). Uppdrag att inrätta en samverkansstruktur för ett sammanhållet arbete med barn och unga som riskerar att begå eller begår grova brott. Delredovisning. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/dokument-webb/ovrigt/barn-och-unga-bob-delredovisning.pdf>.

Brå, Kriminalvården, Länsstyrelserna, Polismyndigheten, Skolverket, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Åklagarmyndigheten. (2024b). Uppdrag att inrätta ensamverkansstruktur för ett sammanhållet arbete med barn och unga som riskerar att begå eller begår grova brott. Slutredovining. https://bra.se/download/18.318fb5f0193953ac47c103a7/1734071943987/2024_Slutrapport_Bob.pdf.

Brönnert, L. & Ekholm, D. (2022). Sociala insatsgruppen (SIG) i Linköping – en rapport om arbetssätt, resultat och potential. Linköpings Universitet. <https://bra.se/download/18.1537f1c6192bd251bfcb793/1730832081026/2022%20Sociala%20insatsgruppen%20Linkoping.pdf>.

Christensen, G., Jakobsen, V., Enemark, M. H., Stabell, C. L., Søgaaard, C. D. & Nielsen, H. (2019). Boligsociale indsatsers bidrag til at forebygge kriminalitet i udsatte boligområder. VIVE Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. <https://www.vive.dk/media/pure/14310/3423640>.

Christensen, G., Jakobsen, V., Søgaaard, C. D. & Nielsen, H. (2021). Effekter og resultater af de boligsociale indsats. VIVE Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. <https://www.vive.dk/media/pure/15867/5256714>.

Christensen, G., Lunde Christensen, M. L., Hjelmar, U., Hygum-Espersen, H., Enemark, M. H., Winkler, A. & Boysen, N. K. (2022). Omdannelsesområderne på vej: Det sociale spor i følgeevalueringen af transformationen af de 15 boligområder. VIVE Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. <https://www.vive.dk/media/pure/18463/13273557>.

COM(2021) 170 final. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the Strategy to Tackle Organised Crime 2021–2025. {SWD(2021) 74 final}. Brussels: European Commission, 14.4.2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0170>.

Cornils, K. & Greve, V. (2004). Denmark on the road to organised crime. In Fijnaut, C. & Paoli, L. Organised Crime in Europe. Concepts, Patterns and Control Policies in the European Union and Beyond. Studies Of Organized Crime (SOOC, vol. 4), 853–878. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-2765-9_30.

Damm, A. P., Larsen, B. Ø., Nielsen, H. S. & Simonsen, M. (2017). Lowering the minimum age of criminal responsibility: Consequences for juvenile crime and education. Economics Working Papers, Aarhus University. https://pure.au.dk/ws/files/118094764/wp17_10.pdf.

Decker, S. H., Pyrooz, D. C. & Densley, J. A. (2022). On Gangs. Temple University Press, U.S.

Deuchar, R. (2020). 'I Get More in Contact with My Soul': Gang Disengagement, Desistance and the Role of Spirituality. Youth Justice, 20(1-2), 113–127. <https://doi.org/10.1177/1473225419889195>.

Deuchar, R., Søgaard, T. F., Kolind, T., Thylstrup, B. & Wells, L. (2016). 'When you're boxing you don't think so much': pugilism, transitional masculinities and criminal desistance among young Danish gang members. Journal of Youth Studies, 19(6), 725–742. <https://doi.org/10.1080/13676261.2015.1098770>.

Ds 2008:38. Nationell mobilisering mot den grova organiserade brottsligheten – överväganden och förslag. Stockholm, 14. maj 2008. Regeringen.

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2008/05/ds-200838/>.

Ekholm, D. & Dahlstedt, M. (2021). Pedagogies of (de)liberation: salvation and social inclusion by means of Midnight Football. *Sport, Education and Society*, 26(1), 58–71. <https://doi.org/10.1080/13573322.2019.1694504>.

EU Socta. (2021). European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment, A Corrupting Influence: The Infiltration and Undermining of Europe's Economy and Society by Organised Crime. Luxembourg: Publications Office of the European Union. https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/socta2021_1.pdf.

EUCPN. (2021). Mythbuster: The fight against serious and organised crime: international cooperation or local approaches? Brussels: European Crime Prevention Network EUCPN. https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2109_Mythbuster_3_LR_0.pdf.

Europol. (2024). Decoding the EU's most threatening criminal networks. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol%20report%20on%20Decoding%20the%20EU-s%20most%20threatening%20criminal%20networks.pdf>.

Farrington, D.P. (2003). "A short History of Randomized Experiments in Criminology: A Meager Legacy." *Evaluation Review*, 27(3), pp. 218–227.

Forss, M. (2023). Katujengi rikosoikeudellisesti määriteltynä järjestäytyneenä rikollisryhmänä. *Edilex-sarja* 2023/26.

Fuglsang, T., Hansen, S. B. & Hjarsen, C. F. (2023). Effektmåling med fokus på recidiv: En devaluering af Ungdomskriminalitetsnævnet. Justitsministeriets forskningskontor. <https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2023/05/JM-Devaluering-Effektmaaling-med-fokus-paa-recidiv.pdf>.

Gerell, M. (2021). CCTV in deprived neighbourhoods – a short-time follow-up of effects on crime and crime clearance. *Nordic Journal of Criminology*, 22(2), 221–239. <https://doi.org/10.1080/2578983X.2020.1816023>.

Gerell, M. & Ellberg, C. (2021). Riktade insatser mot brott och kriminella nätverk i Malmös bostadsområden. Malmö Universitet. <http://mau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1602612/FULLTEXT01.pdf>.

GI-TOC. (2023). Global Organized Crime Index 2023. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Geneva. <https://ocindex.net/>.

GI-TOC Denmark. (2023). Global Organized Crime Index 2023. Denmark. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Geneva. https://ocindex.net/assets/downloads/2023/english/ocindex_profile_denmark_2023.pdf.

GI-TOC Finland. (2023). Global Organized Crime Index 2023. Finland. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Geneva. https://ocindex.net/assets/downloads/2023/english/ocindex_profile_finland_2023.pdf.

GI-TOC Sweden. (2023). Global Organized Crime Index 2023. Sweden. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. Geneva. https://ocindex.net/assets/downloads/2023/english/ocindex_profile_sweden_2023.pdf.

Gunnarsson, C. (2023). Den sårbara staten. En forskningsöversikt om hur organiserad brottslighet påverkar stat och kommun. SNS – Studieförbundet Näringsliv och Samhälle. <https://snsse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2023/11/den-sarbara-staten.pdf>.

Gustafsson, N.-K., Feltmann, K., Kvillemo, P., Elgán, T., Strandberg, A., Wall, H. & Gripenberg, J. (2023). En processutvärdering av Group Violence Intervention (GVI) i Järfälla/Upplands-Bro, Huddinge och Uppsala. STAD. https://bra.se/download/18.5e0f78b192bd39b2327ef4/1730456372490/Delrapport_processutvarderingSTAD.pdf.

Hedlund, A. (2023). Avhopp från kriminella grupperingar i storstäderna. Hur fungerar kommunernas verksamhet? SNS. <https://snsse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2023/09/avhopp-fran-kriminella-grupperingar-i-storstaderna.pdf>.

HelHO. (2024). Ns. RK98-katujengiä koskevassa asiassa ei ollut kysymys järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnasta (R 23/1629). Tiedote, 12.12.2024. <https://tuomioistuimet.fi/hovioikeudet/helsinginhovioikeus/fi/index/tiedotteet/2024/ns.rk98-katujengiakoskevassaasiassaaiollutkysymysjarjestaytynenrikollisryhmantoiminnastar231629.html>.

Hellfeldt, K., Olsson, K., Frogner, L. & Susanne, S. (2023). Processutvärdering av GVI Örebro: en strategi för att minska och förebygga utvecklingen av grovt och dödligt våld kopplat till kriminella grupper. Örebro universitet. <https://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:1803286/FULLTEXT01.pdf>.

HTSY. (2024). Järjestäytyneet rikollisuus suomalaisessa yrityskentässä. Selvitys 14/2024. Verohallinto, Harmaan talouden selvitysyksikkö. 10.12.2024. https://www.vero.fi/globalassets/harmaa-talous-ja-talousrikollisuus/selvitykset/2024_14-j%C3%A4rjest%C3%A4ytyneet-rikollisuus-suomalaisessa-yrityskent%C3%A4ss%C3%A4.pdf.

Hvad handler bandepakken om? (2017). Regeringen. Justitsministeriet. 24.3.2017. <https://www.regeringen.dk/nyheder/2017/aftale-om-bandepakke-iii/>.

Höglund, F. (2020). Den organiserade spontanidrottens roll för social integration – nattfotboll som brottspreventiv åtgärd. Goodsport. <https://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:1395321/FULLTEXT01.pdf>

Ivert, A.-K., Di Rocco, J. & Kronkvist, K. (2023). Uppföljning av brott och otrygghet i Sofielund. Malmö universitet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1793112/FULLTEXT01.pdf>

Ivert, A.-K. & Mellgren, C. (2021). Effektutvärdering av Sluta skjut. En strategi för att minska det grova våldet. Malmö Universitet. <https://mau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1536554/FULLTEXT01.pdf>.

Ivert, A.-K. & Mellgren, C. (2023). Uppföljning av sluta skjut. Malmö universitet. <https://bra.se/download/18.5e0f78b192bd39b2327ef6/1730456372718/Uppfo%CC%88ljning%20Sluta%20skjut%202023.pdf>.

Ivert, A-K. Mellgren, C & Nilsson, J. (2020). Processutvärdering av sluta skjut. Malmö universitet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1502155/FULLTEXT01.pdf>.

Johansen, M.-L. (2021). Bandeexit i Østjyllands Politi og Aarhus Kommune. VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. https://pure.vive.dk/ws/files/6260726/301933_Bandeexit_i_stjyllands_Politi_og_Aarhus_Kommune_PDF_UA.pdf.

Johansen, M.-L. E. (2022). Intimate Belonging – Intimate Becoming: How Police Officers and Migrant Gang Defectors Seek to (Re)shape Ties of Belonging in Denmark. *Genealogy*, 6(2), 40. <https://doi.org/10.3390/genealogy6020040>.

Johansen, M.-L. E. (2024). Relational Police Work: How Police Officers Work With, On and Through ‘Personal Relationships’ in a Danish Gang Exit Programme. *The British Journal of Criminology*, 64(2), 292–307. <https://doi.org/10.1093/bjc/azad025>.

Johansson, K. & Kangasvieri, N. (2015). Att motverka kriminalitet genom samverkan: Studie av Social insatsgrupp i Linköping. Linköpings Universitet. <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:882169/FULLTEXT01.pdf>.

Jukarainen, P., Juutinen, M. & Laitinen, K. (2023a). Järjestäytynyt rikollisuus Suomessa: katsaus järjestäytyneen rikollisuuden toimijoihin ja markkinoihin. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, katsauksia 32. <https://www.theseus.fi/handle/10024/795090>.

Jukarainen, P., Juutinen, M. & Laitinen, K. (2023b). Järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan haasteet ja keinot: katsaus järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan Suomessa. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu, katsauksia 33. <https://www.theseus.fi/handle/10024/795092>.

Junninen, M. (2025). Valtioneuvoston periaatepäätös järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan strategiasta ja toimenpideohjelmasta vuosille 2025–2030. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2025:7. Helsinki. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/166141/OM_2025_7_ML.pdf?sequence=4

Justitsministeriet. (2009). Handouts – Regeringens bandepakke 1. Skærpede straffe, bedre efterforskningsredskaber, sikkerhed og tryghed. Justitsministeriet. <https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2009/03/Handouts.pdf>.

Justitsministeriet. (2017). Oversigt over bandepakkerne og de 12 bandeinitiativer fra august 2017. Retsudvalget 2021-22R EU Alm.del Bilag 159 Offentligt. <https://www.ft.dk/samling/20211/almdel/REU/bilag/159/2527482/index.htm>.

Järvinen, S., Alanko, M. & Piispa, M. (2024). Toimenpideohjelmanuorisija jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024–2027. Helsinki: Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2024:13. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/165576>.

Kaysser, N. (2023). Measuring Organized Crime. The Beginnings of the Global Organized Crime Index. Background paper. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. April 2023. <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2023/04/Nina-Kaysser-Measuring-organized-crime-The-beginnings-of-the-Organized-Crime-Index-April-23-web.pdf>.

Korsell, L. & Larsson, P. (2011). Organized Crime the Nordic Way. Crime and Justice, 40(1), 519–554. <https://doi.org/10.1086/660917>.

Kronkvist, K. & Ivert, A.-K. (2017). Utvecklingen av brott och otrygghet i Norra och Södra Sofielund: En effektutvärdering av Fastighetsägare Sofielunds arbete. Malmö universitet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1410135/FULLTEXT01.pdf>.

Kronkvist, K. & Ivert, A.-K. (2020). A winning BID? The effects of a BID-inspired property owner collaboration on neighbourhood crime rates in Malmö, Sweden. Crime Prevention and Community Safety, 22(2), 134–152. <https://doi.org/10.1057/s41300-020-00088-5>.

Kronkvist, K. Nordqvist, S., & Ivert, A.-K. (2019). Kamerabevakning i ett särskilt utsatt bostadsområde: Uppfattningar, erfarenheter och effekter av polisiär kamerabevakning med syfte att minska brottsligheten och öka tryggheten. FOU 2019:2. Malmö Universitet. https://fastighetsagaresofielund.se/wp-content/uploads/2019/08/978-91-7104-991-9_muep1.pdf.

Kronofogden. (2024). Tillgångar värderade till 93 miljoner utmättes i samarbete med polisen. Pressmeddelande. 1 februari 2024. <https://kronofogden.se/om-kronofogden/nyheter-och-press/pressmeddelande/2024-02-01-tillgangar-varderade-till-93-miljoner-utmattes-i-samarbete-med-polisen>.

LOV nr 501 af 12/06/2009. Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven, våbenloven, lov om politiets virksomhed, lov om fuldbyrdelse af straf m.v. og forvaltningsloven (Styrket indsats mod bandekriminalitet m.v.). Justitsministeriet, 12. juni 2009. <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2009/501>.

LOV nr 733 af 25/06/2014. Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven, lov om våben og eksplosivstoffer, lov om politiets virksomhed og lov om fuldbyrdelse af straf m.v. (Initiativer mod rocker- og bandekriminalitet m.v.). Justitsministeriet, 25. juni 2014. <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2014/733>.

Mondani, H. & Rostami, A. (2022). Uncovering the Degree of Criminal Organization: Swedish Street Gangs and the Role of Mobility and Co-offending Networks. *Social Science Research*, 103, March 2022. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2021.102657>.

Muttillainen, V., Jukarainen, P., Limnell, A., Villman, E. & Kaakinen, M. (2024). Katsaus järjestäytyneen rikollisuuden vastaisiin strategisiin ohjelmiin Ruotsissa ja Tanskassa. Käsikirjoitus, marraskuu 2024.

Muttillainen, V., Jukarainen, P., Limnell, A., Villman, E. & Kaakinen, M. (2025). Prevention of Organized Crime in Denmark and Sweden. Observations of Measures and their Impact. *Nordic Council of Ministers. TemaNord 2025:530*. <https://www.norden.org/en/publication/prevention-organized-crime-denmark-and-sweden>.

Nielsen, J., Slothower, M. & Sherman, L. W. (2018). Tracking the Use of Exclusion Zone Orders in Denmark: Individual and Place-Based Crime Trends Before and After 161 Individual Orders. *Cambridge Journal of Evidence-Based Policing*, 2, 164–180. <https://doi.org/10.1007/s41887-018-0031-5>.

Nilsson, D. & Karström, T. (2020). Kan akustisk design och musik förebygga brottslighet och öka trygghet? Urban Utveckling. https://bra.se/download/18.24d9e8f019301e61bb7a104/1731496798298/2020_0219_Kan_akustisk_design_och_musik_forebygga_brott.pdf.

OM. (2013). Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa tehostetaan. Oikeusministeriö, tiedote 25.4.2013. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/bekampningen-av-organiserad-brottslighet-ska-effektiviseras>.

OMo80:00/2023. Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntastrategia. Oikeusministeriö, kehittämishanke, 28.9.2023. <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OMo80:00/2023>.

OMo83:00/2023. Nuoriso- ja jengirikollisuutta ehkäisevä ja torjuva toimenpideohjelma. Oikeusministeriö, säädösvalmisteluhanke, 1.9.2023. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OMo83:00/2023>.

Onsberg Hansen, A. V., Mulvad-Reinhardt, S. & Øland Ribe, M. (2018). Medlemmer af kriminelle grupperinger. Justitsministeriets Forskningskontor. December 2018. <https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2020/10/Medlemmer-af-kriminelle-grupperinger.pdf>.

Oxford Research. (2018). Evaluering af metoder til forebyggelse af rekruttering til rocker- og/eller bandegrupperinger. Oxford Research A/S. <https://sbst.dk/media/11086/Evaluering%20af%20metoder%20til%20forebyggelse%20af%20rekruttering%20til%20rocker-%20og%20bandegrupperinger.pdf>.

Pedersen, M. L. (2014a). Gang joining in Denmark: Prevalence and correlates of street gang membership. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, 15(1), 55–72. <https://doi.org/10.1080/14043858.2014.886892>.

Pedersen, M. L. (2014b). Exit-indsatser for rockere og bandemedlemmer: En kortlægning af tiltag under rammemodellen. Justitieministeriets Forskningskontor. <https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2014/Exit-indsatser%20for%20rockere%20og%20bandemedlemmer.pdf>.

Pedersen, M. L. (2015). Exit-forløb med rockere og bandemedlemmer: Aftaler om exit under rammemodellen, 1. delrapport. Justitsministeriets Forskningskontor. <https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Exit-forl%C3%B8b%20%28f%C3%B8rste%20delrapport%29.pdf>.

Pedersen, M. L. (2016). Exit-forløb med rockere og bandemedlemmer: Aftaler om exit under rammemodellen. 2. delrapport. Justitsministeriets Forskningskontor. https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2016/exit-forloeb_2_delrapport.pdf.

Pilemalm, S., Grahn, O. & Källgården, P. (2020). Att förhindra och hantera händelser i socio-ekonomiskt utsatta områden: vidareutveckling och utvärdering av konceptet Civil insatsperson i förort (CIP). Linköping University Electronic Press. <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1512220/FULLTEXT01.pdf>.

Polisen. (2024). Cirka 600 gängkriminella utomlands. <https://reserv-onprem.polisen.se/aktuellt/nyheter/nationell/2024/september/cirka-600-gangkriminella-utomlands/>.

Polisen, Socialstyrelsen, Statens institutions Styrelse SiS. (2023). Bob – Barn och unga i organiserad brottslighet. Myndighetsgemensam rapport, september 2023. Ju2023/00972. https://polisen.se/SysSiteAssets/dokument/ovriga_rapporter/polismyndigheten-m.fl.-redovisning-regeringsuppdrag-barn-och-unga-i-ob-bob.pdf/.

Polismyndigheten. (2021). Nationell riskbedömning av penningtvätt och finansiering av terrorism i Sverige 2020/2021. No. A052.211/2021. https://polisen.se/siteassets/dokument/om-polisen/penningtvatt/nationell-riskbedomning-av-penningtvatt-och-finansiering-av-terrorism_210817.pdf.

Polismyndigheten. (2024). Myndigheter i samverkan mot den organiserade brottsligheten 2023. Stockholm, 9.4.2024. https://polisen.se/siteassets/dokument/organiserad_brottslighet/myndigheter-i-samverkan-mot-den-organiserade-brottsligheten-2023.pdf/download/?v=d603356506d43c0eb67950bf98d79114.

PolStat. (2024). Poliisin tulostietojärjestelmän tilastoja järjestäytyneestä rikollisuudesta. Poliisihallitus.

Regeringens skrivelse 2020/21:63. (2020). Redovisning av åtgärder i enlighet med målsättningarna i det nationella brottsförebyggande programmet Tillsammans mot brott. Regeringen, Stockholm, 10. december 2020. <https://www.regeringen.se/contentassets/bc8df44f74984687ad14724111748edc/202106300webb.pdf>.

Regeringens skrivelse 2023/24:67. (2024). Motståndskraft och handlingskraft – en nationell strategi mot organiserad brottslighet. Regeringen. Stockholm 1. februari 2024. <https://www.regeringen.se/contentassets/1ae2655654ab479d8e4210d12f44e816/motstandskraft-och-handlingskraft---en-nationell-strategi-mot-organiserad-brottslighet-skr.-20232467>

Regeringens skrivelse 2023/24:163. (2024). Nationell säkerhetsstrategi. Regeringen. Publicerad 08. juli 2024. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/skrivelse/2024/07/skr.-202324163>.

Regeringskansliet. (2024a). Kompletterande förslag med anledning av en ny förverkandelagstiftning. Prop. 2024/25:3. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2024/10/prop.-20242531>.

Regeringskansliet. (2024b). Rådet mot organiserad brottslighet samlas med särskilt fokus på narkotikahandel och förstärkt internationellt arbete. Pressmeddelande. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/09/radet-mot-organiserad-brottslighet-samlas-med-sarskilt-fokus-pa-narkotikahandel-och-forstarkt-internationellt-arbete/>.

Rigsrevisionen. (2020). Beretning om statens indsats mod hvidvask og finansiering af terrorisme. Rigsrevisionen. <https://www.rigsrevisionen.dk/revisionssager-arkiv/2020/jan/beretning-om-statens-indsats-mod-hvidvask-og-finansiering-af-terrorisme>.

Rigsrevisionen. (2021). Beretning om politiets patruljering og overvågningskameraer. Rigsrevisionen. <https://www.rigsrevisionen.dk/Media/637698949985101606/SR0221.pdf>.

Riksrevisionen. (2019). Myndighetsgemensamt arbete mot organiserad brottslighet – brister i styrning och uppföljning. Riksrevisionen. https://www.riksrevisionen.se/download/18.2008b69c18bdof6ed3f25567/1554289408596/RiR_2019_11_ANPASSAD.pdf.

Riksrevisionen. (2020). Rätt insats på rätt plats – polisens arbete i utsatta områden. R. 2020:20. https://www.riksrevisionen.se/download/18.2008b69c18bdof6ed3f2f9cd/1604927340756/RiR%202020_20%20Anpassad.pdf.

Riksrevisionen. (2021). Ekobrottsmyndigheten – arbetet mot den organiserade ekonomiska brottsligheten. Riksrevisionen. https://www.riksrevisionen.se/download/18.2008b69c18bdof6ed3f2b908/1639129041226/RiR_2021_30_webb.pdf.

Riksrevisionen. (2023). Att släcka bränder – Polismyndighetens arbete med särskilda händelser riktade mot grov brottslighet. Riksrevisionen. <https://www.riksrevisionen.se/granskningar/granskningsrapporter/2023/att-slacka-brander---polismyndighetens-arbete-med-sarskilda-handelser-riktade-mot-grov-brottslighet.html>.

Riksrevisionen. (2024). Statens tillsyn för att motverka penningtvätt – bristande omfattning och effektivitet. Riksrevisionen. https://www.riksrevisionen.se/download/18.e6f1d6318fa4a7c94de572/1716896473263/RiR_2024_8_rapport.pdf.

Rostami, A. (2016). Criminal Organizing: Studies in the Sociology of Organized Crime. Stockholm: Stockholm studies in sociology, 62. <https://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:921818/FULLTEXT01.pdf>.

Rowe, M. & Søgaaard, T. F. (2020). 'Playing the man, not the ball': targeting organised criminals, intelligence and the problems with pulling levers. *Policing and Society*, 30(2), 120–135. <https://doi.org/10.1080/10439463.2019.1603226>.

Roxell, L. (2016). Den kvantitativa delen av utvärderingen av sociala insatsgrupper 20–29 i Tensta och Rinkeby. Stockholms Universitet. <https://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=1910851>.

Rummens, A. (2016). Criteria for the evaluation of crime prevention practices. European Crime Prevention Network. https://eucpn.org/sites/default/files/document/files/2016_10_04_eucpn_evaluation_crime_prevention_practices_final_o.pdf.

Samordningsfunktionen mot penningtvätt och finansiering av terrorism. (2020). Genomgång av penningtvättdomar 2018–2021. A676.252/2020.

SBU. (2023). Psykosociala insatser för att förebygga och minska gängkriminalitet bland barn och unga vuxna. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU); 2023. SBU Utvärderar 369. <https://www.sbu.se/369>.

Serviceeftersyn af bandepakkerne. (2022). Justitsministeriet. Kontoret for Organiseret Kriminalitet. 7. februar 2022. <https://www.justitsministeriet.dk/wp-content/uploads/2022/02/Serviceeftersyn-af-bandepakkerne-1.pdf>.

Socialstyrelsen. (2016). Utvärdering av samverkansformen sociala insatsgrupper: Delredovisning av ett regeringsuppdrag. Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/kunskapsstod/2016-2-17.pdf>.

Socialstyrelsen. (2017). Utvärdering av sociala insatsgrupper – effekter för individen. Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2017-10-20.pdf>.

Socialstyrelsen. (2020). Studier om sociala insatsgrupper: Resultatuppföljning av ungdomar i SIG och utveckling av lovande arbetsformer. Socialstyrelsen. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2020-3-6691.pdf>.

Starke, M. & Larsson, A. (2023). Slutrapport – Processutvärdering av implementeringen av Group Violence Intervention (GVI) i Göteborg. https://bra.se/download/18.366598ab19270941a1c57f2/1729578287533/2024_SlutrapportGVIG%C3%B6teborg.pdf.

Sveriges riksdag. (2024). En ny förverkandelagstiftning. Betänkande 2024/25: JuU3. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/betankande/en-ny-forverkandelagstiftning_hc01juu3/.

Statens servicecenter. (2023). Vi är nu en del i ett myndighetsgemensamt arbete mot missbruk inom välfärdssystemet. <https://www.statenssc.se/nyheter/nyhetsarkiv/2023-12-05-vi-ar-nu-en-del-i-ett-myndighetsgemensamt-arbete-mot---missbruk-inom-valfardssystemet>.

Søgaard, T. F., Houborg, E. & Tutenges, S. (2016). Nightlife partnership policing: (Dis)trust building between bouncers and the police in the war on gangs. Nordisk politiforskning. <https://doi.org/10.18261/issn.1894-8693-2016-02-05>.

Villman, E. & Kaakinen, M. (2024). Nuorten vakavan rikollisuuden ja jengiväkivallan ehkäisy Ruotsissa ja Tanskassa: Katsaus arviointitutkimuksista. Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita, 2024:9. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165581/OM_2024_9_SO.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

VN 2023:58. Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. Valtioneuvosto 20.06.2023. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri-Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

VN/24163/2023. Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntastrategian päivittäminen. Asettamis päätös. Oikeusministeriö 17.10.2023. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/3a48756a-f862-4e08-b148-90b15dfdd665/ae8e5c37-0d43-41c2-af8b-1d6163ca3f96/ASETTAMISPAATOS_20231215093156.pdf.

Wollter, F., Kassman, A. & Oscarsson, L. (2013). Utvärdering av sociala insatsgrupper: individriktad samverkan kring unga i riskzonen. Ersta Sköndal Högskola. <http://esh.diva-portal.org/smash/get/diva2:761048/FULLTEXT01.pdf>.

Wollter, F. & Oscarsson, L. (2018). Utvärdering av sociala insatsgrupper i Stockholms län: Botkyrka, Stockholm och Södertälje. Ersta Sköndal Bräcke högskola. <http://esh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1172739/FULLTEXT01.pdf>.

Zamparutti, A. (2016). Utvärdering av Social insatsgrupp 20–29 – Delrapport 1, Processutvärdering. Stockholms universitet. <https://insynsverige.se/documentHandler.ashx?did=1779781>.

Liitteet

Liite 1: Kirjallisuuskatsauksen hakustrategia

Hakutermit

Kirjallisuuskatsauksen haut tehtiin kansainvälisistä ja kansallisista tietokannoista. Tavoitteena oli löytää viime vuosikymmenen aikana arvioidut toimenpiteet, jotka on suunnattu järjestäytyneen rikollisuuden tai sen aiheuttamien haittojen torjumiseen sekä rikoskierteestä irrottautumisen tukemiseen. Hakutermin kehittäminen perustui tehtävänantoon ja aiemmin tehtyyn kirjallisuuskatsaukseen (ks. Villman & Kaakinen, 2024). Aiemmassa kirjallisuuskatsauksessa hyödynnettiin ulkopuolisia jengirikollisuuden asiantuntijoita Tanskasta ja Ruotsista hakustrategian validoinnissa. Taulukko 7 esittelee hakutermit. Hakutermit käännettiin ruotsin- ja tanskankielisiä hakuja varten.

Taulukko 7. Kirjallisuuskatsauksen hakutermit

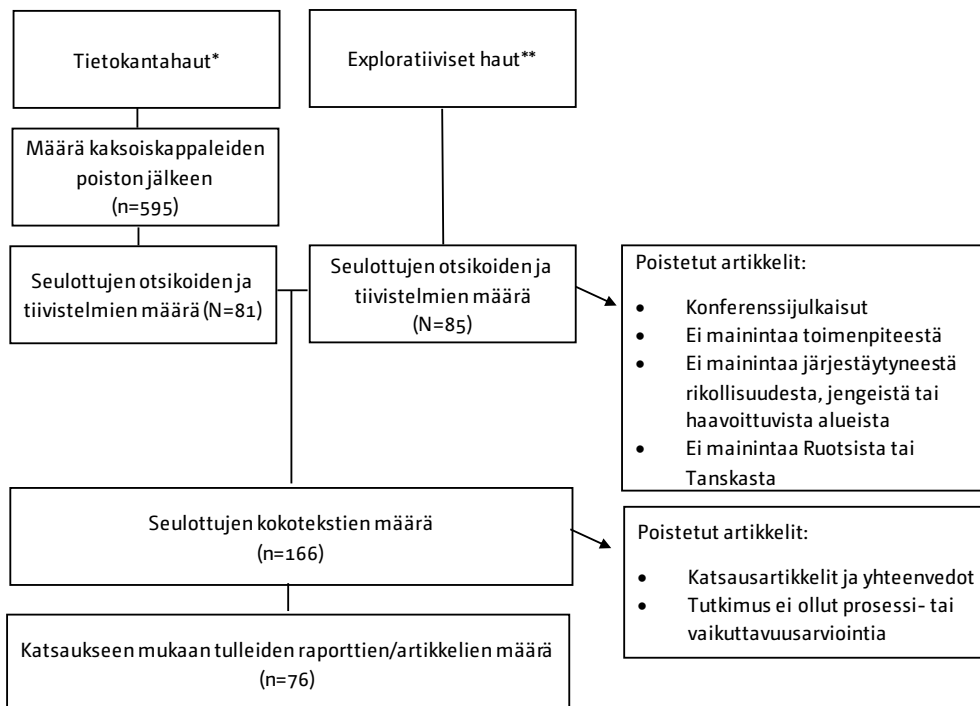
Ryhmä		Interventio		Maa
"gang*" OR "clan*" OR "crim* network*" OR "crim* group*" OR "crim* organization*" OR "crim* organisation*" OR "organized crim*" OR "organised crim*" OR "cartel*" OR "syndicate*" OR "criminal association*" OR "criminal business*" OR "outlaw group*" OR "motorcycle gang*"	AND	"intervention*" OR "pre-venti*" OR "policing" OR "action*" OR "approach*" OR "initiati*" OR "cooperat*" OR "program*" OR "support*"	AND	"denmark" OR "danish" OR "swed*"

Hakustrategia ja tulokset

Systemaattiset tietokantahaut tehtiin neljässä eri tietokannassa: Web of Science, Scopus, SwePub ja Research Portal Denmark. Näiden hakujen lisäksi tehtiin eksploratiivisia hakuja relevanteista tietokannoista ja järjestöjen verkkosivuilta.

Tietoa hakujen eri vaiheiden osumista löytyy vuokaaviosta (kuva 1). Ensimmäinen seulonta otsikoiden ja tiivistelmien perusteella tuotti 166 osua. Toisen seulonnan jälkeen jäljelle jäi yhteensä 76 raporttia ja artikkelia, jotka muodostivat tämän kirjallisuuskatsauksen aineiston.

[jatkuu seuraavalla sivulla]

Kuva 3. Kirjallisuuskatsauksen vuokaavio

* Tietokantahaut: Web of Science, Scopus, SwePub, and Research Portal Denmark.
 ** Eksporatiiviset haut: Google scholar, Socialstyrelsen (Swe), Social- og boligstyrelsen (Den), Justisministeriets forskningskontor (Den), VIVE, The Danish Centre for Social Science Research, BRÅ (Swe), Det Kriminalpræventive Råd, Riksrevisionen ja Rigsrevisionen.

Liite 2: Näyttötason luokittelu

Keskeinen haaste vaikutusten arvioinnissa on se, että toimenpiteiden kohdejoukot ovat varsin valikoituneita (esim. korkea rikollisuuden riski). Tästä johtuen niissä tapahtuvien muutosten vertaaminen vaikkapa toisiin ryhmiin tai alueisiin ei ole suoraan mielekäästä (Farrington, 2003). Tässä katsauksessa olemme valinneet mukaan sellaisia vaikuttavuusarviointitutkimuksia, joissa mitataan muutoksia toimenpiteen kohdejoukossa ennen ja jälkeen sen toteuttamisen, ja muutosta verrataan mahdollisimman samankaltaiseen verrokkiryhmään (pois lukien kuvailevat tutkimukset). Vertailun uskottavuus heijastuu suoraan tutkimuksen näyttötasoon. Korkeimman näyttötason satunnaistettu koeasetelma mahdollistaa luotettavimmat kausaalipäätelmät. Siinä toimenpiteen kohteiden valinnassa hyödynnetään satunnaisuutta (esim. alueiden valinta), jolloin kohdejoukko ei lähtökohtaisesti muutoin eroa verrokkiryhmästä. Toiseksi korkeimman näyttötason kvasikokeellisissa asetelmissa puolestaan käytetään tilastollisia menetelmiä, joilla pyritään tuomaan mukaan koeasetelmalle ominaista satunnaisuutta ja vähentämään toimenpiteeseen liittymättömien tekijöiden mahdollista vaikutusta tuloksiin. Matalimman näyttötason korrelatiivisissa asetelmissa toimenpiteen kohdetta verrataan johonkin verrokkikohteeseen. Kohde- ja verrokkiryhmän vertailtavuutta vahvistetaan tilastollisilla menetelmillä kuten monimuuttujamallinnuksella, vakioinnilla tai kaltaistamisella.

Raportti kuvaa järjestäytyneen rikollisuuden vastaisia lähestymistapoja Tanskassa ja Ruotsissa. Tiedot perustuvat tutkimuskirjallisuuteen, viranomaisdokumentteihin ja opintovierailujen havaintoihin.

Tarkastelu kohdistui erityisesti valikoitujen ohjelmien, projektien ja toimenpiteiden vaikutuksiin ja vaikuttavuuteen. Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan löytyi runsaasti lupaavia keinoja mutta vain harvat niistä perustuvat vahvaan tutkimusnäyttöön.

Tanskan ja Ruotsin esimerkkien valossa on tärkeää vaikuttaa esimerkiksi lasten ja nuorten hyväksikäyttöön rikollisessa toiminnassa, rikolliseen talouteen, aseisiin ja räjähteisiin sekä kansainvälisiin rikollisverkostoihin.

Raportti on laadittu osana Pohjoismaiden ministerineuvoston rahoittamaa "Tackling Organized Crime: Nordic Policies and Practices" -projektia. Hanke on liittynyt Suomen hallitusohjelman toteuttamiseen ja järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen strategian uudistamiseen.

